

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling met

Titel: Marktstudie: vraag en aanbod van nascholing voor Vlaamse leraars secundair onderwijs

Richting: master in de toegepaste economische wetenschappen - beleidsmanagement

Jaar: 2008

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

RUTTEN, Eline

Datum: 5.11.2008

Marktstudie: vraag en aanbod van nascholing voor Vlaamse leraars secundair onderwijs

Eline Rutten

promotor :

Prof. dr. Willy CLIJSTERS

Woord vooraf

Zonder hulp van een aantal personen zou deze masterproef nooit tot stand gekomen zijn. In dit voorwoord wil ik hen dan ook van harte bedanken.

Het betreft vooreerst mijn promotor prof. dr. W. Clijsters voor zijn opbouwende kritiek en nuttige feedback.

Mijn masterproef bestond voor een groot gedeelte uit enquêtes. Het al dan niet slagen van dit onderzoek was volledig afhankelijk van de bereidwillige medewerking van de respondenten. Om deze reden wil ik dan ook alle directies, leerkrachten en nascholingsinstellingen bedanken die meewerkten aan de verschillende enquêtes. Zonder hen zou deze studie onmogelijk geweest zijn.

Verder wil ik ook Danny Lambrechts bedanken. Zijn kennis van SNAP en IT heeft de e-mailenquêtes mogelijk gemaakt. Dat heeft me heel wat tijd en kosten gespaard.

Tenslotte nog een speciaal woord van erkentelijkheid aan mijn ouders die mij de kans gegeven hebben om deze studies te voltooien en aan mijn familie, vriend en vrienden die mij altijd hebben aangemoedigd en gesteund.

Samenvatting

Door de regelmatige veranderingen zowel in de maatschappij, de technologie, de vakinhoud als het curriculum hebben leerkrachten regelmatig nood aan nascholingen. De gepaste nascholing vinden blijkt echter niet altijd evident. Het waarom wordt in deze masterproef onderzocht.

In een eerste hoofdstuk worden kort enkele begrippen verklaard die meermaals in deze masterproef aan bod komen. Het doel is te zorgen voor een goed begrip tijdens het lezen.

Hoofdstuk twee is volledig gewijd aan de probleemstelling. De centrale onderzoeksvraag is drieërlei. Vooreerst wordt de vraag naar nascholing vanwege Vlaamse leraars secundair onderwijs geïnventariseerd. Vervolgens wordt het huidige aanbod bekeken. En tenslotte wordt nagegaan of beide voldoende op elkaar zijn afgestemd.

Deze masterproef bestaat uit twee belangrijke delen, namelijk een literatuurstudie en een praktijkonderzoek op basis van drie enquêtes. De onderzoeksmethode wordt voorgesteld in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de enquêtes. Hierin wordt een steekproefontwerp gemaakt voor de drie vragenlijsten, met name die voor directies, die voor leerkrachten en die voor nascholingsinstellingen.

Hoofdstukken 5, 6, 7 en 8 vormen samen de literatuurstudie. Eerst en vooral wordt het decreet van 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing toegelicht, gevolgd door een samenvatting van twee beleidsnota's van de Ministers Marleen Vanderpoorten en Frank Vandenbroucke. Vervolgens worden de resultaten van enkele wetenschappelijke onderzoeken in verband met nascholing van Roland Vandenberghe samengevat. En tenslotte worden de Onderwijsspiegels (rapporten van de Vlaamse onderwijsinspectie) van de laatste jaren bekeken.

Uit de onderwijsspiegels kan besloten worden dat vraag en aanbod van nascholingen nog steeds niet goed op elkaar zijn afgestemd. Ook een studie van R. Vandenberghe (2002) toont dit aan, aangezien een kwart van de scholen niet altijd de gewenste nascholingen

vindt. Vraaggestuurde nascholingen komen nog steeds weinig voor, ofschoon scholen het toch heel belangrijk vinden dat nascholingen zich aanpassen aan de eigen behoeften. Toch verklaren directies over het algemeen tevreden te zijn over het aanbod.

Na deze literatuurstudie volgt de verwerking van de drie enquêtes. Deze gebeurt in de hoofdstukken 9, 10 en 11. Hierin worden alle vragen van de enquêtes afzonderlijk geanalyseerd en besproken. Tenslotte worden in hoofdstuk 12 de enquêtes van directies, leerkrachten en nascholingsinstellingen samengebracht. Deze vergelijking levert antwoorden op de gestelde onderzoeksvragen.

Algemeen kan besloten worden dat vraag en aanbod zowel voor de vakdidactische als voor de vakinhoudelijke nascholingen goed op elkaar zijn afgestemd. Dit is echter niet zo voor de nascholingen met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag, en evenmin voor deze in verband met personeel en vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

Vervolgens blijkt dat volgens de directies ongeveer 40% van de nascholingen aangepast worden aan de school of volledig vraaggestuurd zijn. Het overgrote deel is dus nog altijd aanbodgestuurd, hoewel directies vraaggestuurde en gedeeltelijk aangepaste nascholingen heel belangrijk vinden. Er is dus duidelijk een grote vraag naar vraaggestuurde nascholingen.

Zowel directies als leerkrachten vinden de persoonlijke belangstelling van leerkrachten de belangrijkste reden om voor een bepaalde nascholing te kiezen. Een tweede vaak voorkomende reden is een tekort aan kennis en vaardigheden.

Op de vierde plaats werd nagegaan hoe de behoeften van leerkrachten vastgesteld werden. Nascholingsinstellingen doen dit via formele en informele contacten of door een systematische bevraging bij leerkrachten. Ook directies achterhalen de behoeften door formele en informele gesprekken met hun leerkrachten.

Volgens leerkrachten en nascholingsinstellingen zijn vraag en aanbod van nascholingen goed op elkaar afgestemd. Directies zijn tevreden over de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen en activiteiten en de variatie in thema's of onderwerpen. In verband met de praktische organisatievorm, de diepgang van de onderwerpen en de praktijkbetrokkenheid van het aanbod, vinden directies dat het aanbod niet voldoet aan de behoeften van de scholen en leerkrachten.

Tenslotte kan besloten worden dat folders en brochures de belangrijkste informatiekanalen zijn. Ook websites, post, e-nieuwsbrieven, mond-aan-mond reclame en persoonlijke contacten komen vaak voor.

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	- 2 -
SAMENVATTING	- 3 -
INHOUDSOPGAVE	- 6 -
LIJST VAN TABELLEN	- 10 -
LIJST VAN GRAFIEKEN	- 12 -
DEEL 1 TERMINOLOGISCH KADER EN ONDERZOEKSMETHODE	- 15 -
HOOFDSTUK 1 TERMINOLOGISCH KADER.....	- 15 -
HOOFDSTUK 2 PROBLEEMSTELLING.....	- 25 -
HOOFDSTUK 3 ONDERZOEKSMETHODE	- 28 -
3.1 Aanpak van de literatuurstudie	- 28 -
3.1.1 Primaire en secundaire bronnen	- 28 -
3.1.2 Tertiaire bronnen.....	- 29 -
3.2 Enquête.....	- 29 -
3.3 Andere mogelijke onderzoeksvormen	- 30 -
HOOFDSTUK 4 STEEKPROEFONTWERP VOOR ENQUÊTES	- 31 -
4.1 Steekproefontwerp voor enquête voor directies.	- 31 -
4.2 Steekproefontwerp voor enquête voor leerkrachten.....	- 34 -
4.3 Steekproefontwerp voor enquête voor nascholingsinstellingen	- 35 -
DEEL 2 LITERATUURSTUDIE	- 36 -
HOOFDSTUK 5 REGELGEVING IN VERBAND MET NASCHOLING	- 36 -
HOOFDSTUK 6 BELEIDSNOTA'S.....	- 38 -
6.1 Beleidsnota 2000-2004 van Minister Marleen Vanderpoorten	- 38 -
6.2 Beleidsnota 2004-2009 van Minister Frank Vandenbroucke	- 38 -
HOOFDSTUK 7 NASCHOLING IN VLAANDEREN: VIER STUDIES VAN R. VANDENBERGHE	- 39 -
7.1 "Nascholing: Ontwikkelen van een opvolgingsinstrument".....	- 39 -
7.2 "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs"	- 40 -

7.3	“Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?”	- 42 -
HOOFDSTUK 8	ONDERWIJSSPIEGEL: RAPPORTEN VAN INSPECTIE	- 47 -
8.1	Schooljaar 2001-2002	- 47 -
8.2	Schooljaar 2002-2003	- 50 -
8.3	Schooljaar 2003-2004	- 51 -
8.4	Schooljaar 2004-2005	- 53 -
8.5	Schooljaar 2005-2006	- 54 -
8.6	Schooljaar 2006-2007	- 54 -
8.7	Conclusie Onderwijsspiegels	- 54 -
DEEL 3	PRAKTIJKONDERZOEK	- 56 -
HOOFDSTUK 9	VERWERKING ENQUÊTES DIRECTIE	- 56 -
9.1	Respons en representativiteit	- 56 -
9.2	Onderzoeksresultaten	- 60 -
9.2.1	Lokaal nascholingsbeleid	- 60 -
9.2.1.1	Aan welk soort nascholingen nemen leerkrachten bij voorkeur deel?	- 60 -
9.2.1.2	Welke formules van nascholingen verkiezen de directies?	- 63 -
9.2.1.3	Inhoudelijke categorieën van nascholingen geordend naar belangrijkheid	- 64 -
9.2.1.4	Welke factoren bepalen welke nascholingsactiviteiten kunnen/zullen gevolgd worden en door wie?	- 71 -
9.2.2	Concrete nascholingspraktijk	- 80 -
9.2.2.1	Hoe worden nascholingsbehoeften van het personeel vastgesteld? ..	- 80 -
9.2.2.2	Hoe verzamelen scholen informatie over het nascholingsaanbod? ...	- 82 -
9.2.2.3	Welke criteria zijn van belang bij het kiezen van een nascholer?	- 83 -
9.2.2.4	Hoe vaak maakt een school gebruik van bepaalde nascholingsprogramma's?	- 99 -
9.2.3	Beoordeling van het marktaanbod	- 100 -
9.2.3.1	In welke mate beantwoorden de volgende aspecten van het nascholingsaanbod op de markt aan de behoeften van uw school?	- 100 -
9.2.3.2	Nascholingen die niet terug te vinden zijn in het aanbod	- 106 -

9.2.3.3 Melden van tekorten bij nascholingscentra	- 108 -
9.2.3.4 Aanvaardbare prijs	- 108 -
HOOFDSTUK 10 VERWERKING ENQUÊTES LEERKRACHTEN	- 111 -
10.1 Respons en representativiteit	- 111 -
10.2 Onderzoeksresultaten	- 112 -
10.2.1 Administratief gedeelte	- 112 -
10.2.1.1 Voltijdse of deeltijdse leerkracht	- 112 -
10.2.1.2 Aantal scholen	- 113 -
10.2.1.3 Graden	- 113 -
10.2.1.4 Onderwijsvormen	- 114 -
10.2.2 Nascholingen	- 115 -
10.2.2.1 Reeds gevolgde nascholingen	- 115 -
10.2.2.2 Behoeftte aan nascholing	- 117 -
10.2.2.3 Aanbod- of vraaggestuurd	- 119 -
10.2.2.4 Wie bepaalt welke nascholingen gevolgd worden?	- 120 -
10.2.2.5 Aanbod	- 121 -
10.2.2.6 Redenen om nascholing te volgen	- 122 -
10.2.2.7 Tevredenheid over het aanbod van nascholingen.....	- 123 -
10.2.2.8 Melden van tekorten aan nascholingscentra.....	- 124 -
10.2.2.9 Tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen.....	- 125 -
10.2.2.10 Opmerkingen of suggesties.....	- 126 -
HOOFDSTUK 11 VERWERKING ENQUÊTES NASCHOLINGSINSTELLINGEN	- 128 -
11.1 Respons en representativiteit	- 128 -
11.2 Onderzoeksresultaten	- 128 -
11.2.1 Grootte van het huidig aanbod.....	- 129 -
11.2.2 Afstemming op de vraag en/of de behoeften van leerkrachten	- 129 -
11.2.3 Hoe worden behoeften vastgesteld?.....	- 130 -
11.2.4 Aanpassing vraaggestuurde nascholingen.....	- 131 -
11.2.5 Vragen scholen naar specifieke nascholingen?.....	- 132 -
11.2.6 Naar welke nascholingen is het meeste vraag?.....	- 132 -
11.2.7 Hoe wordt de vraag van leerkrachten nagegaan?	- 133 -
11.2.8 Aard van het aanbod	- 134 -

11.2.9	Meest succesrijke nascholingen.....	- 136 -
11.2.10	Bekendmaken van het aanbod.....	- 137 -
HOOFDSTUK 12	VERGELIJKING VAN DE ENQUÊTES.....	- 140 -
HOOFDSTUK 13	ALGEMENE CONCLUSIES.....	- 145 -
	LIJST VAN DE GERAADPLEEGDE WERKEN	- 149 -
	BIJLAGEN	- 158 -

Lijst van tabellen

Tabel 1	Koepel waartoe de school behoort (Directies Vraag 1)	- 57 -
Tabel 2	Provincie waarin de school gevestigd is (Directies Vraag 2)	- 58 -
Tabel 3	Schoolgrootte op 1 september 2007 (Directies Vraag 3)	- 59 -
Tabel 4	Onderwijsvorm (Directies Vraag 4).....	- 59 -
Tabel 5	Gemiddelde en standaardafwijking (Directies Vraag 5)	- 62 -
Tabel 6	Mediaan, gemiddelde en standaardafwijking (Directies Vraag 7)	- 71 -
Tabel 7	Gemiddelde per variabele (Directies Vraag 12)	- 99 -
Tabel 8	Gemiddelde en standaardafwijking van de variabelen (Directies Vraag 13) -	105 -
Tabel 9	Onderwerpen/thema's waar geen geschikte nascholing voor gevonden werd (Directies Vraag 14)	- 106 -
Tabel 10	Nascholingen die niet terug te vinden zijn in het aanbod (Directies Vraag 15)	- 107 -
Tabel 11	Melden van tekorten bij nascholingscentra (Directies Vraag 16).....	- 108 -
Tabel 12	Gemiddelde en mediaan (Directies Vraag 17)	- 109 -
Tabel 13	Prijs/kwaliteitverhouding (Directies Vraag 18)	- 110 -
Tabel 14	Voltijds of deeltijds contract (Leerkrachten Vraag 1)	- 112 -
Tabel 15	Aantal scholen (Leerkrachten Vraag 2)	- 113 -
Tabel 16	Graad (Leerkrachten Vraag 3)	- 114 -
Tabel 17	Onderwijsvorm (Leerkrachten Vraag 4)	- 115 -
Tabel 18	Lijst "Andere" (Leerkrachten Vraag 5)	- 117 -
Tabel 19	Vraag- en aanbodgestuurde nascholingen (Leerkrachten Vraag 7)	- 119 -
Tabel 20	Wie beslist er welke nascholingen er gevolgd worden (Leerkrachten Vraag 8).....	- 121 -
Tabel 21	Het aanbod van nascholingen (Leerkrachten Vraag 9)	- 121 -
Tabel 22	Redenen om een bepaalde nascholing te volgen (Leerkrachten Vraag 10) .-	122 -
Tabel 23	Lijst "Andere" (Leerkrachten Vraag 10).....	- 123 -
Tabel 24	Melden van tekorten aan nascholingscentra (Leerkrachten Vraag 12)	- 125 -
Tabel 25	Samenvattende lijst met opmerkingen of suggesties (Leerkrachten)	- 127 -
Tabel 26	Het huidig aanbod aan nascholingen is groot genoeg (Nascholingsinstellingen Vraag 1)	- 129 -

Tabel 27	Is vraag en aanbod goed op elkaar afgestemd? (Nascholingsinstellingen Vraag 2)	- 130 -
Tabel 28	Hoe worden de behoeften vastgesteld? (Nascholingsinstellingen Vraag 3) .-	131 -
Tabel 29	Aanpassing vraaggestuurde nascholingen (Nascholingsinstellingen Vraag 4)	- 131 -
Tabel 30	Specifieke nascholingen (Nascholingsinstellingen Vraag 5)	- 132 -
Tabel 31	Naar welke nascholingen is er het meest vraag? (Nascholingsinstellingen Vraag 6)	- 133 -
Tabel 32	Aard van het aanbod: "Andere" (Nascholingsinstellingen Vraag 8).....	- 135 -
Tabel 33	Lijst "Andere" (Nascholingsinstellingen Vraag 9)	- 137 -

Lijst van grafieken

Grafiek 1	Algemene, vakoverschrijdende nascholingen (Directies Vraag 5)	- 61 -
Grafiek 2	Vakgebonden nascholingen (Directies Vraag 5)	- 62 -
Grafiek 3	Welke formules van nascholing verkiezen de directies? (Directies Vraag 6)	- 64 -
Grafiek 4	Vakinhoudelijke nascholingen (Directies Vraag 7)	- 65 -
Grafiek 5	Vakdidactische nascholingen (Directies Vraag 7)	- 66 -
Grafiek 6	Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (Directies Vraag 7)	- 67 -
Grafiek 7	Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag (Directies Vraag 7).....	- 68 -
Grafiek 8	Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (Directies Vraag 7) -	69 -
Grafiek 9	Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling (Directies Vraag 7).....	- 70 -
Grafiek 10	Persoonlijke belangstelling van personeelsleden (Directies Vraag 8)....	- 72 -
Grafiek 11	Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van de school (Directies Vraag 8).....	- 73 -
Grafiek 12	De veranderingen/vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse overheid worden bepaald (Directies Vraag 8)	- 74 -
Grafiek 13	De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden (Directies Vraag 8)	- 74 -
Grafiek 14	Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen (Directies Vraag 8)	- 75 -
Grafiek 15	Financiële ruimte (Directies Vraag 8)	- 76 -
Grafiek 16	Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd (Directies Vraag 8).....	- 76 -
Grafiek 17	Het aantal jaar onderrwijservaring van personeelsleden (Directies Vraag 8)	- 77 -
Grafiek 18	Eerder door personeelsleden met tevredenheid gevolgde nascholingsactiviteiten (Directies Vraag 8).....	- 78 -
Grafiek 19	Gemiddelden van alle factoren (Directies Vraag 8).....	- 79 -

Grafiek 20	Vaststellen van nascholingsbehoeften van het personeel (Directies Vraag 9)	- 81 -
Grafiek 21	Verzamelen van informatie over het nascholingsaanbod (Directies Vraag 10).....	- 83 -
Grafiek 22	De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer (Directies Vraag 11).....	- 84 -
Grafiek 23	De persoonlijke contacten met de nascholer (Directies Vraag 11)	- 85 -
Grafiek 24	De geografische ligging van de nascholer (Directies Vraag 11)	- 86 -
Grafiek 25	Eerdere ervaringen met de nascholer (Directies Vraag 11).....	- 86 -
Grafiek 26	De naambekendheid van de nascholer (Directies Vraag 11)	- 87 -
Grafiek 27	De prijzen van de nascholer (Directies Vraag 11).....	- 88 -
Grafiek 28	Referenties van andere scholen (Directies Vraag 11).....	- 89 -
Grafiek 29	Referenties van de pedagogische begeleiding (Directies Vraag 11).....	- 89 -
Grafiek 30	De ideologische overtuiging van de nascholer (Directies Vraag 11)	- 90 -
Grafiek 31	De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein (Directies Vraag 11).....	- 91 -
Grafiek 32	De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer (Directies Vraag 11).....	- 91 -
Grafiek 33	De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel (Directies Vraag 11)	- 92 -
Grafiek 34	De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert (Directies Vraag 11).....	- 93 -
Grafiek 35	De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt (Directies Vraag 11).....	- 94 -
Grafiek 36	De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden (Directies Vraag 11).....	- 94 -
Grafiek 37	De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen (Directies Vraag 11)	- 95 -
Grafiek 38	De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde (Directies Vraag 11).....	- 96 -

Grafiek 39	Gemiddelden van alle criteria (Directies Vraag 11).....	- 98 -
Grafiek 40	De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d. (Directies Vraag 13).....	- 101 -
Grafiek 41	De variatie in thema's/onderwerpen (Directies Vraag 13)	- 102 -
Grafiek 42	De diepgang van de onderwerpen (Directies Vraag 13)	- 103 -
Grafiek 43	De praktijkbetrokkenheid van het aanbod (Directies Vraag 13)	- 104 -
Grafiek 44	De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod (Directies Vraag 13).....	- 105 -
Grafiek 45	Aanvaardbare kostprijs voor een nascholing van een volledige dag (Directies Vraag 13).....	- 109 -
Grafiek 46	Reeds gevolgde nascholingen (Leerkrachten Vraag 5)	- 116 -
Grafiek 47	Behoefte aan nascholing (Leerkrachten Vraag 6)	- 118 -
Grafiek 48	Tevredenheid over het aanbod (Leerkrachten Vraag 11).....	- 124 -
Grafiek 49	Tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen (Leerkrachten Vraag 13)	- 126 -
Grafiek 50	Aard van het aanbod (Nascholingsinstellingen Vraag 8).....	- 135 -
Grafiek 51	Meest succesrijke nascholingen (Nascholingsinstellingen Vraag 9)	- 137 -
Grafiek 52	Bekendmaken van het aanbod (Nascholingsinstellingen Vraag 10)....	- 138 -

DEEL 1 TERMINOLOGISCH KADER EN ONDERZOEKSMETHODE

Hoofdstuk 1 Terminologisch kader

In dit deel zal ik enkele termen omschrijven die verder in dit werk herhaaldelijk gebruikt worden en die dus cruciaal zijn voor een goed begrip.

Nascholing

Nascholing is op elke werkvloer wel gekend. Nascholing van werknemers heeft als doel hen iets bij te leren en op die manier de kwaliteit van de hele organisatie te optimaliseren. In deze masterproef zal dit begrip beperkt worden tot nascholing van leerkrachten.

“Nascholing omvat alle activiteiten die erop gericht zijn de kennis, vaardigheden en attitudes van teamleden (directie, leerkrachten, opvoedend personeel ...) te verbreden en te verdiepen in functie van een effectieve en efficiënte schoolwerking.”¹ Volgens de Algemene Vereniging Schoolleiders² is nascholing niet enkel een instrument om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren maar ook om een verantwoord personeelsbeleid te voeren.

Volgens Peeters (Peeters, K., 1992, p. 14-16) kunnen er verschillende onderverdelingen gemaakt worden in nascholingen. Als eerste is er het onderscheid tussen institutionele en niet-institutionele nascholing. Institutionele nascholing wordt georganiseerd door instellingen (instituten) terwijl niet-institutionele nascholing alle vormen van niet-georganiseerde nascholing of vorming zijn: bijvoorbeeld een boek lezen, een privéreis maken, een televisiedocumentaire bekijken, een museum bezoeken, enzovoort.

Deze laatste vorm, niet-institutionele nascholing, is niet relevant voor deze masterproef. Ik ga immers onderzoeken of vraag en aanbod op elkaar afgestemd zijn. Dit is een

¹ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 7 augustus 2007

² Algemene Vereniging Schoolleiders, www.avsl.nl, geraadpleegd op 19 september 2007

marktaangelegenheid. Daar niet-institutionele nascholing zich niet op de markt situeert, valt ze buiten deze masterproef.

Een tweede onderscheid kan gemaakt worden tussen formele en informele nascholing. Bij formele nascholing volgt één of meer personeelsleden binnen of buiten de schoolmuren een opleiding of sessie, vakgericht of vakoverschrijdend. Onder informele nascholing verstaan we alle geplande en occasionele overlegmomenten zoals klassenraden, werk- en vakgroepen, losse gesprekken en gesprekken met collega's in de koffiekamer³. In deze masterproef gaan we ons beperken tot de formele nascholing, aangezien er geen sprake is van vraag en aanbod bij de informele nascholingen.

Tenslotte onderscheiden we nog de individugerichte, de teamgerichte en de schoolgerichte nascholing. Met individugerichte nascholing stelt men zich tot doel tegemoet te komen aan specifieke behoeften en noden van individuen. Bij de teamgerichte en schoolgerichte nascholing wil men tegemoet komen aan de behoeften en noden van een groep personen, in dit geval een team of zelfs een hele school.⁴ In dit werk zullen enkel de individugerichte nascholingen bekeken worden.

Nascholingsaanbod

Het nascholingsaanbod omvat alle nascholingen die worden aangeboden door de verschillende nascholingsinstellingen (zie: "Nascholingsinstellingen" p.17). Dit aanbod kan zowel vakgebonden als vakoverschrijdend zijn. De betekenis van deze begrippen komt verder in dit terminologisch kader nog aan bod (p.19-20). Het nascholingsaanbod komt altijd vanwege nascholingsinstellingen.

Nascholingsvraag

Als leerkrachten of de directie voor hun school een project willen uitwerken dat niet terug te vinden is in het aanbod van nascholingsinstellingen of als de school specifieke wensen heeft,

³ Schrooten, R. (2000) "De nascholing van leerkrachten secundair onderwijs in Vlaanderen", p. 4

⁴ Peeters, K. (1992) "Na scholing, nascholing! Naar een professionalisering van de nascholing voor leraren", p.16

dan kunnen deze meegedeeld worden aan een nascholingsinstelling. Deze zal dan zien op welke manier het best een initiatief kan ontwikkeld worden dat aansluit bij de specifieke vraag. De nascholingsvraag komt dus altijd vanwege de school, namelijk van de directie of de leerkrachten.

Nascholingsinstellingen

Hieronder verstaan we VZW's, hogescholen, universiteiten en bedrijven die nascholingen aanbieden. Naast de nascholingscentra zijn er ook koepelorganisaties die nascholingsprojecten aanbieden zoals VSKO⁵, GO!⁶, OVSG⁷ en POV⁸.

Leerkracht of leraar

Onder leerkracht of leraar verstaan we "iemand die onderwijs geeft"⁹. Verder moet een leerkracht niet enkel les geven maar heeft hij nog verschillende andere functies. Enkele hiervan zijn: begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen, opvoeder en inhoudelijke expert.¹⁰

Schooldirectie

Met schooldirectie worden de personen bedoeld die belast zijn met het bestuur van de school, zij staan aan de leiding ervan. Enkele taken die een directie moet vervullen zijn: "op basis van kennis van groepsdynamica en communicatie een leef- en werkklimaat realiseren dat gekenmerkt wordt door samenwerken" en strategische keuzes maken op basis van missie en visie van de organisatie.¹¹ Nog andere taken zijn: selecteren en aanwerven van

⁵ Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs, www.vsko.be, geraadpleegd op 19 september 2007

⁶ Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, www.gemeenschapsonderwijs.be, geraadpleegd op 19 september 2007

⁷ Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap vzw, www.ovsg.be, geraadpleegd op 19 september 2007

⁸ Provinciaal Onderwijs Vlaanderen, www.pov.be, geraadpleegd op 10 februari 2008

⁹ Vandale, 2007

¹⁰ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 10 december 2007

¹¹ Lumpsumportaal, www.lumpsumportaal.nl, geraadpleegd op 10 december 2007

tijdelijk personeel, het voorbereiden van vaste benoemingen, het invullen van de concrete taakinvulling van elk personeelslid met de daaraan gekoppelde functieomschrijving, begeleiding en evaluatie, het in kaart brengen van de nascholingsbehoeften bij zijn personeel...¹²

Lerarenopleiding

Sinds 1 september 2007 zijn de lerarenopleidingen hervormd. Hierdoor is er nog maar sprake van twee soorten lerarenopleidingen. Als eerste is er de driejarige opleiding tot regent namelijk de geïntegreerde lerarenopleiding, welke een professionele bacheloropleiding is aan hogescholen. De tweede is de specifieke lerarenopleiding (SLO) welke bestemd is voor studenten die al een diploma behaald hebben in hoger of volwassenenonderwijs. Door deze hervorming wordt er gezorgd voor meer diepgang en voor ruimte in het curriculum voor nieuwe aandachtspunten zoals zorg voor leerlingen met specifieke behoeften, omgaan met andere culturen, taalvaardigheid, enzovoort.¹³

Inspectie/ Onderwijsinspectie van de Vlaamse gemeenschap

“De onderwijsinspectie van de Vlaamse gemeenschap is een organisatie die werkt in opdracht van de Vlaamse overheid en die belast is met het toezicht op de kwaliteit van het onderwijs. Zij willen aan scholen en centra, ouders en leerlingen of cursisten garanties bieden voor kwaliteitsvol onderwijs.”¹⁴

Verder wil de inspectie ook “oog hebben voor de noden en behoeften van scholen, leerlingen en ouders. Ze wil hierop anticiperen en er binnen haar mogelijkheden en bevoegdheden aan tegemoet komen. Erkenning en respect voor de pedagogische opties, de eigenheid en de autonomie van elke school staan bij deze taak voorop.”¹⁵

¹² Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 29 april 2008

¹³ Nieuws Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be/nieuws, geraadpleegd op 10 december 2007

¹⁴ Onderwijsinspectie Vlaanderen, www.onderwijsinspectie.be, geraadpleegd op 19 september 2007

¹⁵ Onderwijsinspectie Vlaanderen, www.onderwijsinspectie.be, geraadpleegd op 19 september 2007

Secundair onderwijs

In het secundair onderwijs is er pas vanaf de tweede graad sprake van onderwijsvormen. De eerste graad is algemeen en er is nog geen sprake van de onderverdeling ASO (Algemeen Secundair Onderwijs), TSO (Technisch Secundair Onderwijs), KSO (Kunst Secundair Onderwijs) en BSO (Beroepssecundair). In deze masterproef ga ik mij niet beperken tot een bepaalde onderwijsvorm, maar ga ik elke onderwijsvorm bekijken, namelijk ASO, TSO, KSO en BSO. Het bijzonder onderwijs en deeltijds onderwijs laat ik buiten beschouwing. Dit omdat ik mij enkel wil focussen op het voltijds onderwijs en omdat leerkrachten in het bijzonder en deeltijds onderwijs vaak andere noden hebben dan deze in het ASO, TSO, KSO en BSO.

Nascholingsplan

“Op voorstel van de directeur, dient elke school jaarlijks een nascholingsplan op te stellen. Dit nascholingsplan wordt goedgekeurd door het lokaal onderhandelingscomité, het basisoverlegcomité, de ondernemingsraad of de algemene personeelsvergadering. In het nascholingsplan worden de behoeften aan nascholing vastgelegd. De vaststelling van de noden kan resulteren in een prioriteitenplan op korte en lange termijn.”¹⁶

Vakgebonden en vakoverschrijdende nascholing

Met vakgebonden nascholing bedoelen we nascholingen die handelen over een bepaald vak. Lesinhouden veranderen continu om aan te sluiten bij de evoluerende realiteit, een vakgebonden nascholing kan dus bijvoorbeeld gaan over deze veranderingen en hoe ze moeten verwerkt worden in de lessen.

Vakoverschrijdende nascholing betreft niet één specifiek vak, maar is belangrijk voor alle leerkrachten. Dergelijke nascholing gaat vaak over maatschappelijke problemen waarmee leerkrachten te maken krijgen. Voorbeelden hiervan zijn allochtone leerlingen, drugs,

¹⁶ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 19 september 2007

pestgedrag en leer- of gedragsstoornissen. Naast maatschappelijke problemen kan vakoverschrijdende nascholing ook gaan over technische evoluties. Nog andere voorbeelden zijn o.a. communicatietrainingen, evalueren van leerlingen, ICT- en mediagebruik en sociale vaardigheden en communicatie.¹⁷

Vakdidactiek

Volgens De Block A. en Heene J. (1997, p.28) zou men didactiek kunnen omschrijven als "de theorie omtrent datgene wat men met vormingsprocessen wil bereiken, welke leer- en vormingsprocessen men daartoe zal aanwenden, hoe men dit zal evalueren en welke factoren de vorming beïnvloeden; dus een vormingstheorie."

Volgens dezelfde auteurs (p.31) wordt met vakdidactiek de didactiek voor een bepaald vak bedoeld. Deze zal moeten aangeven welke de fundamentele begrippen en structuren zijn voor een bepaald vak. Verder zal vakdidactiek ook aangeven welke de meest aangewezen methoden zijn en welke de typische onderwijs- en leermiddelen zijn voor een vak.

Vakinhoudelijke nascholing

Voor leerkrachten is het belangrijk dat ze voeling hebben en houden met hun vakgebied. Om deze voeling te behouden, is het van groot belang dat zij nascholing volgen in verband met hun vak.

Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag

Volgens A. Cooreman ondervindt 5 a 10% van de leerlingen in het gewoon onderwijs problemen ten gevolge van leerstoornissen. "Leerlingen met een leerstoornis hebben een normale tot meer dan gemiddelde intelligentie, een normale schoolloopbaan, geen zintuiglijke of motorische handicaps, geen neurologische of emotionele stoornissen, zijn voldoende gemotiveerd en functioneren in een normale sociale omgeving."¹⁸ Hierdoor

¹⁷ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 december 2007

¹⁸ Cooreman, A., www.letop.be, geraadpleegd op 16 april 2008

vermoedt niemand dat zij moeilijkheden zouden ondervinden bij het leren van gewone leerstof. Toch hebben deze leerlingen enorm veel problemen met vaardig lezen en/of spellen (dyslexie) en/of met rekenen (dyscalculie). Vaak beschikken leerkrachten over onvoldoende kennis om deze problematiek te herkennen. Nascholingen zijn dus vereist om deze leerlingen de juiste behandeling te geven.¹⁹

Dit zijn slechts twee van de leerproblemen die zich kunnen voordoen. Hierna volgt een kort overzicht van de mogelijke leerproblemen. Vooreerst zijn er de taalstoornissen, zoals dyslexie, dysorthografie en dysfasie. Als tweede zijn er rekenstoornissen zoals dyscalculie, Non Verbal Learning Disorder (NLD) en visueel-ruimtelijke problemen. Verder zijn er nog enkele andere stoornissen zoals dyspraxie (moeilijkheden met fijnmotorische vaardigheden), aandachtsstoornissen (ADD), hyperactiviteit (ADHD), syndroom van Asperger (beperkte sociale vaardigheden, lichte vorm van autisme) en goedbegaafde onderpresteerders.²⁰

Persoonsgerichte nascholingen voor personeelsleden

Deze nascholingen hebben als doel leerkrachten verschillende vaardigheden aan te leren. Een voorbeeld hiervan zijn communicatievaardigheden. Deze zijn essentieel voor leerkrachten aangezien zij met verschillende categorieën van personen in contact komen. Zo moeten zij regelmatig praten met ouders van leerlingen, hebben zij vergaderingen met directies en collega's (vergadertechnieken) en moeten zij weten hoe ze best gesprekken voeren met leerlingen in allerlei omstandigheden (onvoldoende inzet, tuchtproblemen, groepsproblemen, thuisproblemen...).

Naast deze communicatievaardigheden zijn er onder andere ook nascholingen in verband met stressmanagement, stemtechniek en creatief denken.^{21 22}

¹⁹ Cooreman, A., www.letop.be, geraadpleegd op 16 april 2008

²⁰ Cooreman, A., www.letop.be, geraadpleegd op 16 april 2008

²¹ Scholengemeenschap Katholiek Secundair Onderwijs Vlaamse Ardennen, www.sgkso-vlar.be, geraadpleegd op 20 april 2008

²² Vandenberghe, R. (2002) "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?", p.17

Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen

"Vakoverschrijdende eindtermen zijn minimumdoelen die niet specifiek behoren tot een vakgebied, maar onder meer door middel van meerdere vakken of onderwijsprojecten worden nagestreefd. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht de vakoverschrijdende eindtermen bij de leerlingen na te streven. De school toont aan dat ze met een eigen planning aan de vakoverschrijdende eindtermen werkt."²³

Deze eindtermen willen een brede en harmonische basisvorming garanderen. Om in de huidige samenleving te functioneren en er volwaardig aan te participeren zijn kennis, vaardigheden en houdingen die aangereikt worden via verschillende vakken, onvoldoende. Hierdoor zullen in vakoverschrijdende nascholingen waardevolle inhouden behandeld worden, die vaak niet voldoende aanwezig zijn in deze vakinhouden. Verder wil men via vakoverschrijdende eindtermen meer samenhang en evenwicht in het onderwijsaanbod realiseren, voldoen aan belangrijk geachte maatschappelijke verwachtingen en de band tussen onderwijs en samenleving verstevigen. Op deze manier hoopt men ook scholen te stimuleren om als organisatie samen te werken en leerlingen te motiveren door realistische, levensnabije en concreet toepasbare aanknopingspunten aan te bieden.²⁴

"Ontwikkelingsdoelen zijn minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie en die de school bij haar leerlingen moet nastreven."²⁵ Deze ontwikkelingsdoelen vervangen de eindtermen in het kleuter- en het buitengewoon onderwijs.²⁶

Schoolbeleid en schoolontwikkeling

Vroeger werd van scholen enkel verwacht dat ze het opgelegde beleid uitvoerden. Vandaag worden ze geacht het beleid zelf vorm te geven. Op deze manier wordt de autonomie van de

²³ Vlaams Parlement (2002) "Decreet betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs", Art.4 §3

²⁴ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 20 april 2008

²⁵ Decreet betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs (2002) Art.5 §1

²⁶ Taalunieversum, www.taalunieversum.org, geraadpleegd op 21 april 2008

scholen verhoogd waardoor ze de mogelijkheid hebben om zichzelf te ontwikkelen. Hier zijn echter wel kennis, vaardigheden en attitudes voor nodig die vaak niet vanzelfsprekend zijn.²⁷

Nascholingen in verband met schoolbeleid handelen over administratieve reglementeringen, juridische vraagstukken, schoolwetgeving, pedagogische problemen en sociale en leidinggevende vaardigheden.²⁸

Schoolontwikkeling wordt niet langer gezien als een eenmalig, concreet proces, maar als een voortdurend proces van het bewust, planmatig veranderen van het organisatorisch en onderwijskundig functioneren van de school. Dit met als doel het verbeteren van de leerlingresultaten en het versterken van de veranderingscapaciteit.²⁹

Pedagogisch project

Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming formuleert een pedagogisch project als volgt: "Dit is een geheel van fundamentele uitgangspunten dat door het schoolbestuur voor de school vastgelegd wordt. Het is de algemene visie van het schoolbestuur op opvoeding en onderwijs, het kader waarin de school wil werken en het geeft informatie over de pedagogische en onderwijskundige methodes."³⁰ Het behandelt in feite alle aspecten die belangrijk zijn zoals de organisatie van de school, de opdeling van de leerlingen, de manier van beoordelen en rapporteren, de nascholing, het schoolreglement, eventueel voorzieningen voor leerlingen met een handicap of leermoeilijkheden, enzovoort.³¹

²⁷ Vanhoof, J. en Van Petegem, P. (2006) "Pei/ijlen naar succesvol schoolbeleid, handboek voor de beleidseffectieve school", p.7

²⁸ Universiteit Antwerpen, www.ua.ac.be, geraadpleegd op 21 april 2008

²⁹ Güthe, K. (1997) "Indicatoren van schoolontwikkeling", p.21

³⁰ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 21 april 2008

³¹ Taalunieversum, www.taalunieversum.org, geraadpleegd op 21 april 2008

Inrichtende macht

De inrichtende macht is een instantie die verantwoordelijk is voor één of meerdere scholen. Zij kan de vorm aannemen van een overheid, een natuurlijke persoon of een rechtspersoon. De voornaamste taak van de leden van de inrichtende macht is de school goed te laten functioneren. Om deze taak te vervullen, werven zij een directie en leraren aan. Verder werkt zij ook een pedagogisch project uit voor de school/scholen die onder haar bevoegdheid vallen.³²

De inrichtende machten beschikken over een ruime zelfstandigheid of autonomie. Zo zijn zij bijvoorbeeld vrij in de keuze van onderwijsmethoden en kunnen ze hun eigen leerplannen en lessentabellen opstellen.³³

Pedagogische begeleiding

In 1991 is er een tweedeling gebeurd van de inspectie in de Vlaamse Gemeenschap. Deze is opgesplitst in inspectie en begeleiding, wat leidde tot het ontstaan van de pedagogische begeleiding. Deze begeleiding werd toevertrouwd aan de onderwijsnetten en wordt door de overheid gefinancierd.³⁴

Volgens het decreet van 1991 is er één begeleider voorzien voor 850 leerkrachten, maar worden er ook extra begeleiders ingezet door de netten. Pedagogische begeleiders staan in voor het bevorderen van de onderwijskwaliteit en het ondersteunen van leerkrachten, schooladministraties en scholen om didactische en/of pedagogische projecten te realiseren. Je vindt ze voor verschillende vakken alsook voor vakoverschrijdende thema's en pedagogische topics zoals pesten en drugs.³⁵

³² Taalunieversum, www.taalunieversum.org, geraadpleegd op 21 april 2008

³³ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 21 april 2008

³⁴ Taalunieversum, www.taalunieversum.org, geraadpleegd op 21 april 2008

³⁵ Taalunieversum, www.taalunieversum.org, geraadpleegd op 21 april 2008

Hoofdstuk 2 Probleemstelling

Van leerkrachten wordt heden ten dage veel verwacht, meer dan vroeger. Dit komt doordat in de loop der jaren veel veranderde en dit op verschillende gebieden zoals bijvoorbeeld de maatschappij (maatschappelijke relaties, gezinssituatie, ontspanningsvormen, mobiliteit ...), technologie, didactische en pedagogische inzichten, plaats van de school in de maatschappij, enzovoort.

Twee belangrijke functies van leerkrachten zijn het overdragen van kennis en het instaan voor het opvoeden van leerlingen, waardoor ze dus ook een stukje pedagoog zijn. Vroeger gebeurde het opvoeden van kinderen zowel door de ouders, de familie als de maatschappij (zowel de religieuze, de kerk, als de civiele, de politie). Omdat er nog weinig praktiserende gelovigen zijn, is de invloed van de kerk erg teruggevallen. Doordat de ouders beiden buiten huis gaan werken en vaak van 's morgens vroeg tot 's avonds laat weg zijn hebben ze minder tijd voor hun kinderen. Kinderen zullen hun opvoeding dus voor een groot deel elders moeten krijgen. Vaak gebeurt dit op straat, via de media (o.a. televisie) en door opvang. Het tekort aan opvoeding zal dan vaak opgevangen moeten worden door de school (leerkrachten, opvoeders, directie ...).

Een tweede maatschappelijke verandering is de opkomst van nieuwe problemen zoals gescheiden ouders, wedersamengestelde gezinnen, eenoudergezinnen Kinderen zijn vaak het slachtoffer van dergelijke situaties, zij hebben dan extra aandacht nodig op school. Leerkrachten zouden best weten hoe ze met deze situaties kunnen omgaan. Er zijn nascholingen nodig om te leren deze leerlingen de gewenste speciale aandacht te geven. Tot hiertoe schoot de lerarenopleiding hier vaak tekort. Sinds de hervorming van 1 september 2007 wordt echter meer aandacht besteed aan deze onderwerpen³⁶.

Nog andere maatschappelijke problemen waarmee leerkrachten te maken krijgen zijn o.m. persoonlijkheidsstoornissen zoals ADHD en autisme, leerlingen met beperkingen die in het gewone onderwijs les volgen, drugs, leer- of gedragsstoornissen zoals dyslexie en

³⁶ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 10 december 2007

hoogbegaafdheid, pestgedrag, kansarmoede, allochtone leerlingen, enzovoort. Leerkrachten moeten de moeilijkheden van deze jongeren kennen, ze kunnen vaststellen en er gepast mee omgaan.

Naast al deze maatschappelijke veranderingen is er ook nog de snelle technologische revolutie. Hierdoor is er veel meer en performanter didactisch materiaal beschikbaar. Vroeger beschikten leerkrachten enkel over bord en krijt. Vandaag kunnen ze kiezen uit een reeks nieuwe technologieën zoals computer (cd-rom, dvd, intranet, internet ...), film, televisie, radio, museabezoeken Deze mogelijkheden gebruiken en ze didactisch gepast integreren in de klas is een hele klus. Voor vele leerkrachten is nascholing dan ook een harde noodzaak. Vooral voor leerkrachten die al langer werkzaam zijn is dit nodig, recent afgestudeerde leerkrachten zullen in hun opleiding hierover allicht cursussen gehad hebben.

Naast deze maatschappelijke en technologische veranderingen zijn er ook vakinhoudelijke wijzigingen en curriculumvernieuwingen. Zo veranderen lesinhouden continu om aan te sluiten bij de evoluerende realiteit. Om nieuwe, wetenschappelijke en pedagogische inzichten te kennen en gepast te benutten zijn soms nascholingen nodig.

Verder moeten leerkrachten, meer dan ooit, goede communicatoren zijn. Zij moeten meer dan vroeger geregeld communiceren met allerlei onderwijs-stakeholders: leerlingen, ouders op oudercontacten, collega's tijdens vergaderingen, directie, inspectie

Nascholing is dus niet meer weg te denken uit de schoolwereld. Zonder zou de individuele leraar en de school hopeloos achterop geraken. De maatschappij die het onderwijs grotendeels financiert kan dit uiteraard niet aanvaarden.

Vóór 1996 was er enkel sprake van aanbodgestuurde nascholing. In dit systeem werd aan de scholen/leraars opgelegd welke nascholingen zij verplicht moesten volgen en bij welke organisatie dit moest gebeuren. Sinds de invoering van het decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing van 16 april 1996 werd en de vroegere aanbodgerichte nascholingen vervangen door vraaggestuurde. In dit laatste krijgen de secundaire scholen financiële middelen en mogen zij zelf bepalen welk nascholingsbeleid zij zullen voeren en bij

welke organisaties ze deze willen volgen. Hierdoor kunnen zij beter opteren voor een nascholingsbeleid dat past bij het algemene beleid van de school.³⁷

De overgang naar een vraaggestuurde nascholing brengt echter problemen met zich mee. Uit ondervragingen blijkt dat 28% van de secundaire scholen het ontvangen nascholingsbudget om verscheidene redenen niet ten volle benutten. Zo verklaren sommige scholen dat ze heel goedkope nascholingen uitgekozen hebben. Andere beweren dat ze geen behoefte hebben aan nascholing. Nog andere redenen om het budget onvolledig te gebruiken zijn dat men beweert dat een meerjarenplan om doorschuiving naar volgend jaar vraagt en er onvoldoende tijd is voor nascholing.³⁸

Een tweede probleem is dat sommige scholen de gekregen financiële middelen wel willen gebruiken, maar dat ze geen nascholing vinden die aansluit bij hun vraag of bij hun behoeften, m.a.w. zijn vraag en aanbod voor leraars secundair onderwijs niet altijd goed op elkaar afgestemd.³⁹

In deze dubbele vaststelling ligt de aanleiding voor deze masterproef. Hierin ga ik proberen te achterhalen wat de vraag naar nascholing is vanwege Vlaamse leraars secundair onderwijs, wat het huidige aanbod is en of dit voldoende gekend is in de Vlaamse secundaire scholen. Tenslotte wil ik onderzoeken of vraag en aanbod van nascholingen voor Vlaamse leraars secundair onderwijs voldoende op elkaar zijn afgestemd.

³⁷ Vlaams Parlement (1996) "Decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing"

³⁸ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2001-2002", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007, p.29

³⁹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2001-2002", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007, p.29

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethode

3.1 Aanpak van de literatuurstudie

Hierna zal ik in het kort een beschrijving en verantwoording geven van mijn onderzoeksstrategie.

3.1.1 Primaire en secundaire bronnen

Als primaire bron heb ik gebruik gemaakt van de masterproef "De nascholing van leerkrachten in het secundair onderwijs in Vlaanderen"⁴⁰ en van onderzoeksrapporten van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, namelijk de Onderwijskundige Beleids- en Praktijkgerichte Wetenschappelijke Onderzoeken (OBPWO) "Nascholing: ontwikkelen van een opvolgingsinstrument"⁴¹ en "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs"⁴². Naast deze twee onderzoeksrapporten van R. Vandenberghe heb ik nog twee andere onderzoeken van hem gebruikt voor het opstellen van de enquêtes. Deze zijn "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?" (2002) en "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?" (1998).

In mijn masterproef bestaan de secundaire bronnen voornamelijk uit boeken. Via de catalogus Zebra, welke meer dan één miljoen titels van boeken bevat van de bibliotheken die tot Anet behoren, kwam ik op het spoor van interessante werken in verband met nascholing van leerkrachten secundair onderwijs. Ook de literatuurlijsten in andere publicaties droegen bij tot het vervolledigen van mijn secundaire literatuur.

⁴⁰ Schrooten, R. (2000)

⁴¹ Vandenberghe, R. (1997)

⁴² Vandenberghe, R. (1998)

3.1.2 Tertiaire bronnen

Via het Internet krijgen we toegang tot een immens aanbod aan informatie. Als tertiaire bron heb ik hier dus ook gebruik van gemaakt. Ik heb vooral gezocht via de search tool "Google Scholar" en op gekende websites zoals de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming en websites van nascholingsinstellingen.

Tijdens het zoeken via Internet kwam ik op verschillende websites of in verschillende teksten of artikels verwijzingen naar andere bronnen tegen. Nadien ben ik dus ook beginnen zoeken op basis van deze verwijzingen naar andere bronnen. Het opsporen van literatuur die geciteerd wordt in reeds doorgenomen teksten of artikels, noemen we de "sneeuwbalmethode".⁴³

Verder heb ik ook nog catalogi geraadpleegd in de bibliotheek van de Universiteit Hasselt (Antilope, Zebra, Bronco).

Ondanks de snelle en voor iedereen toegankelijke stroom aan informatie zijn er ook heel wat nadelen verbonden aan het Internet, zoals de onbetrouwbaarheid van sommige informatie. Ik heb hier rekening mee gehouden, door enkel informatie te halen van bekende en betrouwbare sites zoals de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

3.2 Enquête

Om te weten wat de vraag en het aanbod van nascholing zijn, ga ik gebruik maken van een survey, namelijk een enquête. Zo zal ik enquêtes afnemen bij zowel de aanbieders van nascholing (dit zijn de nascholingsinstellingen), de personen die gebruik maken van nascholing (de leerkrachten) als de tussenpersonen (directie). Via deze enquêtes wil ik te weten komen of leerkrachten en directie voldoende op de hoogte zijn van het huidige aanbod, of ze tevreden zijn over het aanbod, of er voldoende financiële middelen ter beschikking staan voor nascholing en waar het aanbod volgens hen tekort schiet. Via de

⁴³ Broeckmans, J. (2003) "Methoden van onderzoek en rapportering 1: Syllabus", p.29

enquêtes aan de nascholingsinstellingen tracht ik onder andere te onderzoeken hoe zij hun aanbod bepalen.

3.3 Andere mogelijke onderzoeksvormen

De andere mogelijke onderzoeksvormen zoals interviews, discussies met focusgroepen, experimenten en simulaties ga ik niet gebruiken in mijn onderzoek. Interviews zijn in dit onderzoek overbodig aangezien ik reeds enquêtes afneem bij alle directies en bij verschillende leerkrachten en nascholingsinstellingen. Het gebruik van experimenten en simulaties is niet mogelijk in een onderzoek naar vraag en aanbod van nascholing evenmin als discussies met focusgroepen. Ik zou misschien wel nuttige informatie krijgen door discussies met focusgroepen, maar praktisch gezien is deze techniek onmogelijk. Ik heb immers zelf onvoldoende voeling met het onderwerp om deze discussies te kunnen leiden.

Hoofdstuk 4 Steekproefontwerp voor enquêtes

4.1 Steekproefontwerp voor enquête voor directies.

De populatie bestaat hier uit de directeurs of directrices van alle secundaire scholen in Vlaanderen. In sommige scholen zijn er meerdere directies aanwezig, maar we gaan er in deze masterproef van uit dat de populatie bestaat uit één directeur of directrice per school. Met andere woorden is de populatie gelijk aan het aantal secundaire scholen in Vlaanderen. Uit deze populatie gaan we onze steekproef trekken. We moeten hier wel opmerken dat we met "school" het aparte compartiment, de afzonderlijke inplanting bedoelen en niet de hele scholengemeenschap.

Om de juiste steekproef te kiezen, heb ik gebruik gemaakt van de beslissingsboom opgesteld door Professor dr. J. Broeckmans⁴⁴. Via deze beslissingsboom ben ik tot het besluit gekomen een systematische steekproef te gebruiken.

Representativiteit is vereist aangezien ik een uitspraak wil doen geldig voor alle directies in Vlaanderen. Doordat representativiteit vereist is, zijn niet-toevalssteekproeven niet van toepassing. Direct contact met de onderzoekseenheden (namelijk de directies) is in deze steekproef niet nodig en de geografische spreiding is hier geen probleem aangezien ik via e-mailenquêtes zal werken. Hierdoor vallen de area-steekproef en de meertrapsarea-steekproef weg. Doordat de klemtoon op veralgemening van de onderzoekseenheden ligt, zijn de gestratificeerde steekproeven niet van toepassing. Er is een volledige lijst van scholen in Vlaanderen, waardoor de cluster- en meertrapssteekproef wegvallen. Deze lijst is niet genummerd maar dit is makkelijk te doen. Hierdoor blijven er nog twee mogelijkheden over, namelijk de enkelvoudige toevalssteekproef en de systematische steekproef. Aangezien de enkelvoudige meer tijd zal innemen dan de systematische enkelvoudige, kies ik voor de systematische steekproef.

⁴⁴ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p. 129

De lijst van alle scholen moest ik zelf nog opstellen aan de hand van de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming⁴⁵. Daar kon ik lijsten opvragen van alle scholen per arrondissement. Voor verschillende van deze scholen werd er op de informatiepagina geen e-mailadres gegeven van de directeur of directrice. Hierdoor moest ik dit voor al deze scholen op hun website gaan opzoeken, wat toch wel een zeer tijdrovende opdracht was. Na het opstellen van deze lijst, moest ik deze enkel nog nummeren. Hieruit kunnen we besluiten dat de populatie bestaat uit 871 scholen. Zoals eerder vermeld dient te worden opgemerkt dat "school" in deze masterproef verwijst naar de aparte compartimenten van een school. Als een school bijvoorbeeld afdelingen heeft op verschillende plaatsen, dan worden al deze plaatsen apart beschouwd als een school.

Als we tabel 6.1 Sample sizes for different sizes of population at a 95 per cent level of certainty uit de syllabus van Prof. dr. J. Broeckmans⁴⁶ raadplegen, zien we dat bij een populatie van 1000 mensen, minstens 278 directeurs of directrices moeten geënquêteerd worden om een representatieve steekproef te bekomen. Hierbij werd rekening gehouden met een foutenmarge van 5%.

In het bepalen van de steekproefgrootte moet er ook rekening gehouden worden met een non-respons. Het zal niet voldoende zijn om enkel 278 directeurs of directrices te contacteren aangezien sommige respondenten zullen weigeren mee te werken of onbereikbaar zijn door bijvoorbeeld een verkeerd e-mailadres. Volgens Tabel 10.1 Main attributes of questionnaires in de syllabus van Prof. dr. J. Broeckmans⁴⁷ is er een responsratio van 10% voor online-enquêtes. De werkelijke steekproefgrootte, rekeninghoudend met deze responsratio, kunnen we berekenen via de volgende formule⁴⁸:

⁴⁵ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 12 december 2007

⁴⁶ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.140

⁴⁷ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.42

⁴⁸ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.142

$n_a = \frac{n \times 100}{re\%}$ $= \frac{278 \times 100}{10}$ $= 2780$	Met: n_a = werkelijke steekproefgrootte n = minimum steekproefgrootte voor 1000 respondenten $re\%$ = verwachte responsratio
--	---

Hier valt op te merken dat ik onmogelijk 2780 mensen een enquête kan opsturen, aangezien er maar een populatie is van 871 directeurs of directrices. Ik zal dus met diverse middelen de respons moeten stimuleren.

Voor populaties die kleiner zijn dan 10 000 mensen bestaat er een aangepaste minimaal vereiste steekproefgrootte⁴⁹:

$n' = n / (1 + (n/N))$ $n' = 278 / (1 + (278 / 971))$ $n' = 216,1232986389111289031224$ $n' = 216$	Met: n' = aangepaste minimale steekproefgrootte n = minimum steekproefgrootte (al eerder berekend) N = populatie
--	---

Hieruit kunnen we afleiden dat er 216 volledig ingevulde enquêtes nodig zijn om representatief te zijn in plaats van de vorige 278. Rekeninghoudend met de verwachte responsratio van 10% zouden we dan 2160 enquêtes moeten verzenden. Dit is nog steeds onmogelijk aangezien de populatie zo groot niet is. Blijft dus dat de bereidheid tot deelname intensief zal moeten gestimuleerd worden. Dit zal onder meer gebeuren door het versturen van herinneringsmails. Ook zal ik de enquête niet enkel verzenden aan een bepaalde steekproef, maar wel aan de hele populatie.

⁴⁹ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.164

4.2 Steekproefontwerp voor enquête voor leerkrachten

De populatie bestaat hier uit alle leerkrachten tewerkgesteld in het voltijds Vlaamse secundair onderwijs, uitgezonderd deze in het bijzonder onderwijs en het deeltijds onderwijs. Volgens gegevens van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming⁵⁰ telt deze populatie 55 834 leerkrachten.

Uit tabel 6.1 Sample sizes for different sizes of population at a 95 per cent level of certainty uit de syllabus van Prof. dr. J. Broeckmans (2004, p.140) kunnen we afleiden dat we bij een populatie van 100 000 leerkrachten, minstens 383 leerkrachten moeten enquêteren om een representatieve steekproef te bekomen. Hierbij werd rekening gehouden met een foutenmarge van 5%.

Rekening houdend met een te verwachten respons van 10% bij online-enquêtes kunnen we besluiten dat we best 3830 enquêtes verzenden. Dit getal bekomen we door de volgende berekening uit te voeren⁵¹:

$\begin{aligned} n_a &= \frac{n \times 100}{re\%} \\ &= \frac{383 \times 100}{10} \\ &= 3830 \end{aligned}$	<p>Met:</p> <p>n_a = werkelijke steekproefgrootte</p> <p>n = minimum steekproefgrootte voor 1000 respondenten</p> <p>$re\%$ = verwachte responsratio</p>
---	---

Het verzamelen van e-mailadressen van leerkrachten was iets moeilijker. Vele scholen publiceren de e-mailadressen van leerkrachten niet op hun website omwille van de wet op de privacy. Een tweede mogelijkheid om de enquêtes bij leerkrachten te krijgen is door ze te versturen aan directies en te vragen of deze ze willen doorsturen aan hun leerkrachten. Maar aangezien ik dan resultaten zal hebben van leerkrachten uit een beperkt aantal scholen zal dit waarschijnlijk een vertekend resultaat opleveren. Uiteindelijk zijn mijn enquêtes

⁵⁰ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 26 februari 2008

⁵¹ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.142

verzonden via het e-mailadressenbestand van DiWeF (Didactische werkgroep Frans), OLYFRAN, de Vlaamse olympiade van het Frans, de Weken van de Franstalige film en het Limburgs Regionaal Expertisenetwerk Talen, vier initiatieven onder leiding van Prof. dr. W. Clijsters (Universiteit Hasselt). De resultaten van de enquête zullen dus niet echt representatief zijn aangezien deze leerkrachten meestal leerkrachten Frans zijn. Maar ze komen wel uit gans Vlaanderen, uit alle netten en uit alle studierichtingen en studiejaren.

4.3 Steekproefontwerp voor enquête voor nascholingsinstellingen

De populatie van nascholingsinstellingen voor leerkrachten secundair onderwijs is niet gekend aangezien niet alle instellingen zich ingeschreven hebben bij het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming. Via Mevrouw Elke Peeters, verantwoordelijke voor de inschrijvingen van nascholingsinstellingen op de website, heb ik een lijst gekregen van de nascholingsinstellingen ingeschreven bij het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming. Voor elke instelling in deze lijst heb ik op de website van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming nog moeten opzoeken voor wie ze nascholingen aanbieden want vaak zijn deze niet bestemd voor leerkrachten secundair onderwijs. Aan de hand hiervan heb ik de lijst dus aangepast.

Een ongekende populatie moet gezien worden als een oneindige populatie. Rekeninghoudend met een foutenmarge van 5% en een betrouwbaarheidsniveau van 95%, is de vereiste steekproefgrootte hier gelijk aan 384.

DEEL 2 LITERATUURSTUDIE

In dit deel zal kort de regelgeving rond nascholing voorgesteld worden. Verder worden ook enkele wetenschappelijke onderzoeken besproken en zal er een overzicht gegeven worden van de Onderwijsspiegels van de Onderwijsinspectie en de beleidsnota's. In deze literatuurstudie ga ik mij beperken tot de delen in de rapporten die relevant zijn voor het thema van mijn masterproef.

Hoofdstuk 5 Regelgeving in verband met nascholing

Onderwijs is in het federale België een gemeenschapsaangelegenheid. Het wordt dus gereguleerd met decreten. Het eerste decreet in verband met nascholing was het "Decreet op de navorming" van 5 juli 1989 (gewijzigd bij decreet van 17 juli 1991). Deze beleidsbeslissing heeft er voor het eerst voor gezorgd dat er beperkte financiële middelen beschikbaar kwamen voor de permanente vorming van leerkrachten. Deze financiële middelen werden toegekend aan de verschillende koepels, die deze konden gebruiken om gratis navorming voor onderwijspersoneel te organiseren. Doordat deze navormingen van de koepels uit gingen, waren zij aanbodgericht en verweven met de koepelprogramma's.⁵² Sinds de invoering van het "Decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing" (later "Decreet betreffende het mentorschap en de nascholing in Vlaanderen") van 16 april 1996 is er sprake van nascholingen in plaats van navormingen. Deze nascholingen zijn niet meer aanbodgericht, maar hebben een vraaggestuurd karakter. In plaats van de koepelorganisaties, zijn het nu de scholen zelf die een bepaald budget krijgen waardoor ze vrij zijn in het kiezen van nascholer en nascholing, op basis van hun eigen behoeften. Hiervoor is echter wel een nascholingsplan vereist, goedgekeurd door henzelf en door bepaalde overlegorganen (Lokaal Onderhandelingscomité, Basisoverlegcomité, ondernemingsraad of algemene personeelsvergadering). Buiten de financiering van nascholing op initiatief van de scholen, voorziet het decreet ook in de financiering van

⁵² Gellynck, L. (1998) "De navorming is dood, leve de nascholing." in Caleidoscoop, p.16

nascholing op initiatief van representatieve groeperingen van inrichtende machten van het gesubsidieerd onderwijs en op initiatief van de Vlaamse Regering.⁵³

⁵³ Vlaams Parlement (1996) "Decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing", Art.43

Hoofdstuk 6 Beleidsnota's

6.1 Beleidsnota 2000-2004 van Minister Marleen Vanderpoorten⁵⁴

Een van de strategische doelstellingen is: "De Vlaamse regering zal bij de evaluatie en aanpassing van de lerarenopleiding en de nascholing rekening houden met de emancipatorische en leerling-gerichte opdracht van de leraar in een evoluerende maatschappij." Er werd ook in vermeld dat de overheid zal toezien op de kwaliteit van de scholen via de doorlichtingen.

6.2 Beleidsnota 2004-2009 van Minister Frank Vandenbroucke⁵⁵

Scholen moeten op eigen initiatief kunnen zoeken naar de ondersteuning die zij nodig hebben. Behoeften van scholen verschillen immers. In de vraaggestuurde nascholingen hebben scholen een krachtig instrument nodig om ondersteuning te vinden voor de noden die ze hebben. Scholen weten echter niet altijd welke ondersteuning ze nodig hebben en waar ze die kunnen vinden. De reden is hiervoor dat de huidige ondersteuning niet altijd transparant is en dat er verschillen bestaan tussen scholen in hun kwaliteitszorg en de competenties om daarmee om te gaan. De overheid wil de scholen blijvend sensibiliseren en ondersteunen om te werken aan onderwijsinnovaties en specifieke beleidsprioriteiten. Een goede mix van aanbod- en vraagsturing in de begeleiding en ondersteuning van scholen is daarom nodig. Scholen moeten zelf kunnen beslissen waarvoor en van wie zij ondersteuning wensen, maar ze hebben ook recht op een kwalitatieve begeleiding. "Het behoort bovendien tot de opdracht van de overheid en de koepelorganisaties de scholen te sensibiliseren voor bijvoorbeeld onderwijsinnovaties. De begeleidingsdiensten staan dicht genoeg bij de scholen enerzijds en de koepels en overheid anderzijds om deze mix te garanderen."

⁵⁴ Vanderpoorten, M. (1999) "Beleidsnota 2000-2004", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

⁵⁵ Vandenbroucke, F. (2004) "Beleidsnota 2004-2009: Onderwijs en vorming, Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

Hoofdstuk 7 Nascholing in Vlaanderen: Vier studies van R. Vandenberghe

7.1 "Nascholing: Ontwikkelen van een opvolgingsinstrument"⁵⁶

Dit onderzoek heeft als doel de gevolgen van het decreet van 16 april 1996 te onderzoeken op het nascholingsbeleid en de reactie van de nascholingsmarkt op de vraaggestuurde nascholingen. In deze studie werd een opvolgingsinstrument ontwikkeld dat kan dienen als nulmeting om in de toekomst vergelijkingen te kunnen maken. Aangezien dit onderzoek gericht is op het basisonderwijs, zullen de resultaten niet besproken worden.

Het opvolgingsinstrument bestond uit 54 vragen, verdeeld over 6 rubrieken:

- 1 Administratieve gegevens
- 2 Hoe vaak komen verschillende activiteiten van professionele ontwikkeling voor en de invulling van het begrip nascholing
- 3 Lokaal nascholingsbeleid en nascholingsplan
- 4 Concrete nascholingspraktijk
- 5 Grootte en gebruik van decretaal nascholingsbudget
- 6 Beoordeling van nascholingsaanbod op de markt

Op basis van deze studie werd in 1998 door R. Vandenberghe een follow-up onderzoek gedaan. Dit keer werd een gelijkwaardig opvolgingsinstrument voor het secundair onderwijs ontwikkeld.

⁵⁶ Vandenberghe, R. (1997) "Nascholing: Ontwikkelen van een opvolgingsinstrument", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

7.2 "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs"⁵⁷

Ook in dit onderzoek is het de bedoeling dat het opvolgingsinstrument als nulmeting dient, dat gehanteerd kan worden bij evaluatie van het nascholingsbeleid. Dit onderzoek bestaat uit drie delen: evoluties in het basisonderwijs, onderzoek van nascholingsbeleid en nascholingspraktijk van secundaire scholen en tenslotte onderzoek van hoe verantwoordelijken van nascholingsorganisaties de mogelijkheden beoordelen die het decreet op de nascholing biedt. Verder zal enkel het tweede punt besproken worden gezien het onderwerp voor deze masterproef.

Hieronder zullen in het kort de belangrijkste resultaten vermeld worden.

- Lokaal nascholingsbeleid en nascholingsplan

De coördinatie van nascholingen gebeurt in de meeste scholen door de directie, maar in een kleine helft van de instellingen mede ook door de volledige personeelsgroep. Bij een vierde van de scholen is er hulp van één of meerdere interne coördinatoren.

In de nascholingsplannen wordt vooral aandacht besteed aan de prioriteiten, de financiële aspecten en de vervangingsregeling. De factoren die de nascholingskeuze het meest beïnvloeden zijn: de persoonlijke belangstelling van de personeelsleden, het pedagogisch project van de school, vernieuwingen geïnitieerd door de Vlaamse Overheid en de ontbrekende kennis en vaardigheden van de personeelsleden.

⁵⁷ Vandenberghe, R. (1998) "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

- Concrete nascholingspraktijk

In het secundair onderwijs worden de behoeften van leerkrachten vastgesteld aan de hand van enquêtes en via informele gesprekken. Het belangrijkste kanaal zijn echter vergaderingen.

In dit onderzoek werd ook onderzocht hoe informatie over nascholingen bekomen wordt door scholen en leerkrachten. Het meest voorkomende informatiekanaal zijn folders en brochures. Maar ook de pedagogische begeleiding is een belangrijke informatiebron.

Directies en/of leerkrachten vinden het belangrijk dat nascholers zich aanpassen aan de schoolcontext en aan de werksituatie van leerkrachten. Maar tegelijkertijd blijkt ook dat vraaggestuurde nascholingsprogramma's zelden voorkomen. Deze resultaten zijn in strijd met elkaar.

- De beoordeling van het marktaanbod, de nascholingsaanbieders en de nascholingsregeling

Volgens de meeste scholen beantwoordt het nascholingsaanbod vrij goed aan hun behoeften. Over de kostprijs en de prijs/kwaliteit-verhouding is men ook relatief tevreden.

- Aanbevelingen en suggesties

- Er is meer aandacht nodig voor de toepassing van het geleerde in de praktijk. Scholen zouden bij het kiezen van een nascholer meer aandacht moeten besteden aan wat er aan ondersteuning en follow-up aangeboden wordt.
- De keuze van nascholingen wordt vaak bepaald door vernieuwingsinitiatieven van de overheid. Hierdoor is de ruimte voor eigen initiatieven kleiner en is voor sommige scholen een lokaal nascholingsbeleid niet meer mogelijk.

7.3 "Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?"⁵⁸

Dit onderzoek bestaat uit zowel een kleine literatuurstudie als uit een enquête. Vooreerst zal de literatuurstudie samengevat worden.

Nascholing is gericht op de professionalisering van leerkrachten en wordt als een belangrijke beleidsprioriteit beschouwd door de Vlaamse Overheid. Het decreet geeft de scholen dan ook de mogelijkheid om dit te doen. Hierbij zijn er twee thema's die de nodige aandacht vereisen:

1. De implementatie van het uitgewerkte beleid

De laatste jaren zijn er verschillende onderzoeken gebeurd naar "Policy implementation". Hierin werd onderzocht of het beleid invloed heeft op de lokale praktijk. "Ten aanzien van het nascholingsbeleid in Vlaanderen mag men verwachten dat er zich in de concrete uitwerking door nascholinginstellingen en in de scholen een relatief grote variatie en heterogeniteit van activiteiten zal voordoen."

2. De relatie tussen de concreet uitgewerkte nascholing en de professionalisering van leerkrachten.

Hierbij kan de vraag gesteld worden hoe een school dit lokaal beleid concreet vorm geeft en welke voorwaarden er gecreëerd moeten worden opdat nascholing effectief een professionele ontwikkeling van leerkrachten als gevolg heeft. Over de vormgeving van nascholingen zijn reeds heel wat studies uitgevoerd. Enkele hiervan zijn: Abdall-Hagg, 1995; Little, 1988, 1989, 1993; Wilson & Berne, 1999; Hawley & Valli, 1999 en Sykes, 1999. Het NPEAT (National Partnership for Excellence and Accountability in Teaching)⁵⁹ heeft

⁵⁸ Vandenberghe, R. (1998) "Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?"

⁵⁹ Online Distance Learning Education "Professional Development and Education", www.online-distance-learning-education.com, geraadpleegd op 26 april 2008

hieromtrent ook een onderzoek gedaan. In deze studie hebben zij negen principes geformuleerd waarmee rekening moet gehouden worden bij het opstellen van nascholingen.

1. De inhoud van de nascholing moet verband houden met de leerinhouden die aan leerlingen worden aangeboden en met problemen die leerlingen zullen ondervinden bij de verwerking ervan.
2. Het is aangewezen dat nascholing gebaseerd is op een analyse van de verschillen tussen de actuele leerprestaties van leerlingen en de standaarden die voorop worden gesteld.
3. Leraren moeten betrokken worden bij de identificatie van de nascholingsbehoeften en ook bij de ontwikkeling van een aantal voorwaarden voor professionele ontwikkeling.
4. Professionele ontwikkeling moet "school-based" zijn en "built into the day-to-day work of teaching".
5. Het is best dat problemen gezamenlijk opgelost worden.
6. Binnen de school zou een structuur moeten worden uitgebreid waardoor follow-up en permanente ondersteuning van de professionele ontwikkeling mogelijk is, en waardoor men ook op een verantwoorde wijze samenwerking zoekt met externe organisaties.
7. Professionele ontwikkeling moet een evaluatie van de effecten voorzien. Het pleit hier voor het gebruik van verschillende informatiebronnen.
8. De mogelijkheden om inzicht te krijgen in de theorie die aan de grondslag ligt om kennis en vaardigheden te verkrijgen, zouden aangeleerd moeten worden.
9. Professionele ontwikkeling zou verbonden moeten zijn met een uitvoerig veranderingsproces dat gericht is op het verbeteren van het leren van de student.

Het tweede deel van het onderzoek van Vandenberghe bestaat uit een enquête. Maar aangezien deze gericht is op nascholing in het Vlaamse basisonderwijs, zal ik dit onderzoek niet verder bespreken. Ik heb mij bij het opstellen van de vragenlijsten aan directie en leerkrachten echter wel laten inspireren door vragen die in dit onderzoek voorkwamen.

7.4 "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?"⁶⁰

De literatuurstudie van dit onderzoeksrapport is identiek aan deze van "Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?". Deze is reeds in het vorige punt besproken. Net zoals in de vorige studie, werd ook hier een enquête opgesteld en afgenomen. Dit keer gebeurde dit bij directies van het secundair onderwijs. Hieronder worden de onderzoeksresultaten van deze studie in het kort weergegeven.

- Lokaal nascholingsbeleid

In de meerderheid van de scholen gebeurt de coördinatie van nascholingsactiviteiten door de directie, in één vierde van de instellingen is een interne coördinator verantwoordelijk (of meerdere) en in een minderheid van de scholen zijn dit nog andere personen.

De meeste directies stellen in hun school voldoende belangstelling voor nascholing vast en zij achten zich in staat om zelfstandig hun nascholingsbehoeften te formuleren. Verder voeren de meeste scholen ook een beleid dat erop gericht is de toepassing van nascholingsactiviteiten in de onderwijspraktijk te bevorderen.

Vakinhoudelijke nascholingen zijn volgens de scholen het belangrijkste, gevolgd door nascholingen met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag en vakdidactische nascholingen. De meeste aandacht gaat dus uit naar nascholing die verband houdt met activiteiten in de klas waarvoor de individuele leerkracht verantwoordelijk is. Persoonsgerichte nascholingen voor het personeel zijn dan weer duidelijk het minst belangrijk.

Tenslotte werd in dit gedeelte nog onderzocht in welke mate bepaalde factoren een rol spelen bij het kiezen van nascholingen. Hieruit bleek dat de persoonlijke belangstelling van

⁶⁰ Vandenberghe, R. (2002) "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?"

personeelsleden heel belangrijk is, net als de prioriteiten van de school, de onderwijsveranderingen en het gebrek aan kennis of vaardigheden van personeelsleden.

- Concrete nascholingspraktijk in scholen: voorbereiding en uitvoering

In de meerderheid van de scholen worden de behoeften van het personeel vastgesteld door het onderling doorgeven of bespreken van het nascholingsaanbod en op basis van informele gesprekken. Ook naar aanleiding van het invoeren van vernieuwingen in de school worden vaak behoeften bepaald.

Op enkele uitzonderingen na, verzamelen zo goed als alle scholen hun informatie over het nascholingsaanbod via folders en brochures die toegezonden werden aan de school. Twee andere informatiekanalen die vaak voorkomen zijn contacten met de pedagogische begeleiding en folders en brochures die gezonden worden aan individuele personeelsleden. Hieruit kan besloten worden dat folders en brochures een heel belangrijk informatiekanaal zijn.

In deze studie is ook onderzocht wat belangrijk is bij het kiezen van een nascholer. Een belangrijke factor blijkt de bereidheid van de nascholingsinstellingen om zich aan te passen aan de specifieke behoeften van de school. Voorbeelden hiervan zijn: nascholing op maat ontwerpen, ondersteuning van leerkrachten bij het in praktijk brengen van het geleerde, aanpassen van tijdstip, aanbod samenstellen in overleg met leerkrachten of regelmatig naar hun behoeften peilen en oog hebben voor het pedagogisch project van de school. Verder is de specialisatie van een nascholer ook een belangrijk criterium, net als eerdere ervaringen met een bepaalde nascholer. Er dient wel opgemerkt te worden dat de mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen het belangrijkste criterium is.

Een zeer belangrijke vraag heeft betrekking op hoe vaak scholen gebruik maken van verschillende soorten nascholingen. "Kant-en-klare" nascholingsprogramma's komen hier het meest voor, gevolgd door bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school. De nascholing die het minst voorkomt is de

vraaggestuurde nascholing, namelijk de volledig op maat van de school ontworpen programma's. Bij vergelijking van de antwoorden op de twee laatste vragen, is het meteen duidelijk dat de reële praktijk niet overeenstemt met de criteria die gehanteerd worden waarbij vooral wordt gekeken naar de mate waarin nascholingen aangepast worden aan de specifieke noden van de school.

- Beoordeling van het marktaanbod, de nascholingsaanbieder en de nascholingsregeling

Vooreerst werden enkele aspecten van het nascholingsaanbod beoordeeld. Er werd gevraagd in welke mate deze beantwoorden aan de behoeften van de scholen. Voor de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen en activiteiten en de variatie in thema's scoort het aanbod "Eerder goed" tot "Goed". De diepgang van de onderwerpen, de praktische organisatievorm en de praktijkbetrokkenheid van het aanbod worden als "Eerder goed" gewaardeerd. Globaal gezien is er dus een goede afstemming tussen vraag en aanbod.

De meeste scholen vonden de kostprijs van nascholingen eerder hoog tot hoog. De prijs/kwaliteitsverhouding ligt in het midden, namelijk tussen eerder laag en eerder hoog.

Tenslotte werd met deze vragenlijst ook onderzocht of er scholen zijn die een bepaald thema niet terugvonden in het huidige aanbod en de reden waarom. Hier blijkt dat 30% soms een bepaalde nascholing niet kan vinden. Men geeft dan vaak toe dat er wel nascholing bestaat over het gezochte onderwerp, maar niet in de gewenste vorm of te duur. Soms bestaat de nascholing effectief niet.

Hoofdstuk 8 Onderwijsspiegel: Rapporten van Inspectie

8.1 Schooljaar 2001-2002⁶¹

In deze Onderwijsspiegel is een uitgebreid onderzoek gedaan over nascholing. De inspectie heeft hiervoor een beroep gedaan op volgende bronnen: het "Decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing" van 16 april 1996, drie wetenschappelijke onderzoeken uitgevoerd in het kader van het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijke Onderzoek (OBPWO) en doorlichtingverslagen. Het doel was om complementair te werken met de wetenschappelijke onderzoeken, dit door leerkrachten als doelgroep te nemen in plaats van directies en middenkader omdat zij immers de rechtstreekse betrokkenen zijn. Dit rapport formuleert de visie op nascholing vanuit de belevingswereld van de leraren en geeft aanbevelingen aan de overheid.

Een eerste onderdeel van dit onderzoek is een enquête bij leerkrachten bestaande uit 16 vragen. Deze handelden over volgende thema's: inhoud, vorm, financiën, duur en tevredenheid, gekoppeld aan multiplicatie, implementatie en evaluatie. In totaal werden er 708 vragenlijsten ontvangen.

Een eerste besluit op basis van de enquête is dat de verhouding tussen leergebiedspecifieke en algemene nascholingen niet evenwichtig is. Zo zijn de nascholingen overwegend specifiek (70,2%).

Uit het onderzoek is gebleken dat een grote groep (72,9%) leerkrachten zelf het initiatief neemt tot nascholing. Een kleinere groep (17,6%) beweert dat ze dit doen op aanraden van het schoolbeleid of anderen. Een minderheid (4,4%) verklaart dat ze verplicht worden door de schoolleiding of het schoolbestuur en 5,3% dat ze de nascholing moeten volgen omwille van de onderwijsactualiteit.

⁶¹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2001-2002", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

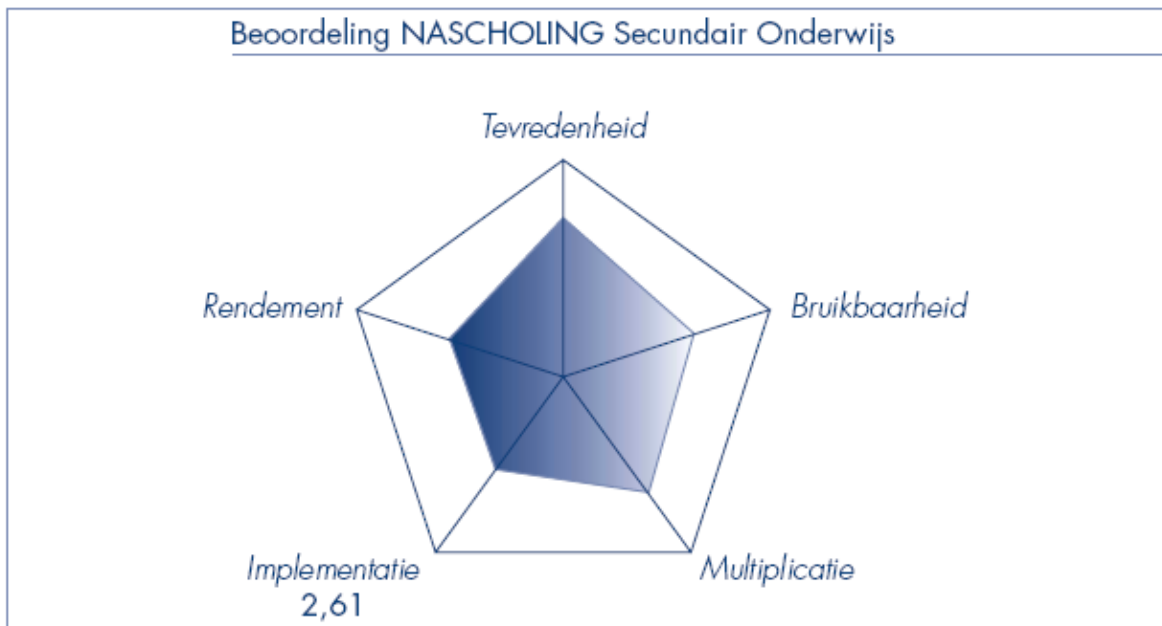
Verder werden ook de duur en het tijdstip van de nascholing ondervraagd. Meer dan tweederden volgt nascholing buiten de les- of werkuren. De gemiddelde duur van de nascholing is bij de meerderheid beperkt tot een halve of een volledige dag. Enkele uitzonderingen hier waren leerkrachten die 20 en meer halve dagen opgaven.

In een volgend punt werd nagegaan of leerkrachten tevreden zijn over de inhoud en didactische aanpak van nascholingen, over de bruikbaarheid ervan en of zij iets geleerd hebben. Over het algemeen zijn de leerkrachten zeer tevreden over de gevolgde nascholingen. Ook hebben velen onder hen veel bijgeleerd. De indicator bruikbaarheid scoorde iets minder goed, hier vindt 16% dat de bruikbaarheid in de klaspraktijk beperkt of zelfs onbestaande is. Hierbij aansluitend werd ook nagegaan of de nascholing wordt geïmplementeerd in de praktijk. De meerderheid beweert hier dat zij dit maar deels toepassen, 14,6% past het geleerde integraal toe en 18,8% doet verder niets met de gevolgde nascholing. De impact van de nascholing op de klaspraktijk wordt slechts in 16% van de gevallen geëvalueerd.

Het doorgeven van het geleerde (multiplicatie) gebeurt in 40,3% van de gevallen informeel, bij 21,5% formeel en bij 19,3% is dit beperkt tot het doorgeven van materiaal of verslagen.

Tenslotte werd de leerkrachten gevraagd of zij vonden dat de nascholing geleid had tot een verhoging van hun professionaliteit. Voor de overgrote meerderheid (87,6%) was dit inderdaad het geval. Maar hier is het toch belangrijk op te merken dat ongeveer 1 op 8 leerkrachten vindt dat zijn/haar professionaliteit niet is toegenomen! Volgens de meerderheid was er ook sprake van kwaliteitsverbetering in de school of in de klaspraktijk na het volgen van een nascholing.

Tenslotte werd een spinnenweb (Figuur 1) opgesteld om een algemene beoordeling van nascholing te kunnen visualiseren. Hierin is duidelijk zichtbaar dat tevredenheid, bruikbaarheid en multiplicatie behoorlijk scoren. De implementatie scoort echter minder goed, waardoor ook het rendement lager scoort aangezien dit gebaseerd is op kwaliteit, verhoging van de professionaliteit en de evaluatie van de implementatie.

Figuur 1 Spinnenweb: Beoordeling van nascholing Secundair Onderwijs
(Bron: Onderwijsspiegel 2001-2002, p.40)

Naast de enquêtes aan leerkrachten, worden hier ook de enquêtes aan directies en/of middenkader besproken. Deze resultaten komen echter uit de wetenschappelijke onderzoeken van Vandenberghe die ik in hoofdstuk 7 reeds besproken heb.

De Onderwijsinspectie en het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming hebben op basis van de zonet besproken enquêtes conclusies getrokken. Verder hebben zij ook enkele aanbevelingen voor de overheid opgesteld.

- Conclusies:
 - De leerkrachten zijn best tevreden over de gevolgde nascholing, ze hebben iets bijgeleerd en vinden het bruikbaar in de praktijk. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het aanbod van nascholing voldoende tegemoet komt aan de vraag van leerkrachten.
 - Scholen hebben problemen bij het formuleren van een vraag met betrekking tot nascholing op maat. Uit het wetenschappelijk onderzoek blijkt dat zij wel

wensen dat nascholing vraaggestuurd gebeurt, maar er vaak niet in slagen dit te realiseren. Volgens het inspectieonderzoek is er een overaanbod waarbij eerder behoeften gecreëerd worden dan dat er vraaggestuurd ingespeeld wordt op de actuele noden.

- Specifieke nascholing wordt meer gekozen dan algemene nascholing. Maar uit doorlichtingsverslagen blijkt dat de titels van nascholingen vaak onduidelijk zijn, waardoor leerkrachten vaak ontevreden zijn achteraf.

- Aanbevelingen:

- Scholen zouden ondersteund moeten worden bij het formuleren van hun vragen met betrekking tot specifieke schoolgebonden nascholing. Nascholingsinstellingen en begeleidingsdiensten kunnen hier initiatieven ontwikkelen om scholen op termijn de nodige ondersteuning te bieden.

- Aanbieders van nascholingen zouden het doel van de nascholing en de doelgroep beter moeten omschrijven.

Als algemene beleidsconclusie werd hier vastgesteld dat het huidig mechanisme waarbij financiële middelen aan scholen gegeven worden ter ondersteuning van hun vraaggestuurde nascholingsbehoeften en dit gekoppeld aan het werken vanuit een nascholingsplan, een goed mechanisme is. Dit bleek zowel uit de wetenschappelijke onderzoeken als uit het inspectieonderzoek.

8.2 Schooljaar 2002-2003⁶²

In de Onderwijsspiegel van 2002-2003 werden alle vakken afzonderlijk bekeken en besproken.

- Beeldende kunsten: Veel aandacht voor vakgebonden nascholingen, weinig voor vakoverschrijdende.

⁶² Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2002-2003", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

- Klassieke talen: Er is een voorkeur voor vakgebonden nascholing en een dringende behoefte aan een vakdidactisch gericht aanbod.
- Lichamelijke Opvoeding en Sport: Nascholingsbehoeften zijn niet voldoende gekend. Deze leraars volgen echter veel nascholingen, dit vanuit individueel perspectief.
- Moderne talen: Heel wat scholen voeren een aanbodgestuurd beleid, hoewel een vraaggestuurd beleid meer kansen op overleg en samenhang biedt.
- Natuurwetenschappelijke vakken: De impact van het nascholingsbeleid is momenteel nog beperkt.
- Wiskunde: De nood aan nascholingen werd vergroot door de verplichte integratie van ICT-hulpmiddelen. Veel nascholingen hebben geleid tot persoonlijke vervolmaking en vaardigheidsverwerving bij leerkrachten.
- Hout: Scholen met een nascholingsbeleid hebben een positieve invloed op de implementatie van nieuwe technieken en op het afstemmen van de houtopleiding op het beroepsprofiel. Zonder nascholingsplan is deelname aan nascholingen minimaal.
- Mechanica/Elektriciteit: Nascholingen hebben enkel zin als de opgedane kennis en ervaringen kunnen toegepast worden in de school. Scholen met een efficiënt algemeen beleid voeren een proactief nascholingsbeleid vanuit de noden en behoeften van de school.

Samengevat kunnen we stellen dat de meeste leerkrachten de voorkeur geven aan vakgebonden nascholingen. Verder is een goed nascholingsbeleid belangrijk, dit vanuit de noden en behoeften van de school. Tenslotte is het ook nog belangrijk dat nascholingen bruikbaar zijn, namelijk dat de opgedane kennis en ervaringen toegepast kunnen worden in de klaspraktijk.

8.3 Schooljaar 2003-2004⁶³

In deze Onderwijsspiegel is de inspectie dieper ingegaan op het ICT-gebeuren. In 1997 is het doelstellingenrapport "Lerend Vlaanderen" opgesteld. Hierin werd veel aandacht besteed aan het educatief gebruik van ICT. De overheid wil aan de hand van

⁶³ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2003-2004", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

sensibiliseringscampagnes, het verstrekken van informatie, subsidiëring van infrastructuur, nascholing en projectfinanciering de scholen ertoe aanzetten ICT in het leerproces te integreren. In het gevoerde onderzoek werden enquêtes opgesteld voor zowel directies als leerkrachten. Een belangrijk punt in dit onderzoek is volledig gewijd aan nascholing. Hieronder zullen de resultaten kort weergegeven worden:

- Er is veel vraag naar nascholingen met betrekking tot de pedagogisch-didactische aanpak van de ICT-integratie en dit liefst binnen het eigen vakdomein. Het vraaggestuurde luik van een Regionaal Expertisenetwerk (REN) kan hier invulling leveren. Het Regionaal Expertisenetwerk Vlaanderen is een aanbieder van vraag- en aanbodgestuurde nascholingen in verband met het gebruik van ICT in het onderwijs.⁶⁴
- In de meeste scholen is een algemeen nascholingsplan aanwezig. Meer en meer gaat de aandacht hier uit naar ICT.
- De meeste scholen hebben veel aandacht voor nascholing, maar hebben te weinig aandacht voor het ontwikkelen van een visie en het voeren van een gestructureerd ICT-beleid. Hierdoor is het rendement van de nascholingen ook laag.
- Er werden zowel aanbodgestuurde als vraaggestuurde nascholingen gevolgd.
- Leerkrachten beweren dat de gevolgde nascholingen meer van instrumentele aard zijn, de pedagogisch-didactische nascholing komt minder aan bod. Hoewel hier veel vraag naar is! De reden hiervoor is dat er een tekort is aan een specifiek aanbod.

Verder werden ook nog enkele aanbevelingen gegeven. De eerste richt zich tot de overheid. Er wordt aanbevolen scholen te ondersteunen in het formuleren van een vraaggestuurd aanbod aan onder andere het REN. Vervolgens zijn er ook enkele aanbevelingen voor scholen en centra. Nascholingsinstellingen zullen moeten inspelen op de behoefte van leraren. Ook beschikken de meeste centra niet over een uitgewerkt nascholingsplan, wat toch wel belangrijk is.

⁶⁴ Regionaal Expertisenetwerk Vlaanderen, "Informatie", www.renvlaanderen.be, geraadpleegd op 6 mei 2008

8.4 Schooljaar 2004-2005⁶⁵

In de Onderwijsspiegel van het schooljaar 2004-2005 ging de aandacht vooral uit naar het gelijkheidsbeleid. Sinds 1 september 2002 is er het Gelijke onderwijskansendecreet (GOK-decreet). Hiermee wil men speciale aandacht schenken aan allochtone en autochtone kinderen/jongeren uit kansarme milieus. Men wil dat deze jongeren kansen krijgen om te leren. Verder wil men ook uitsluiting, sociale scheiding en discriminatie tegengaan.⁶⁶

Uit het onderzoek van de Onderwijsinspectie is gebleken dat vele scholen moeite hebben met het formuleren van de juiste vragen met betrekking tot hun implementatieproblemen. Hierdoor schuimen ze de aanbodmarkt af om toch een op maat gesneden nascholing te vinden. Een aanbeveling van de inspectie is dat er misschien kan nagedacht worden in hoeverre nascholingsinstellingen in een netwerk kunnen stappen met de begeleidingsdiensten om aan deze pertinente vraag van scholen en leerkrachten tegemoet te komen.

Net zoals in Onderwijsspiegel 2001-2002 en 2003-2004 blijkt ook hier dat scholen nog een hele weg af te leggen hebben met betrekking tot implementatie en adoptie van nieuwe onderwijskundige initiatieven. Verder bleek ook dat er een gebrek is aan een nascholingsbeleid dat gerelateerd is aan de gekozen thema's om de competentie van de leerkrachten te versterken. Door het GOK-decreet van 28 juni 2002 stemden vrij veel scholen hun beleid af op de GOK-doelstellingen, waardoor meer aandacht ging naar nascholingen. Tenslotte vermeldt de inspectie dat er enerzijds een overaanbod aan nascholingen is en tegelijk ook onvoldoende aanbod, dit laatste omdat de ondersteuning vaak niet genoeg is afgestemd op de concrete behoeften van de scholen. Vaak is ook het doorgeefeffect op leerkrachtniveau erg beperkt. Ook de kwaliteit stelt men in vraag.

⁶⁵ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2004-2005", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

⁶⁶ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Gelijke Onderwijskansen", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 6 mei 2008

Ook in dit rapport zijn enkele aanbevelingen opgenomen. Zo wordt onder meer aanbevolen transparantie te creëren in het aanbod van de GOK-nascholing en verder te streven naar een betere afstemming op de behoeften.

8.5 Schooljaar 2005-2006⁶⁷

Belangrijke hefboomen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren zijn het nascholingsbeleid en de aanvangsbegeleiding. Uit deze studie blijkt echter dat er nog altijd scholen zijn die geen nascholingsplan hebben.

8.6 Schooljaar 2006-2007⁶⁸

Uit schooldoorlichtingen is gebleken dat 21% van de scholen de regels in verband met deliberatieprocedures, nascholingen ... niet respecteert. Aangezien de overheid hiervoor een belangrijk bedrag uitgeeft, zou men op z'n minst kunnen verwachten dat scholen een plan opstellen op basis van een behoeftenonderzoek. Dit is blijkbaar te hoog gegrepen voor sommige scholen. Deze conclusie is dezelfde als die van Onderwijsspiegel van het schooljaar 2005-2006.

8.7 Conclusie Onderwijsspiegels

Als we de bevindingen van de onderwijsspiegels samenvatten zijn er drie opmerkelijke knelpunten zichtbaar. Vooreerst is er het nascholingsplan. Er zijn na al die jaren nog steeds scholen die geen plan opgesteld hebben. Volgens onderzoekers van de KULeuven⁶⁹ heeft

⁶⁷ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2005-2006", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

⁶⁸ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2006-2007", www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 17 september 2007

⁶⁹ Klasse voor leerkrachten (1999) "Tussen actie en weerstand" in Klasse voor Leerkrachten, nr.98, p.42-43

nascholing het meeste effect in scholen met een duidelijk nascholingsbeleid. Een tweede knelpunt is dat vraag en aanbod niet altijd goed op elkaar afgestemd zijn. Tenslotte zijn er nog altijd problemen met de implementatie van nascholingen. Enkel het tweede knelpunt is relevant voor voorliggende studie, op de andere aspecten van nascholing wordt in deze masterproef niet verder ingegaan.

DEEL 3 PRAKTIJKONDERZOEK

Hoofdstuk 9 Verwerking enquêtes directie

9.1 Respons en representativiteit

Van de 871 enquêtes (Bijlage 6) die opgesteld zijn in SNAP⁷⁰ en verzonden werden aan directies, hebben er 239 de vragenlijst ingevuld. Aangezien een minimum aantal van 216 ingevulde vragenlijsten vereist is om representatief te zijn (zie p.33), kunnen we besluiten dat deze steekproef representatief is. De verwachte responsratio voor internetenquêtes is 10% of lager⁷¹. De respons van deze steekproef is ongeveer 27%, dus beduidend hoger dan de verwachte responsratio. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het probleem van de nascholingen veel voorkomt en dat de directies wensen dat hiervoor een oplossing gevonden wordt. Vandaar de grote bereidheid om de enquête in te vullen.

Ik wil echter ook nagaan of de samenstelling van de steekproef beantwoordt aan de samenstelling van de populatie. Dit wordt bekeken voor: 1) de koepel waartoe de school behoort, 2) de schoolgrootte, 3) de provincie waar de school gelegen is en 4) welke onderwijsvormen er in de school voorkomen.

Vooreerst heb ik een tabel (Tabel 1) opgemaakt met de percentages van de steekproef en de populatie wat betreft de koepel waartoe de scholen behoren.

⁷⁰ SNAP is een software waarmee enquêtes kunnen worden georganiseerd. Hiermee wordt bedoeld: opstellen van een enquête in verschillende modi, publiceren van deze enquête op een webserver zodat online web-enquêtes georganiseerd kunnen worden, de antwoorden van de respondenten opnemen en de resultaten analyseren in SNAP zelf of exporteren naar Excel of SPSS.

⁷¹ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.42

Tabel 1 Koepel waartoe de school behoort (Vraag 1)

Koepel	Percentage van steekproef	Percentage van populatie
VSKO	66,11	67,32
GO!	23,01	24,37
OVSG	8,79	5,03
POV	2,09	3,28

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Uit deze tabel kan afgeleid worden dat de grootste groep scholen van de steekproef valt onder het VSKO (Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs), namelijk 66,11%, gevolgd door het Gemeenschapsonderwijs (GO!) met 23,01%, OVSG (Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap vzw) met 8,79% en POV (Provinciaal Onderwijs Vlaanderen) met 2,09%. Aangezien de percentages in de steekproef bijna niet afwijken van deze in de populatie, kunnen we besluiten dat de samenstelling van de steekproef beantwoordt aan deze van de populatie voor het aspect "koepel waartoe de school behoort".

Gegevens van het aantal secundaire scholen per provincie zijn beschikbaar op de website van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming⁷². Zo kunnen we zien of de percentages van scholen in een bepaalde provincie in de steekproef liggen rond het overeenstemmend percentage in de populatie. De zeer beperkte verschillen laten toe te besluiten dat de geografische samenstelling van de steekproef beantwoordt aan deze van de populatie.

⁷² Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, www.ond.vlaanderen.be, geraadpleegd op 26 februari 2008

Tabel 2 Provincie waarin de school gevestigd is (Vraag 2)

Provincie	Percentage steekproef	Percentage van populatie
Antwerpen	25,52	28,48
Limburg	18,41	15,12
Oost-Vlaanderen	18,83	21,52
Vlaams-Brabant	18,83	14,90
West-Vlaanderen	18,41	19,98

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Het derde criterium waarop de conformiteit getest wordt is de schoolgrootte. De resultaten van deze vergelijking zijn terug te vinden in tabel 3. Hier liggen de percentages van de steekproef niet altijd in de buurt van die van de populatie. Zo is er in de steekproef geen enkele school vertegenwoordigd met minder dan honderd leerlingen, ofschoon er zo toch 6,1% in de populatie zijn. In de steekproef zijn vooral de grotere scholen beter vertegenwoordigd dan in de populatie, namelijk de scholen van 500 leerlingen en meer (zie tabel 3). Een mogelijke reden is dat grote scholen meer personeel in dienst hebben, waardoor directies de enquêtes door een medewerker kunnen laten invullen.

Tabel 3 Schoolgrootte op 1 september 2007 (Vraag 3)

Aantal leerlingen	Percentage steekproef	Percentage populatie
0-100	0	6,1
101-200	11,30	18,4
201-300	14,23	17,8
301-400	11,30	13,8
401-500	4,60	10,7
501-600	11,72	8,4
601-700	7,11	7,5
701-800	11,30	6,4
801-900	5,86	4,2
901-1000	5,86	2,8
1001-1100	5,86	1,3
1101-1200	2,09	0,7
> 1200	8,79	1,8

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Als laatste criterium is er de onderwijsvorm. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in tabel 4. Hieruit kunnen we afleiden dat alle onderwijsvormen vertegenwoordigd zijn in de steekproef.

Tabel 4 Onderwijsvorm (Vraag 4)

Onderwijsvorm	Aantal scholen (n)	Percentage
Middenschool	125	52,30
ASO	111	46,44
TSO	145	60,67
KSO	13	5,44
BSO	124	51,88

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2 Onderzoekresultaten

Voor het opstellen van de vragenlijst (zie bijlage 6) heb ik mij laten inspireren door twee studies van R. Vandenberghe: "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?" (2002) en "Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?" (1998). Sommige vragen heb ik deels overgenomen. Dit laat toe de resultaten van mijn enquête te vergelijken met deze van R. Vandenberghe en na te gaan of er zich de laatste jaren veranderingen voordeden.

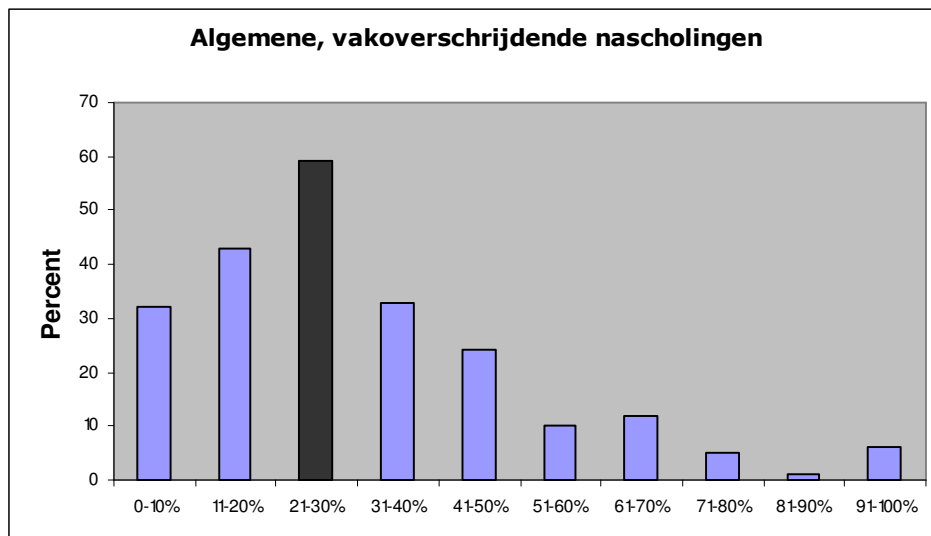
De enquête kan opgesplitst worden in verschillende delen. Het eerste deel (vraag één tot en met vier) is het administratief gedeelte, het wil enkele achtergrondgegevens bekomen. Voorbeelden hiervan zijn de koepel waartoe de school behoort en de schoolgrootte. In een tweede deel (vraag vijf tot en met acht) worden vragen gesteld over het lokale nascholingsbeleid: welke nascholingen verkiezen de scholen, welke categorieën van nascholingen zijn het belangrijkste, enzovoort. Het derde deel van de vragenlijst (vraag negen tot en met twaalf) handelt over de concrete nascholingspraktijk in scholen: hoe bepaalt men de nascholingsbehoeften, hoe verzamelt men informatie, welke criteria beïnvloeden de keuze van een nascholer en hoe vaak maakt de school gebruik van bepaalde nascholingen. Het laatste deel (vraag dertien tot en met achttien) gaat over het marktaanbod van nascholingen, over prijzen van nascholingen en over de prijs/kwaliteitsverhouding.

9.2.1 Lokaal nascholingsbeleid

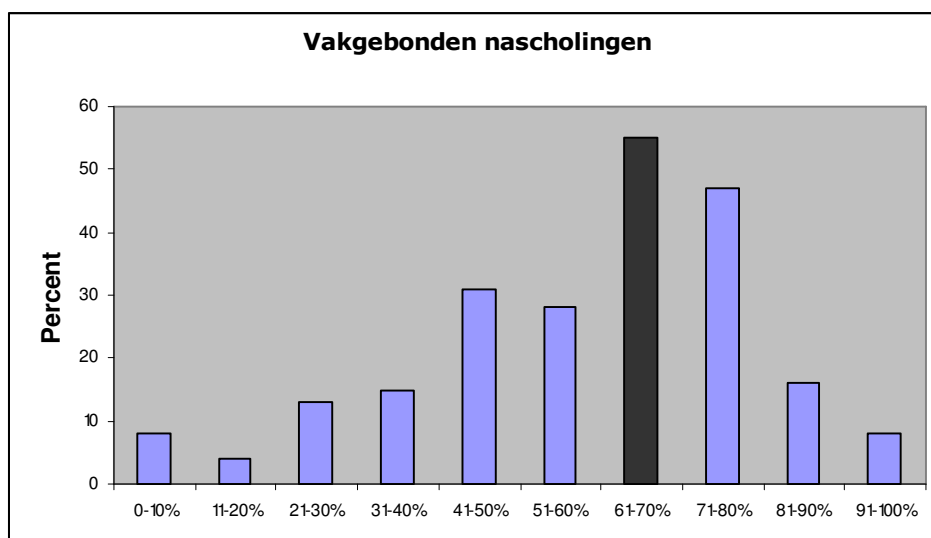
9.2.1.1 Aan welk soort nascholingen nemen leerkrachten bij voorkeur deel?

In dit deel werd vooreerst onderzocht voor hoeveel percent leerkrachten deelnemen aan de verschillende soorten nascholingen (Vraag 5). Er wordt hierbij slechts onderscheid gemaakt tussen twee verschillende soorten, namelijk de "Algemene, vakoverschrijdende" en de "Vakgebonden nascholingen". In onderstaande grafieken (Grafiek 1 en 2) ziet men dat de algemene, vakoverschrijdende nascholingen veel minder succes kennen dan de vakgebonden nascholingen. Zo zien we bijvoorbeeld in grafiek 1 dat slechts 12 directies

(5,3%) (zie ook tabel 1 in bijlage 1) een percentage tussen 61 en 70 hebben ingevuld voor de algemene nascholingen. In grafiek 2 zien we dat bij de vakgebonden nascholingen de frequentie bij 61-70% veel hoger is, namelijk 55 (24,4%) (zie ook tabel 2 in bijlage 1). De vraag naar niet-vakgebonden nascholingen is dus kleiner dan de vraag naar vakgebonden nascholingen, d.i. nascholingen die betrekking hebben op de inhoud en de didactiek van het eigen vak.

Grafiek 1 Algemene, vakoverschrijdende nascholingen (Vraag 5)
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Grafiek 2 Vakgebonden nascholingen (Vraag 5)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Niet enkel door middel van de grafieken en frequentietabellen kunnen we besluiten trekken in verband met het succes van elk type nascholingen. Dit kan ook door naar het gemiddelde te kijken. In de volgende tabel (Tabel 5) zien we dat het gemiddelde voor de algemene, vakoverschrijdende nascholingen 34,28% bedraagt en dit voor de vakgebonden nascholingen 61,95% is, wat beduidend hoger is.

Naast het gemiddelde is ook de standaardafwijking berekend, wat de gemiddelde afwijking van het gemiddelde is. De meerderheid van de scholen (68,2%) zegt tussen 13 en 55% algemene, vakoverschrijdende nascholingen te volgen en tussen 41 en 83% vakgebonden. Ook hier moeten we dus besluiten dat er meer vraag is naar vakgebonden nascholingen dan naar algemene, vakoverschrijdende nascholingen.

Tabel 5 Gemiddelde en standaardafwijking (Vraag 5)

	Gemiddelde	Standaardafwijking
Algemene, vakoverschrijdende nascholingen	34,28%	21,17
Vakgebonden nascholingen	61,95%	20,73

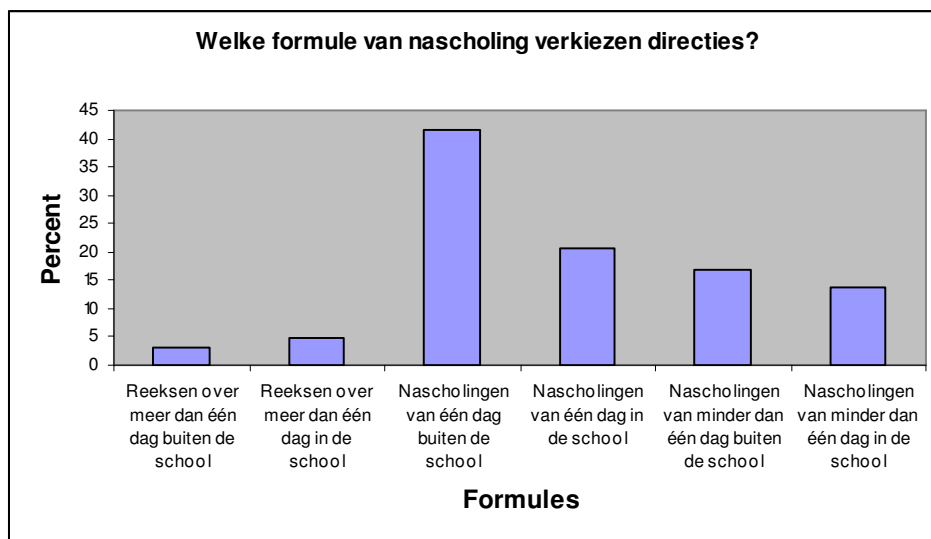
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2.1.2 Welke formules van nascholingen verkiezen de directies?

Vervolgens werd onderzocht welke vorm van nascholingen de directies verkiezen. De keuze was drieërlei: 1+2) reeksen over meer dan één dag binnen of buiten de school, 3+4) nascholingen van één dag binnen of buiten de school en 5+6) nascholingen van minder dan één dag binnen of buiten de school. Met de laatste twee mogelijkheden, namelijk nascholingen van minder dan één dag, worden lezingen en voordrachten bedoeld. De resultaten kunt u aflezen in de volgende grafiek (Grafiek 3).

Hierin zien we dat "Nascholingen van één dag buiten de school" de voorkeur genieten van de meeste directies (41,5 %), gevolgd door "Nascholingen van één dag in de school" (20,5%). De voorkeur van directies gaat dus uit naar nascholingen van één dag. Ook de formule van "Nascholingen van minder dan één dag, zowel binnen als buiten de school", respectievelijk 16,7% en 13,7% wordt regelmatig gekozen. (zie tabel 3 in bijlage 1)

Er valt op te merken dat de formule "Nascholingen van meer dan één dag" weinig succes kent. Zoals tabel 3 in bijlage 1 aangeeft, verkiezen slechts 3% van de directies de formule "Reeksen over meer dan één dag buiten de school" en slechts 4,7% voor "Reeksen van meer dan één dag in de school".

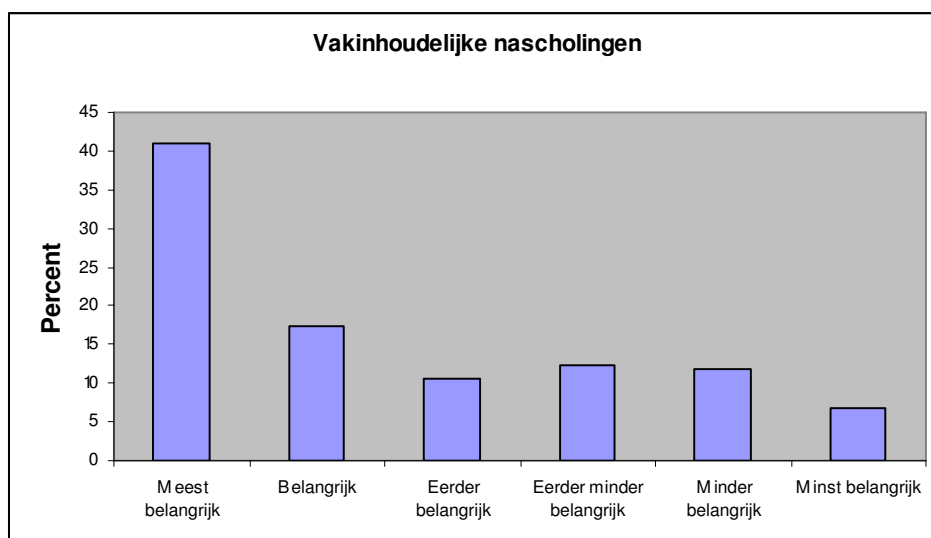
Grafiek 3 Welke formule van nascholing verkiezen de directies? (Vraag 6)
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2.1.3 Inhoudelijke categorieën van nascholingen geordend naar belangrijkheid

In vraag 7 van de enquête wordt er gevraagd de inhoudelijke categorieën van nascholingen te ordenen naar belangrijkheid waarbij één staat voor de belangrijkste categorie en zes voor de minst belangrijke. Deze categorieën zijn overgenomen uit tabel 11 van "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.17). Hieronder worden kort de resultaten van de verschillende categorieën besproken.

De eerste categorie zijn de "Vakinhoudelijke nascholingen". In grafiek 4 zien we op de x-as de waardering die de directies aan deze categorie gegeven hebben, op de y-as zien we hoeveel respondenten (in %) dit getal ingevuld hebben. De meeste directies (40,9%) hebben vakinhoudelijke nascholingen een 1 gegeven (zie tabel 4 in bijlage 1), wat wil zeggen dat ze deze categorie heel belangrijk vinden. Slechts 6,8% heeft een 6 gegeven aan dit soort van nascholing en vindt deze dus het minst belangrijk.

Voor deze categorie kunnen we besluiten dat ze voor de meerderheid van de respondenten (58,3%) belangrijk tot heel belangrijk is en voor 68,9% eerder belangrijk tot heel belangrijk.

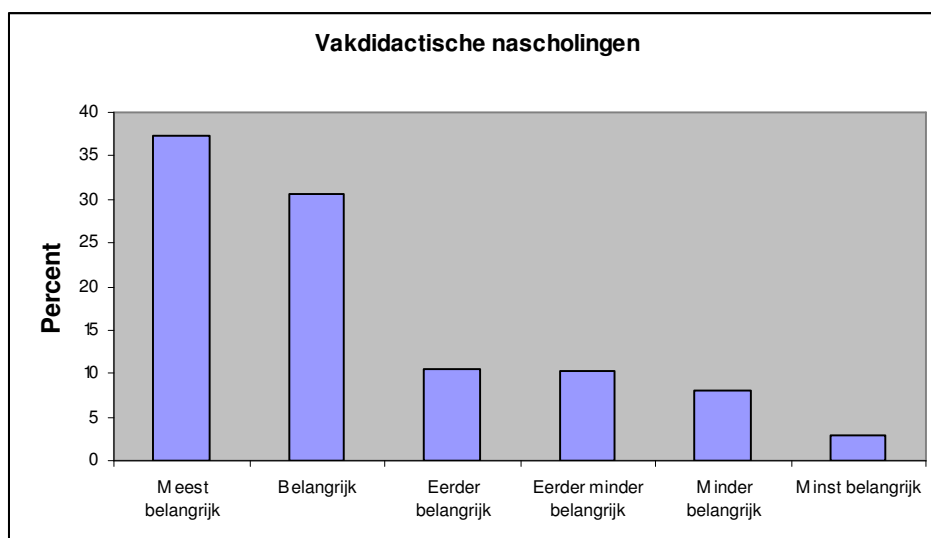

Grafiek 4 Vakinhoudelijke nascholingen (Vraag 7)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De tweede categorie zijn de "Vakdidactische nascholingen". In deze nascholingen leren leerkrachten meer over de didactiek van het vak waarvan zij les geven. Ook deze categorie van nascholingen is belangrijk volgens de directies aangezien de meesten (68,1%) ook hier een 1 (Meest belangrijk) of 2 (Belangrijk) toegekend hebben aan de categorie (zie tabel 5 in bijlage 1). De quoteringen 3 (Eerder belangrijk), 4 (Eerder minder belangrijk) en 5 (Minder belangrijk) zijn ongeveer gelijk verdeeld, zowel 3, 4 als 5 vertegenwoordigen ongeveer 10%.

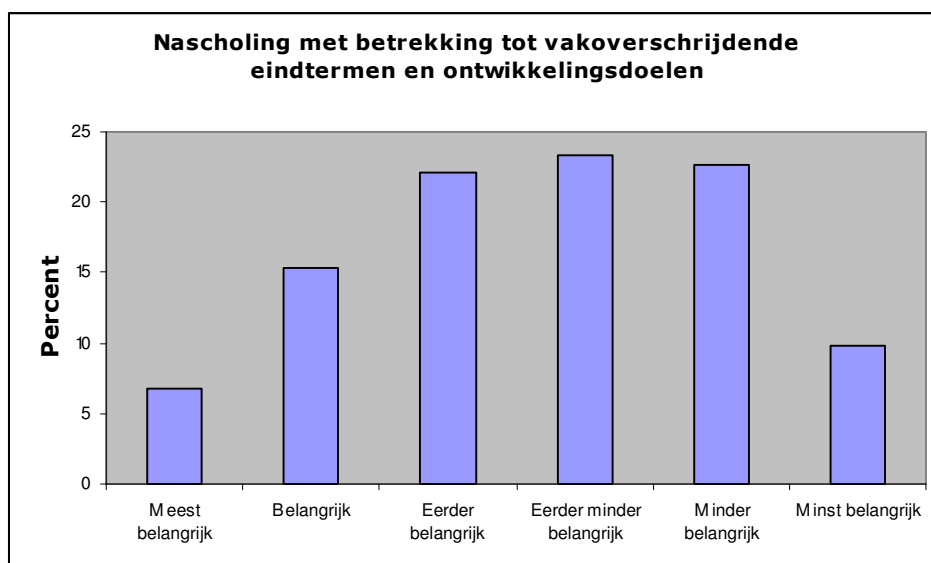
Hieruit kunnen we besluiten dat naast de vakinhoudelijke nascholingen ook de vakdidactische nascholingen belangrijk geacht worden door directies. De vakdidactische blijken zelfs iets belangrijker, aangezien hier 78,7% van de directies deze eerder belangrijk tot meest belangrijk vinden.

Grafiek 5 Vakdidactische nascholingen (Vraag 7)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

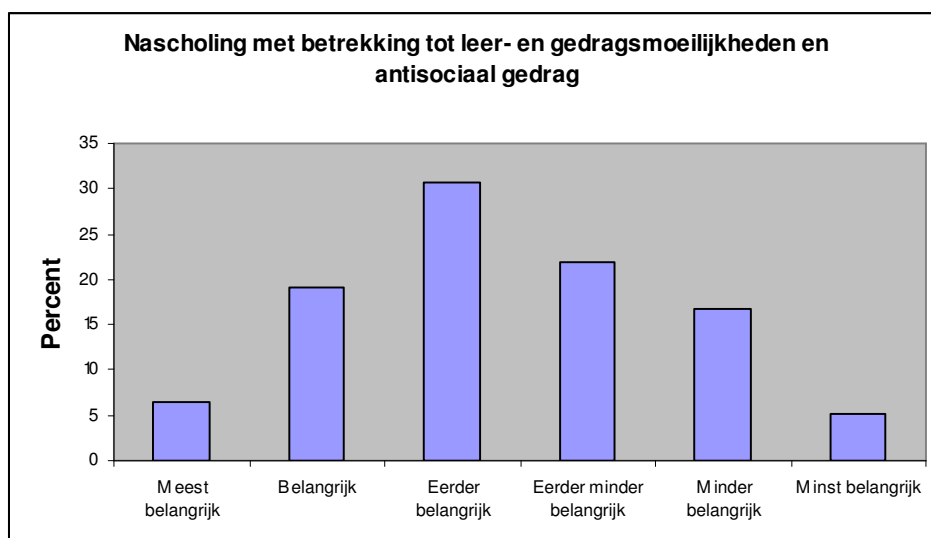
De derde categorie is "Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen". Voorbeelden hiervan zijn leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie en milieueducatie. Over deze categorie heerst er grote verdeeldheid. Zoals grafiek 6 laat zien hebben de meeste directies deze categorie als gemiddeld belangrijk gezien, de uitersten ("Minst belangrijk" en "Meest belangrijk") komen hier minder voor, namelijk 6,8% voor "Minst belangrijk" en 9,8% voor "Meest belangrijk" (Tabel 6 in bijlage 1). De meerderheid van de directies (55,8%) vindt nascholingen met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen "Minst belangrijk" tot "Eerder minder belangrijk". Aangezien dit maar een kleine meerderheid is kunnen we stellen dat deze nascholingen verschillen van school tot school.

Grafiek 6 Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (Vraag 7)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

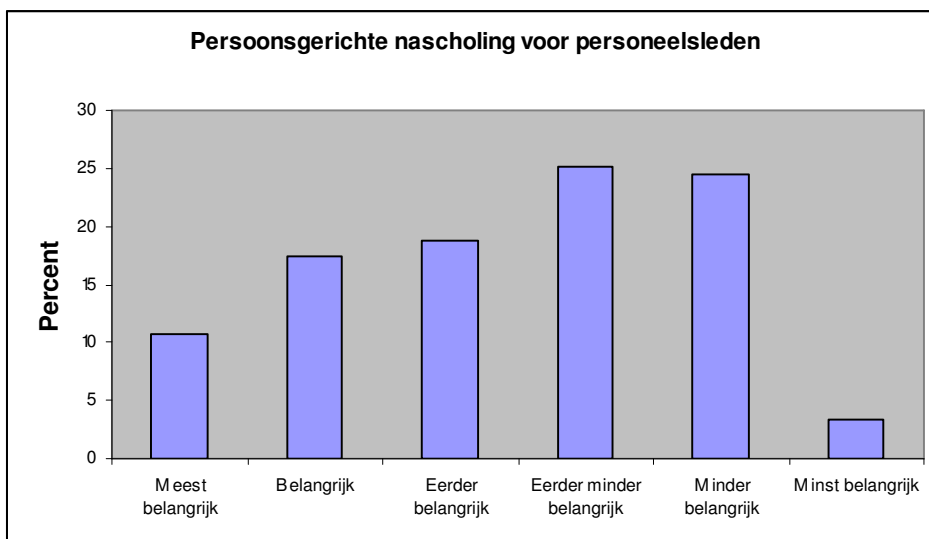
"Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag" is de vierde categorie van vraag 7. 30,8% van de directies (zie tabel 7 in bijlage 1) heeft deze categorie quoterings 3 gegeven, wat "Eerder belangrijk" betekent. Dit wordt gevolgd door 4 (Eerder minder belangrijk) met 21,8% en 2 (Belangrijk) met 19,2% (zie grafiek 7). "Meest belangrijk" (6,4%) en "Minst belangrijk" (5,1%) komen in deze categorie minder voor. 56,4% van de respondenten waardeert deze nascholingen als "Meest belangrijk" tot "Eerder belangrijk". Net zoals voor de vorige categorie bestaat er ook hier een grote verdeeldheid in de meningen.

Grafiek 7 Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag (Vraag 7)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

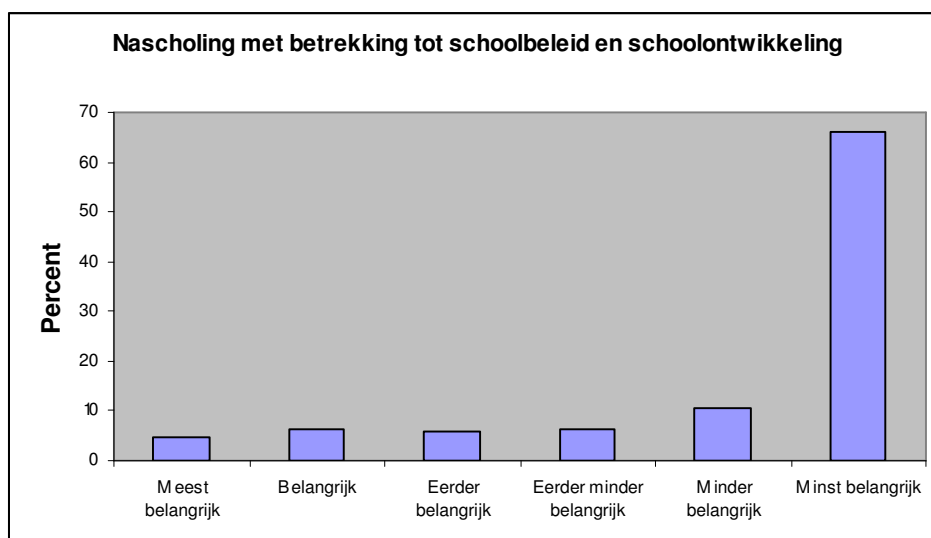
In grafiek 8 zien we de resultaten voor categorie "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden". Voorbeelden hierbij zijn begeleiding van leerlingen, leren gesprekken voeren met leerlingen en stressmanagement. Op quotering 6 "Minst belangrijk" (3,4%) na, komen alle quoteringen voor minstens 10% voor (zie tabel 8 in bijlage 1). De meerderheid van de directies (53%) heeft deze categorie quotering 4 "Eerder minder belangrijk", 5 "Minder belangrijk" en 6 "Minst belangrijk" gegeven. Ook voor deze categorie kan gesteld worden dat de meningen variëren van school tot school.

Grafiek 8 Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (Vraag 7)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Als laatste categorie hebben we "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling". Grafiek 9 toont zeer duidelijk dat deze categorie de minst belangrijke is. In tabel 9 in bijlage 1 zien we dat 66% van de steekproef de quotering 6 (Minst belangrijk) gegeven heeft, gevolgd door 10,6% die een 5 (Minder belangrijk) toekennen. Aangezien directies dit geen belangrijke categorie vinden, zal er niet veel vraag zijn naar nascholingen met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling.

Grafiek 9 Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling (Vraag 7)
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Om deze verschillende categorieën te kunnen vergelijken heb ik in SPSS de gemiddelden berekend voor alle categorieën, alsook de mediaan. Zo krijgen we een idee van het relatief belang dat directies aan de verschillende inhoudelijke vormen van nascholing hechten. De resultaten zijn hieronder terug te vinden in tabel 6. Aangezien 1 staat voor "Meest belangrijk" kunnen we uit de resultaten afleiden dat directies de tweede categorie "Vakdidactische nascholing" het belangrijkste vinden, gevolgd door "Vakinhoudelijke nascholing", "Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag", "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden", "Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoeleinden" en tenslotte als laatste "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling" waarbij het gemiddelde hoger dan 5 (Minder belangrijk) is. Voor deze laatste variabele heeft meer dan de helft van de directies een waardering van 6 "Minst belangrijk" gegeven.

Ook als we de mediaan bekijken, merken we op dat vakinhoudelijke nascholingen en vakdidactische nascholingen het belangrijkste zijn volgens directies. Meer dan de helft van de respondenten vindt deze categorieën belangrijk tot meest belangrijk. Aangezien deze twee het belangrijkste zijn, kunnen we besluiten dat dit ook de nascholingen zijn waar het meest vraag naar zal zijn.

Tabel 6 Mediaan, gemiddelde en standaardafwijking (Vraag 7)

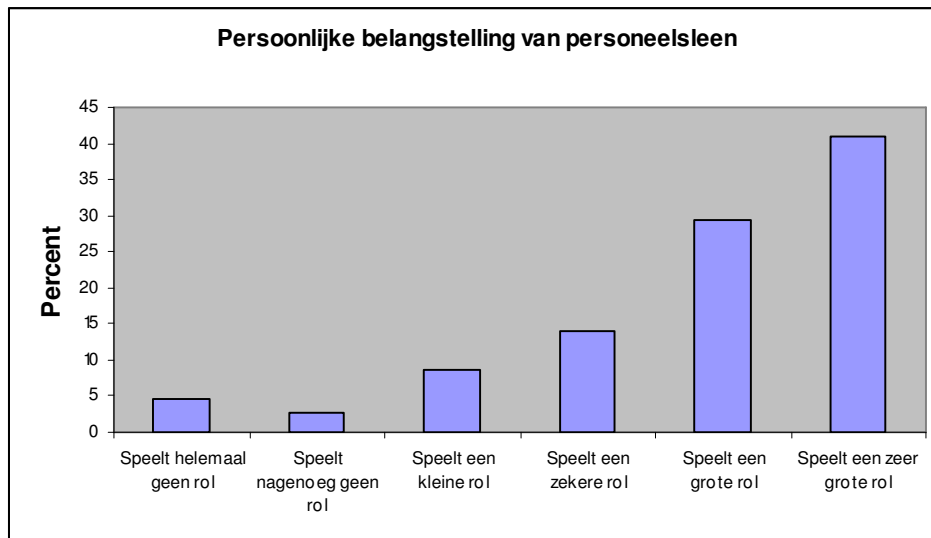
Nascholingen met betrekking tot:	Mediaan	Gemiddelde
Vakdidactiek	2	2,30
Vakinhoud	2	2,57
Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag	3	3,38
Personeel	4	3,45
Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen	4	3,69
Schoolbeleid en schoolontwikkeling	6	5,10

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2.1.4 Welke factoren bepalen welke nascholingsactiviteiten kunnen/zullen gevolgd worden en door wie?

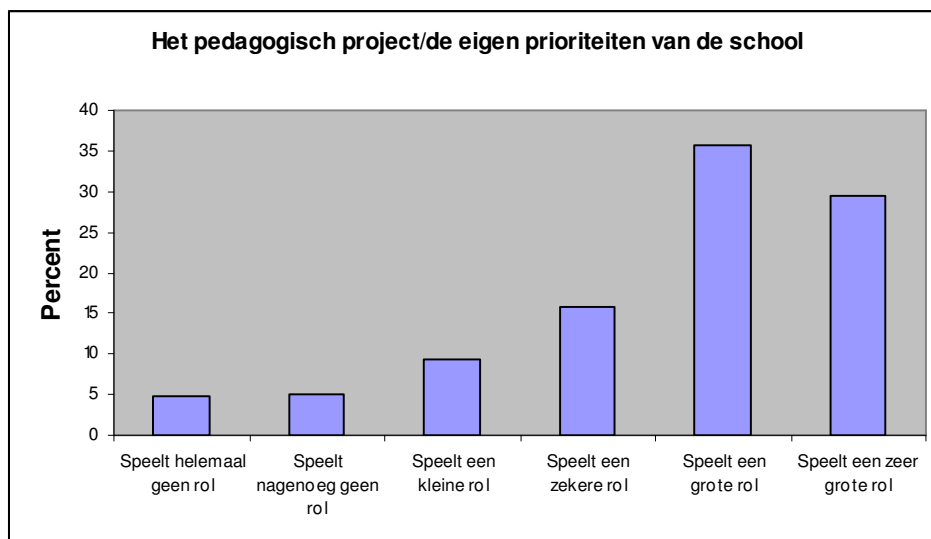
Vraag 8 gaat na welke factoren bepalen welke nascholingsactiviteiten kunnen/zullen gevolgd worden en door wie. Voor het bepalen van deze factoren heb ik gebruik gemaakt van tabel 15 uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.19). Deze factoren zullen eerst afzonderlijk besproken worden. Ook nu werd gevraagd elke factor een score te geven van 1 tot 6 waarbij 1 staat voor "Speelt helemaal geen rol" en 6 voor "Speelt een zeer grote rol".

Als eerste factor is er de "Persoonlijke belangstelling van personeelsleden". De antwoorden voor deze factor zijn samengevat in onderstaande grafiek (Grafiek 10) en in tabel 10 in bijlage 1. Uit de enquête is gebleken dat de persoonlijke belangstelling van personeelsleden een heel grote rol speelt in het bepalen van de nascholingsactiviteiten. Slecht 7,2% van de directies uit de steekproef vindt dat persoonlijke belangstelling van personeelsleden (helemaal) geen rol speelt. Hiertegenover staat dat 70,3% oordeelt dat deze factor net decisiief is. Als we de standaardafwijking (Tabel 19 in bijlage 1) bekijken, kunnen we besluiten dat de meerderheid van de respondenten denkt dat de persoonlijke belangstelling van personeelsleden een kleine tot een zeer grote rol speelt bij het kiezen van nascholingsactiviteiten. Hieruit wordt besloten dat deze factor belangrijk is.

Grafiek 10 Persoonlijke belangstelling van personeelsleden (Vraag 8)
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De tweede factor is "Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van de school". Grafiek 11 toont dat ook deze factor een grote rol speelt voor het kiezen van nascholingsactiviteiten. De meerderheid van de directies geeft deze factor de waardering 4 (Speelt een zekere rol), 5 (Speelt een grote rol) of 6 (Speelt een zeer grote rol) (zie ook tabel 11 in bijlage 1). Ook hier kan op basis van de standaardafwijking besloten worden dat dit een belangrijke factor is. (Tabel 19 in bijlage 1)

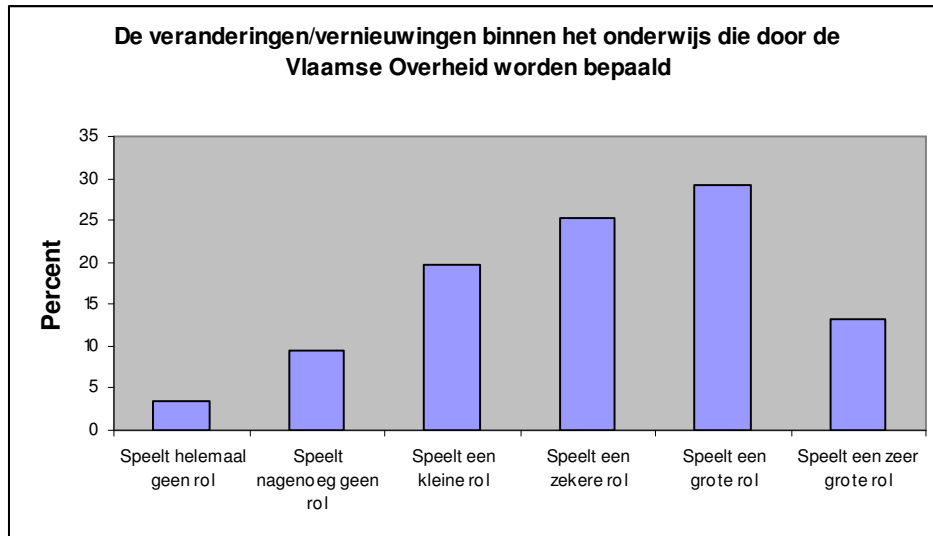
Grafiek 11 Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van de school (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

"De veranderingen/vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse overheid worden bepaald" is de derde factor van vraag 8 (Grafiek 12). Net zoals in Grafiek 10 en 11 is er ook hier een opgaande trend zichtbaar: slechts enkelen vinden dat deze factor helemaal geen rol speelt terwijl een groot percentage oordeelt dat hij wel belangrijk is (zie ook tabel 12 in bijlage 1).

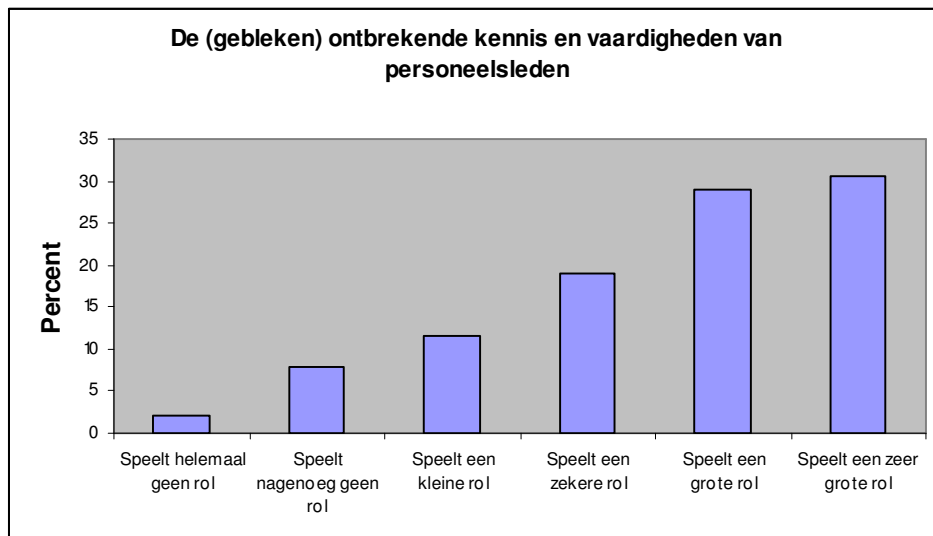
Deze vaststelling geldt ook voor de factoren "De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden" en "Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen" (zie grafiek 13 en 14). Hieruit kunnen we besluiten dat deze drie factoren bepalend zijn voor het kiezen van een nascholer (zie ook tabel 13 en 14 in bijlage 1).

Deze drie factoren worden door de meerderheid beoordeeld van "speelt een kleine" tot "speelt een zeer grote rol". Dit werd berekend aan de hand van de standaardafwijkingen die terug te vinden zijn in tabel 19 in bijlage 1.

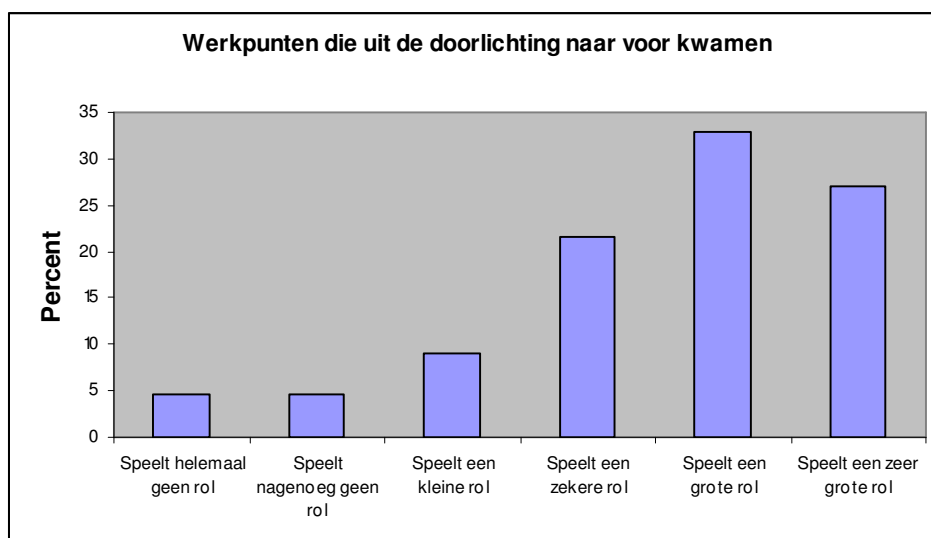
Grafiek 12 De veranderingen/vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse overheid worden bepaald (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Grafiek 13 De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

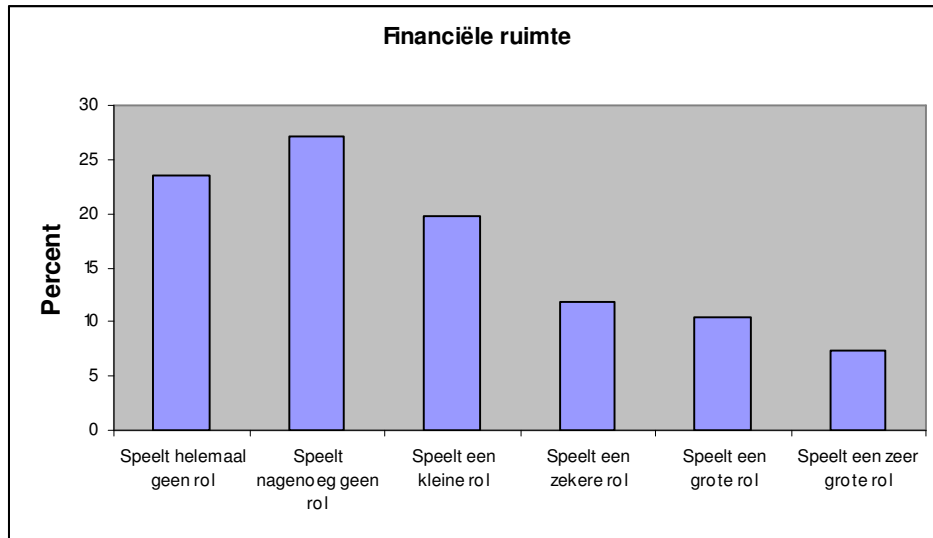

Grafiek 14 Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

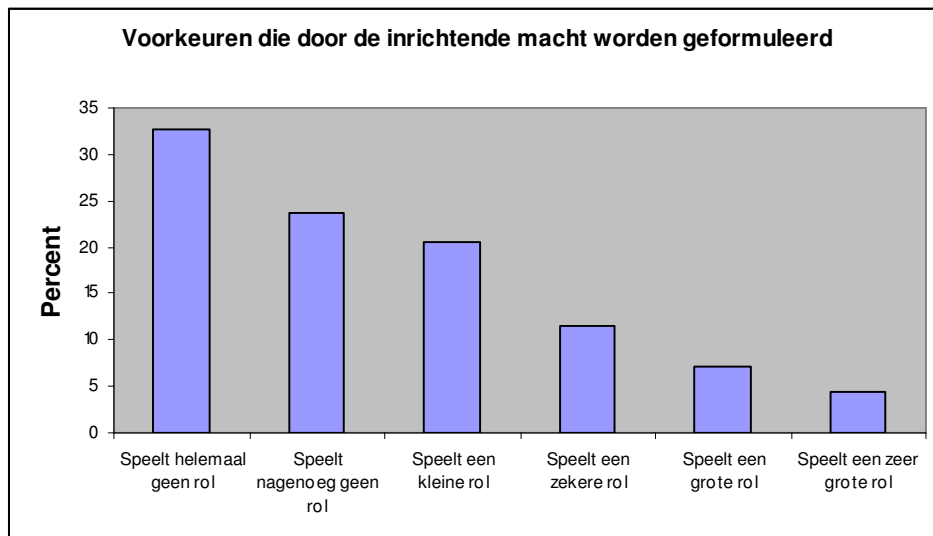
De factoren "Financiële ruimte", "Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd" en "Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden" zijn blijkens de ontvangen antwoorden geen belangrijke factoren (Grafiek 15, 16 en 17). In de grafieken en tabellen (tabel 15, 17 en 18 in bijlage 1) zien we dat voor de meerderheid van de directies deze factoren geen rol spelen bij het kiezen van een nascholer.

Voor de factoren "Financiële ruimte" en "Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd" is de standaardafwijking groter dan voor de andere factoren. Dit betekent dat de meningen van de respondenten hier verder uit elkaar liggen. De beoordeling van de meerderheid gaat van "speelt helemaal geen rol" tot "speelt een zekere rol". Deze factoren zijn dus zeker niet de belangrijkste met betrekking tot het kiezen van een nascholingsactiviteit. 68% van de respondenten oordeelt dat "Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden" helemaal geen tot een kleine rol speelt. Deze factor is dus duidelijk de minst belangrijke.

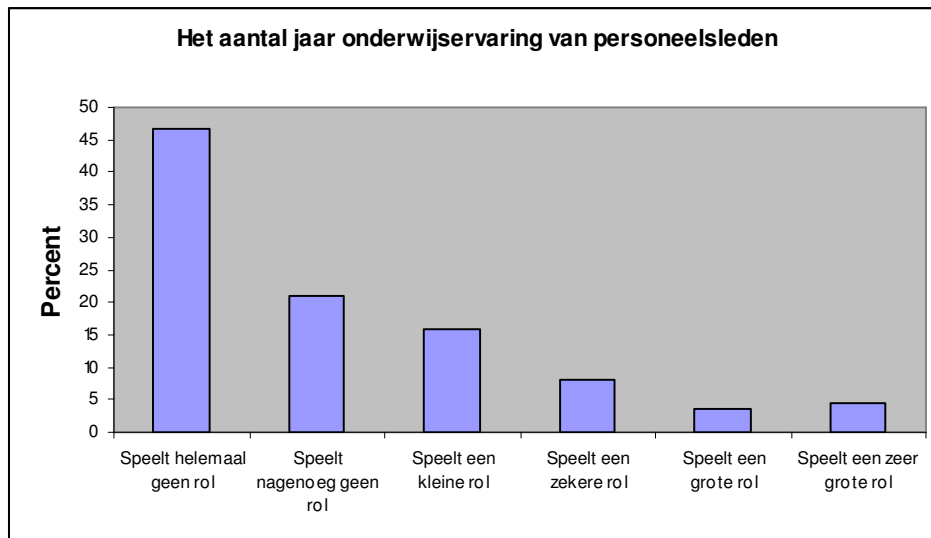
Grafiek 15 Financiële ruimte (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Grafiek 16 Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd (Vraag 8)

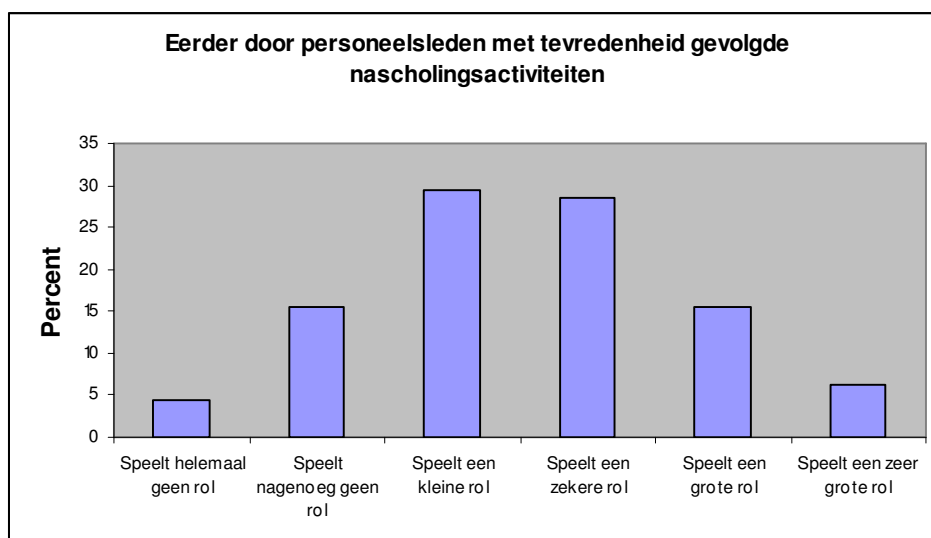
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Grafiek 17 Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De zevende factor van vraag 8 is "Eerder door personeelsleden met tevredenheid gevolgte nascholingsactiviteiten". De waardering van deze factor vinden we terug in grafiek 18 en in tabel 16 in bijlage 1. De meerderheid van de directies (58,1%) geven deze factor de quotatie 3 of 4. We kunnen dus besluiten dat hij geen zeer grote rol speelt, maar toch ook niet onbelangrijk is.

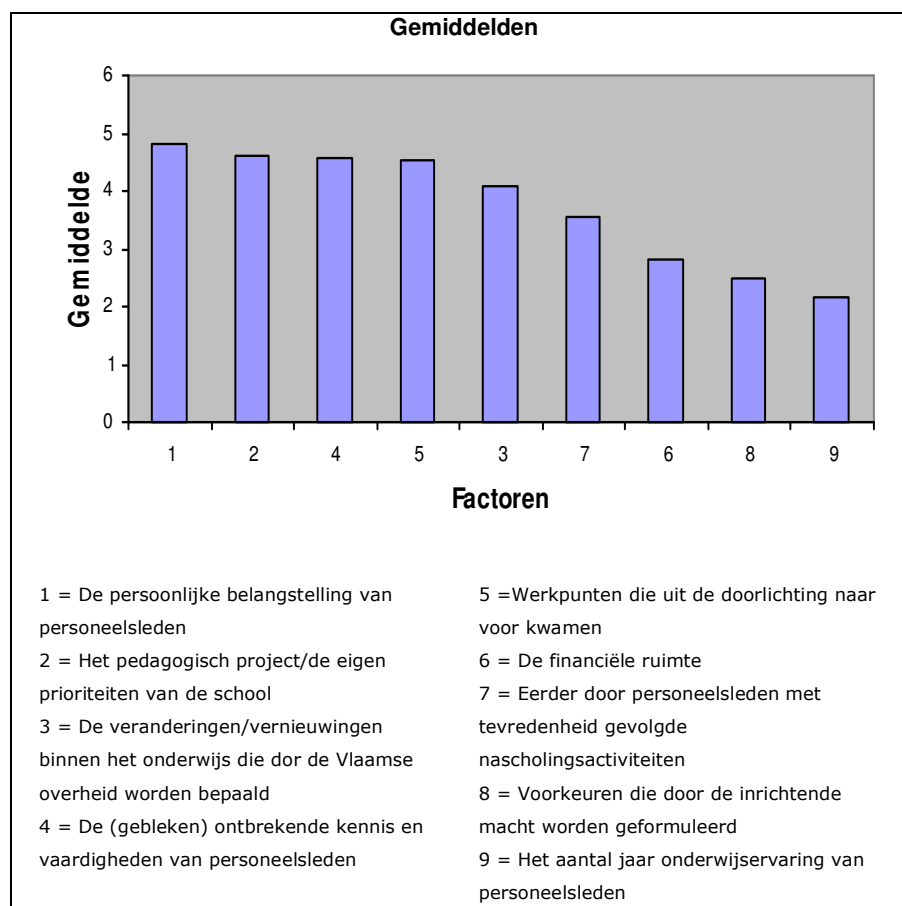
Grafiek 18 Eerder door personeelsleden met tevredenheid gevolgde nascholingsactiviteiten (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Net zoals bij vraag 7 kunnen we ook in deze vraag de gemiddelden bekijken om de factoren onderling te vergelijken. Deze gemiddelden zijn cijfermatig terug te vinden in tabel 19 in bijlage 1. In onderstaande grafiek 19 zijn de resultaten grafisch weergegeven.

Uit tabel 19 (in bijlage 1) en grafiek 19 blijkt onbetwistbaar het zeer grote belang van de eerste vijf factoren, met name "De persoonlijke belangstelling van personeelsleden", "Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van de school", "De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden", "Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen" en "De veranderingen/ vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse overheid worden bepaald". Deze vijf factoren scoren allen een gemiddelde van 4 of meer. De belangrijkste factor blijkt toch wel "De persoonlijke belangstelling van personeelsleden": de respondenten geven hem een gemiddelde waardering van 4,83 (op 6). Omdat de persoonlijke belangstelling en betrokkenheid van leerkrachten zeer belangrijk is, houden directies veel rekening met wat leerkrachten willen volgen. Trouwens zijn leerkrachten niet best geplaatst om te weten over welke onderwerpen of thema's zij nog nascholing nodig hebben? Zij zijn daarenboven de eerste acteurs bij het lesgeven en zijn anderzijds in de huidige structuur nauwelijks bij het schoolbeleid betrokken. Vandaar dat de factoren

“Financiële ruimte”, “Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd” en “Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden” lager scoren: hun gemiddelde ligt onder 3, zij spelen dus slechts een marginale rol.

Grafiek 19 Gemiddelden van alle factoren (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Vraag 8 bood ook de mogelijkheid om nog andere factoren toe te voegen. Veertien respondenten maakten hiervan gebruik. Een factor die meermaals geciteerd wordt is de mogelijkheid van “Vervanging”: vindt deze nascholing tijdens of na de lesuren plaats en hoeveel leerlingen moeten een andere (zinvolle) tijdsinvulling krijgen. Een andere factor die aangegeven wordt is de “Belangrijkheid voor de leerlingen”, m.a.w. zal de nascholing van de leerkracht positieve gevolgen hebben voor de leerlingen.

Factoren die twee maal genoemd worden zijn "Prioriteit" en "Aanbod en beschikbaarheid". Verder werden nog volgende factoren door directies toegevoegd: vakgroepwerking, artistieke competenties, praktijkervaring opdoen, jaarkalender, nieuwe ontwikkelingen in het onderwijslandschap, organisatie, gedragsmoeilijkheden in het BSO en bruikbaarheid van de nascholing.

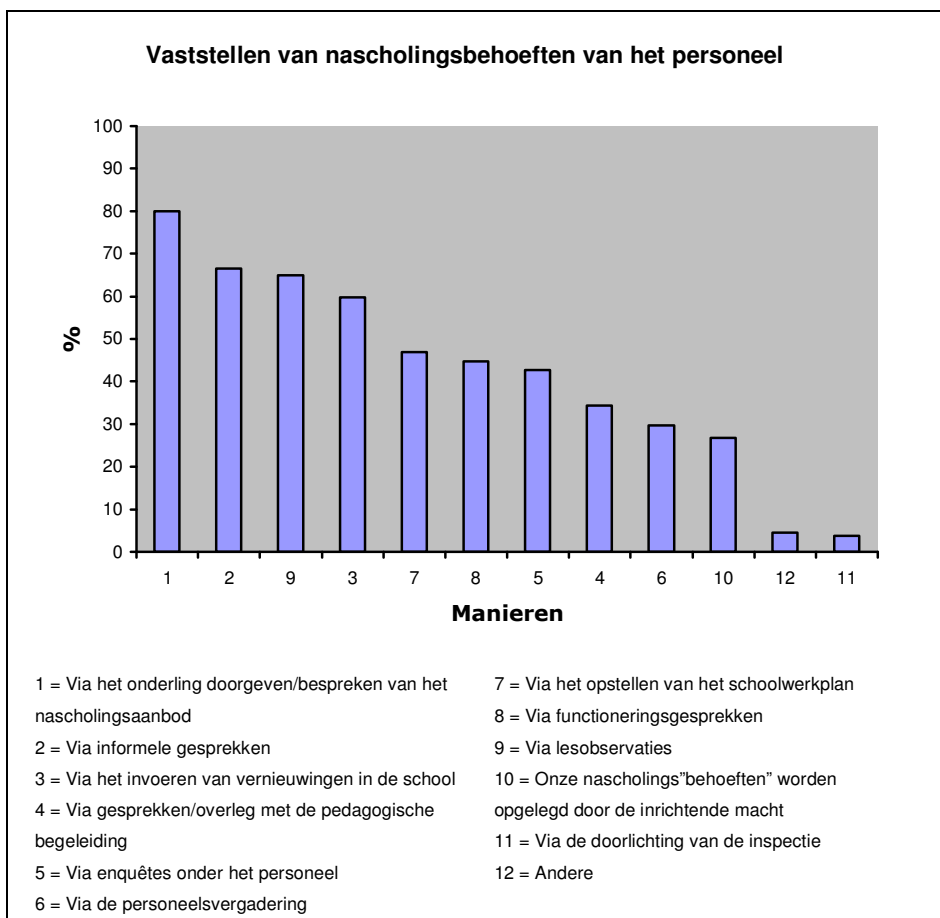
9.2.2 Concrete nascholingspraktijk

9.2.2.1 Hoe worden nascholingsbehoeften van het personeel vastgesteld?

Vraag 9 gaat na hoe nascholingsbehoeften van leerkrachten in verschillende scholen vastgesteld worden. In deze vraag werd de respondenten gevraagd aan te kruisen wat voor hen van toepassing is. Zij hadden de keuze uit elf antwoordmogelijkheden⁷³. Verder kon ook nog een niet aangegeven mogelijkheid toegevoegd worden.

In de meeste scholen worden de nascholingsbehoeften van het personeel vastgesteld via het "Onderling doorgeven of bespreken van het nascholingsaanbod", geciteerd door bijna 80% (namelijk 79,92%) van de directies (zie tabel 1 in bijlage 2 en grafiek 20). Daarna scoren ook "Informeel gesprekken" (66,53%), "Functioneringsgesprekken" (64,85%) en "Invoeren van vernieuwingen in de school" (59,83%) meer dan gemiddeld. Nog andere manieren worden vermeld (zie tabel 1 in bijlage 2), maar dit in minder dan 50% van de scholen van de steekproef. Nascholingsbehoeften die opgelegd worden door de inrichtende macht scoren heel laag in deze enquête (3,77%).

⁷³ "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs", Vandenberghe, R., 2002, p.21

Grafiek 20 Vaststellen van nascholingsbehoeften van het personeel (Vraag 9)

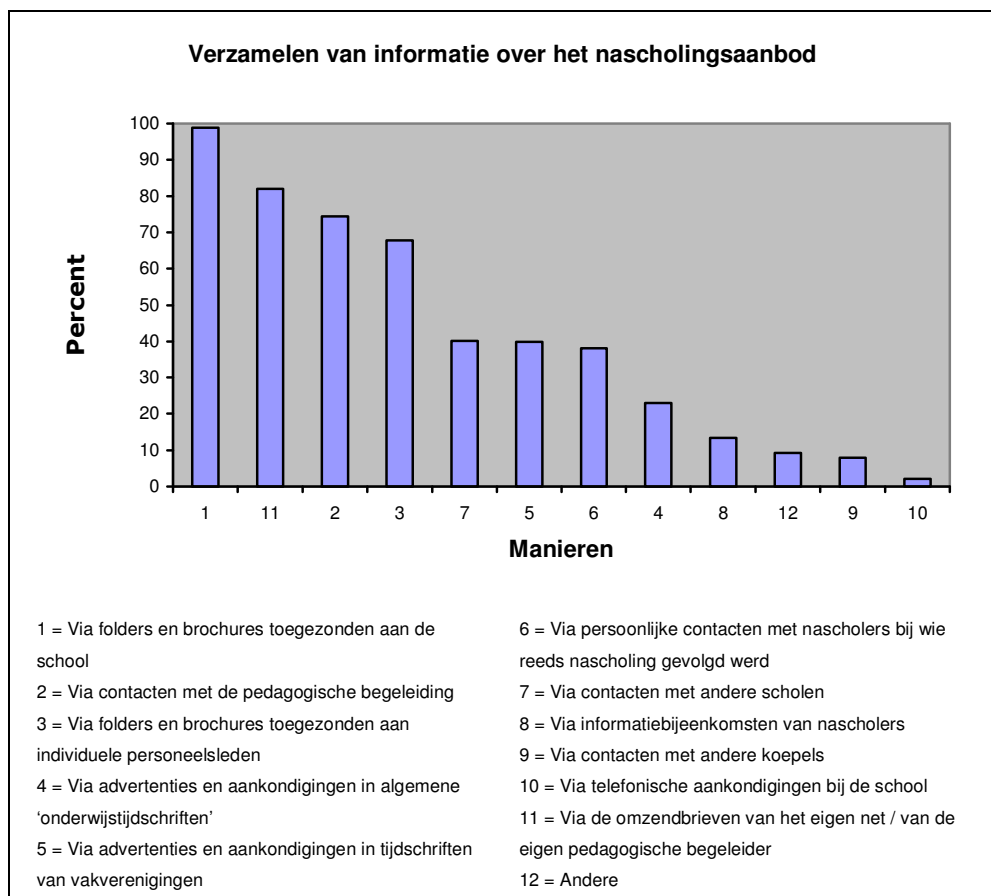
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Zoals eerder vermeld, hadden de directies ook nog de kans om zelf mogelijkheden toe te voegen. Elf van de respondenten heeft "Andere" aangeduid maar slechts zes van de elf heeft dit gepreciseerd. Vier van de zes respondenten hebben "Vakgroepwerking" of "Vakwerking" toegevoegd, de twee andere manieren zijn "Behoeftanalyse door het schoolbeleid uitgevoerd" en "Praktijk".

9.2.2.2 Hoe verzamelen scholen informatie over het nascholingsaanbod?

In vraag 10 van de enquête werd gepeild naar de manieren waarop een school zich informeert over het nascholingsaanbod. Net als in vraag 9 werd ook hier aan de respondenten gevraagd aan te kruisen wat voor hen van toepassing is. Zij konden kiezen uit elf verschillende informatiebronnen en hadden bovendien de mogelijkheid een niet vermelde bron toe te voegen. De informatiebronnen zijn overgenomen uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.22).

De resultaten van deze vraag zijn terug te vinden in grafiek 21 en tabel 2 in bijlage 2. Bijna alle scholen (98,74%) verzamelen informatie over het nascholingsaanbod "Via folders en brochures toegezonden aan de school". Verder krijgt 82,01% zijn informatie "Via de omzendbrieven van het eigen net of van de eigen pedagogische begeleider" en bijna 75% van de directies verzamelen hun informatie "Via contacten met de pedagogische begeleiding". De laatste belangrijke informatiebron is "Folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden" (67,78%). Verder wordt nog informatie bekomen via andere wegen, maar deze worden telkens slechts in minder dan 50% van de scholen benut (zie grafiek 21 en tabel 2 in bijlage 2).

Grafiek 21 Verzamelen van informatie over het nascholingsaanbod (Vraag 10)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

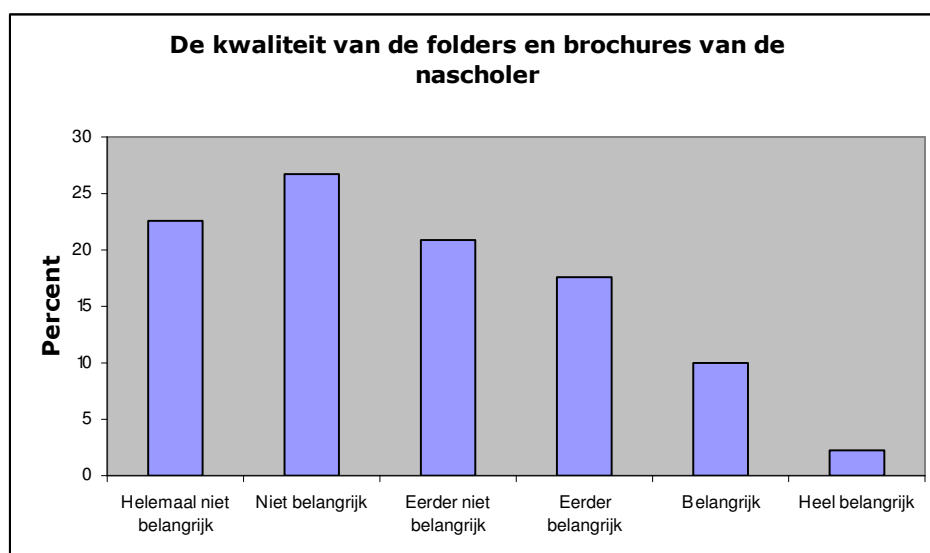
Ook bij deze vraag kon men andere mogelijkheden toevoegen. Van de 22 respondenten die andere aangevinkt hebben, hebben er slechts vijf werkelijk een andere optie ingegeven. "Websites en mails" komt in deze vijf antwoorden drie keer voor, "Info van nascholingscentra zelf" komt één keer voor en ten slotte is er nog "Cego, centrum voor andragogie", dat een bepaalde nascholingsinstelling is.

9.2.2.3 Welke criteria zijn van belang bij het kiezen van een nascholer?

In vraag elf werden zeventien criteria gegeven die belangrijk kunnen zijn bij het kiezen van een nascholer. Deze komen uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor

professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs” van R. Vandenberghe (2002, p.23). Er werd aan de respondenten gevraagd elk criterium te waarderen aan de hand van een score gaande van 1 “Helemaal niet belangrijk” tot 6 “Heel belangrijk”.

Het eerste criterium in deze vraag is de “Kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer”. In grafiek 22 is duidelijk dat de meerderheid (70,1%) (zie tabel 4 in bijlage 2) van de respondenten dit criterium niet bepalend vindt voor het kiezen van een nascholer. Dertig procent vindt dit echter wel eerder belangrijk tot heel belangrijk. Op basis van de standaardafwijking (zie tabel 3 in bijlage 2) kan vastgesteld worden dat de meeste respondenten dit criterium als helemaal niet tot eerder belangrijk hebben gewaardeerd. Hieruit kan besloten worden dat “De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer” niet doorslaggevend is bij het kiezen van een nascholer.

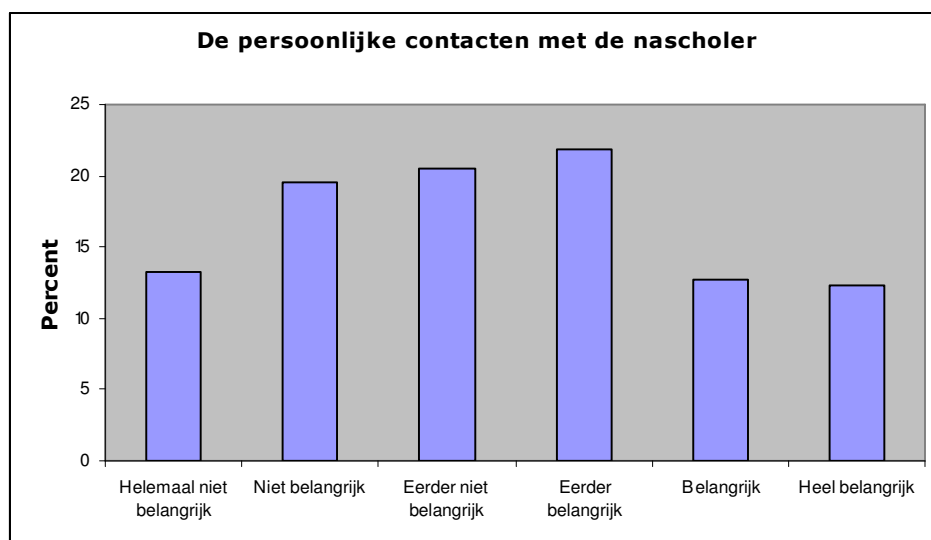

Grafiek 22 De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Als tweede criterium is er “De persoonlijke contacten met de nascholer”. Hierbij zijn de meningen verdeeld. Op basis van de standaardafwijking (zie tabel 3 in bijlage 2) kan geconcludeerd worden dat de meerderheid van de respondenten dit criterium niet belangrijk tot belangrijk vinden. Het belang van “persoonlijke contacten met de nascholer” verschilt dus van school tot school. Ook aan de hand van de frequenties kan besloten worden dat de

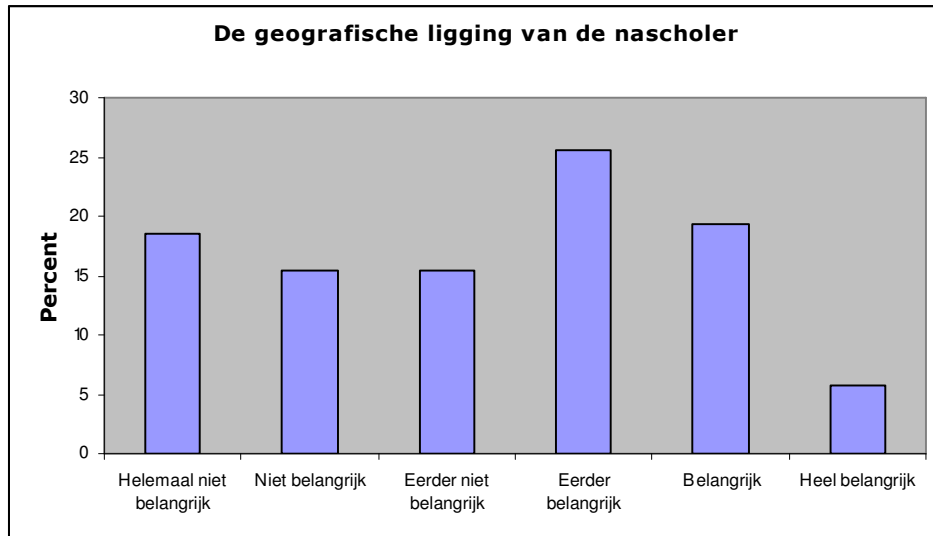
beoordeling van dit criterium varieert, namelijk 53,2% vond dit helemaal niet tot eerder niet belangrijk ten opzichte van 46,8% die het eerder belangrijk tot heel belangrijk vond. (zie tabel 5 in bijlage 2)

Grafiek 23 De persoonlijke contacten met de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

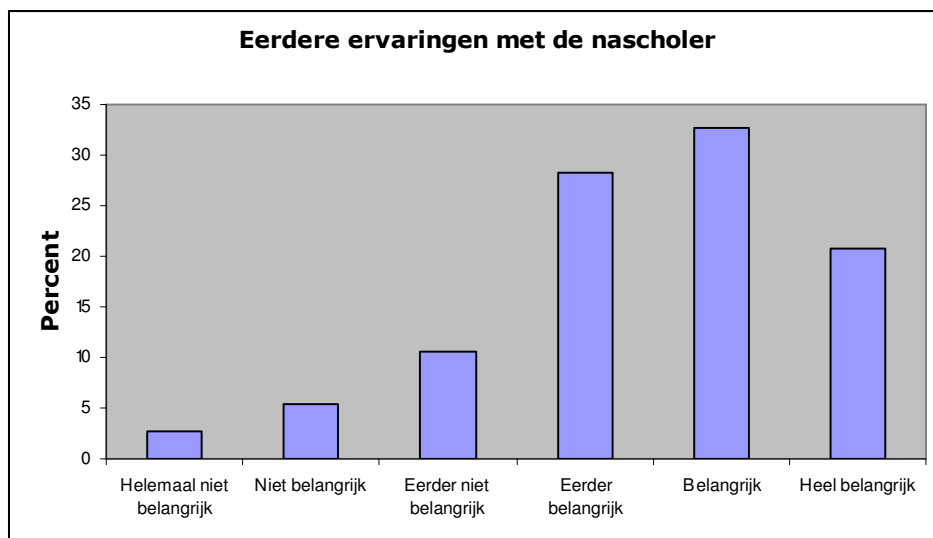
“De geografische ligging van de nascholer” is het derde criterium bij vraag 11. Hierin werd gepeild of scholen de plaats van de nascholingen belangrijk vinden, zoals dicht bij huis of buiten de regio. Ook hier zien we in grafiek 24 dat de meningen verdeeld zijn. De meerderheid van de respondenten beoordeelde deze factor tussen niet belangrijk en belangrijk (Standaardafwijking zie tabel 3 in bijlage 2). Hieruit kan besloten worden dat de waardering van “De geografische ligging van de nascholer” verschilt van persoon tot persoon. (zie tabel 6 in bijlage 2 voor percentages)

Grafiek 24 De geografische ligging van de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

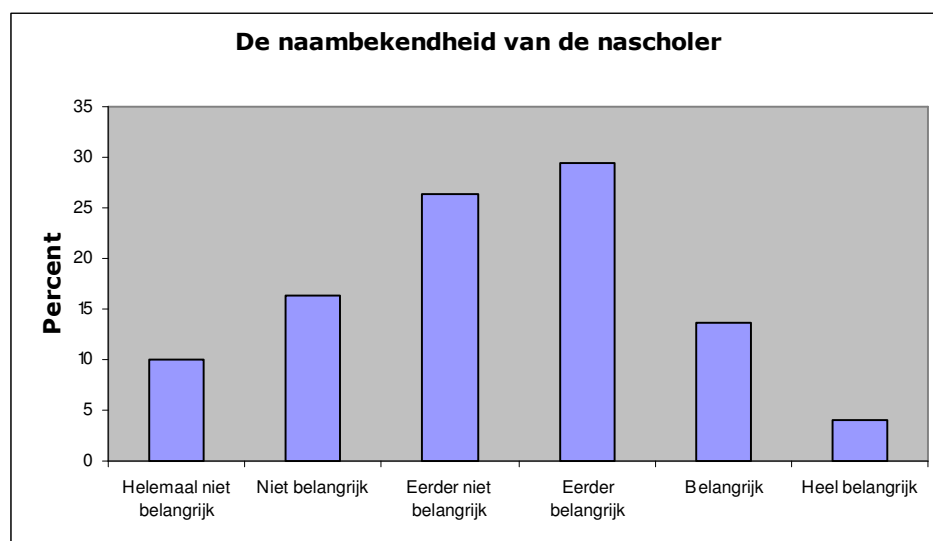
Een vierde factor die beoordeeld diende te worden, was "Eerdere ervaringen met de nascholer". Uit grafiek 25 en tabel 7 in bijlage 2 blijkt dat 81,5% dit eerder belangrijk tot heel belangrijk vindt. Deze factor is dus doorslaggevend bij het bepalen van een nascholer.

Grafiek 25 Eerdere ervaringen met de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

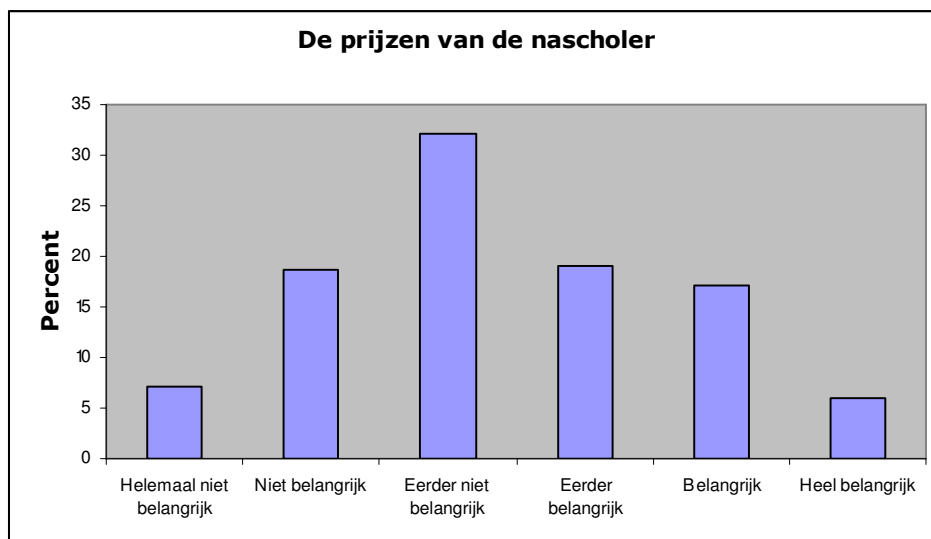
Of "De naambekendheid van de nascholer" van invloed is op het kiezen van een nascholer verschilt van school tot school. Ongeveer de helft van de respondenten (52,7%) vindt dit helemaal niet belangrijk tot eerder niet belangrijk, de andere helft eerder belangrijk tot heel belangrijk. Ook op basis van de standaardafwijking zien we dat de meerderheid dit criterium beoordeelt tussen niet belangrijk en belangrijk. (zie tabel 3 en 8 in bijlage 2 en grafiek 26)

Grafiek 26 De naambekendheid van de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

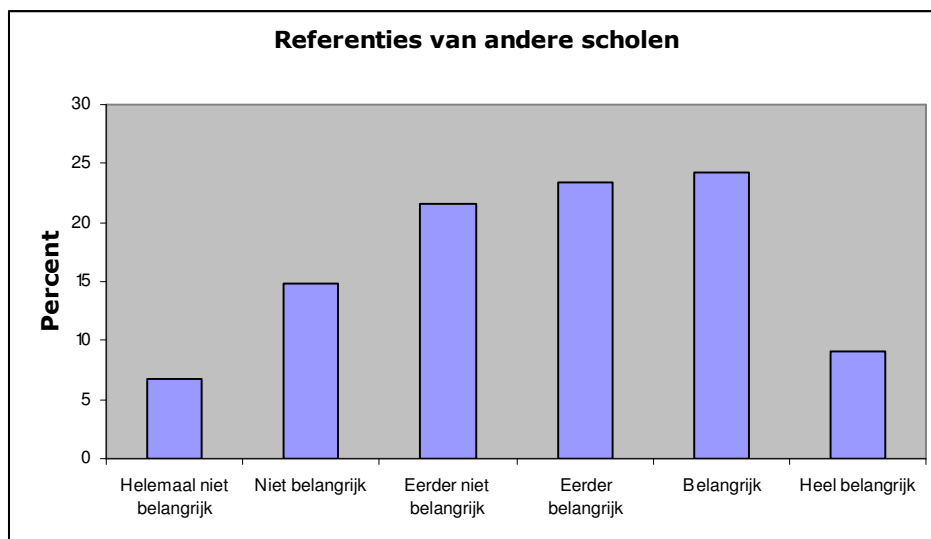
Een kleine meerderheid (57,9%) van de directies vindt "De prijzen van de nascholer" helemaal niet belangrijk tot eerder niet belangrijk. De meeste respondenten (32,1%) oordelen dat de prijs eerder niet belangrijk is. Maar de meningen hierover zijn echter verdeeld. Op basis van de standaardafwijking (tabel 3 in bijlage 2) weten we dat de meerderheid een waardering heeft gegeven tussen niet belangrijk en belangrijk, waardoor we opnieuw kunnen besluiten dat het belang van dit criterium verschilt van school tot school. (zie tabel 9 in bijlage 2)

Grafiek 27 De prijzen van de nascholer (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

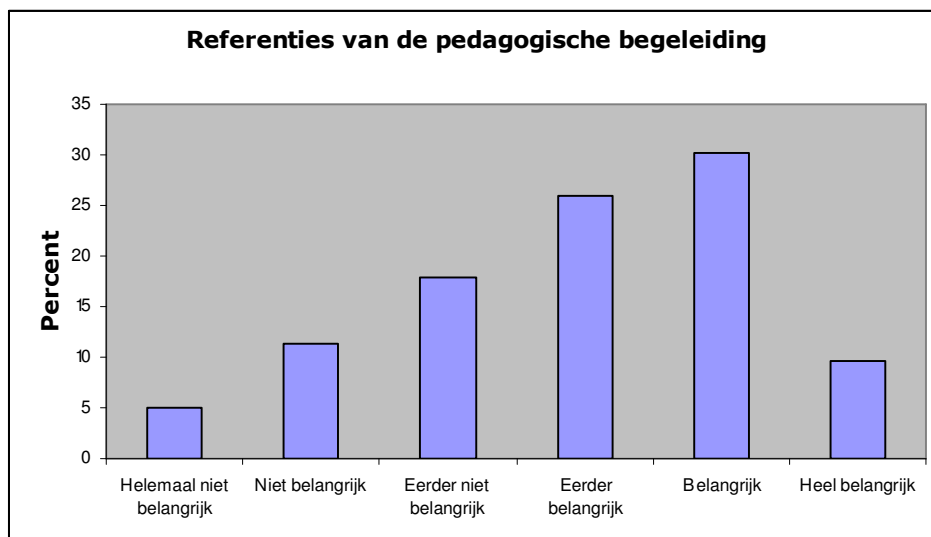
Nogmaals een factor waarover de meningen verdeeld zijn, is "De referenties van andere scholen". De waarderingen die het vaakst voorkomen zijn "Belangrijk" (24,3%), "Eerder belangrijk" (23,4%) en "Eerder niet belangrijk" (21,6%). Een kleine meerderheid (56,7%) kiest hier echter voor eerder belangrijk tot heel belangrijk, waaruit kan besloten worden dat deze factor toch wel een invloed heeft. (zie tabel 3 in bijlage 2, tabel 10 in bijlage 2 en grafiek 28)

Grafiek 28 Referenties van andere scholen (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

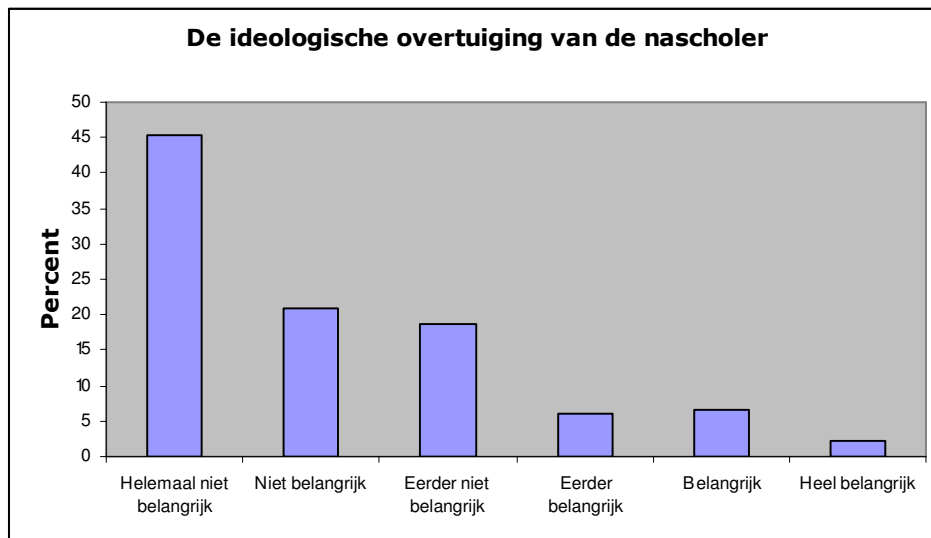
In grafiek 29 zien we de resultaten van het criterium "Referenties van de pedagogische begeleiding". Hieruit blijkt dat 56,1% dit (eerder) belangrijk vindt en 9,6% hier zeer veel belang aan hecht. Dergelijke referenties zijn dus duidelijk bepalend bij het kiezen van een nascholer. (zie tabel 3 in bijlage 2 en tabel 11 in bijlage 2)

Grafiek 29 Referenties van de pedagogische begeleiding (Vraag 11)

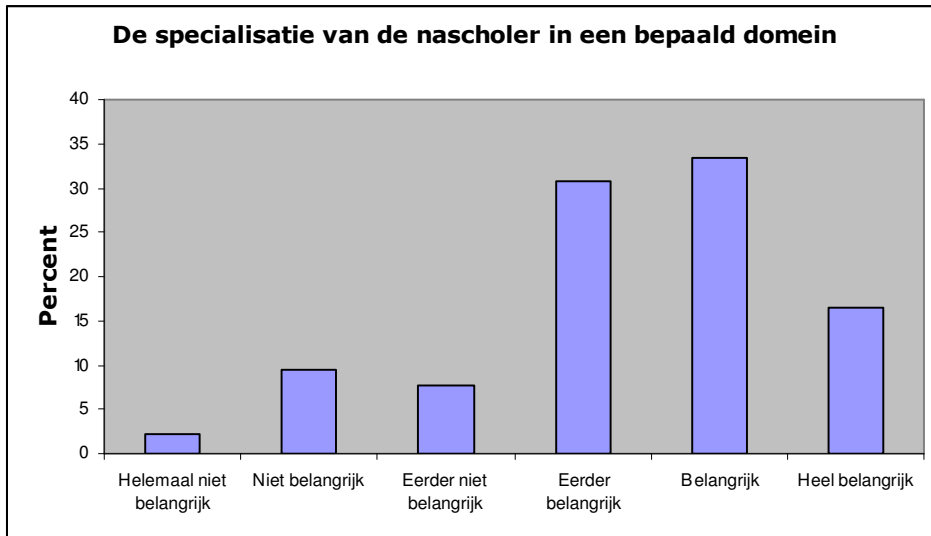
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

"De ideologische overtuiging van de nascholer" is duidelijk niet belangrijk bij het kiezen van een nascholer. In grafiek 30 zien we dat de meeste directies (45,3%) deze factor helemaal niet belangrijk vinden. Slechts 14,9% beoordeelt dit criterium eerder belangrijk tot heel belangrijk. Algemeen kan hier besloten worden dat deze factor onbelangrijk is. (zie tabel 12 in bijlage 2)

Grafiek 30 De ideologische overtuiging van de nascholer (Vraag 11)
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

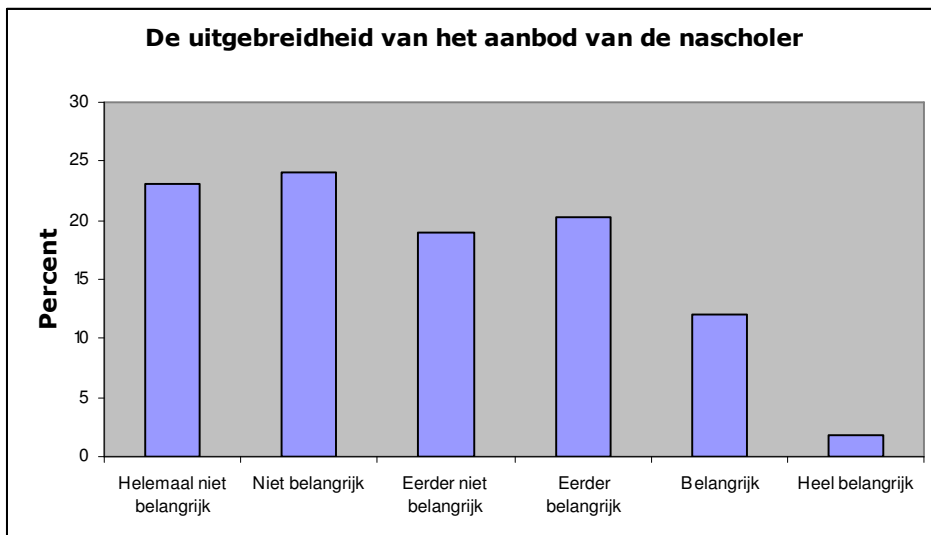
Het tiende criterium van vraag 11 is "De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein". In grafiek 31 is duidelijk te zien dat specialisatie van groot belang is, namelijk 80,8% (zie tabel 13 in bijlage 2) van de directies vond dat deze factor belangrijk. Slechts enkelen vinden specialisatie niet belangrijk.

Grafiek 31 De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

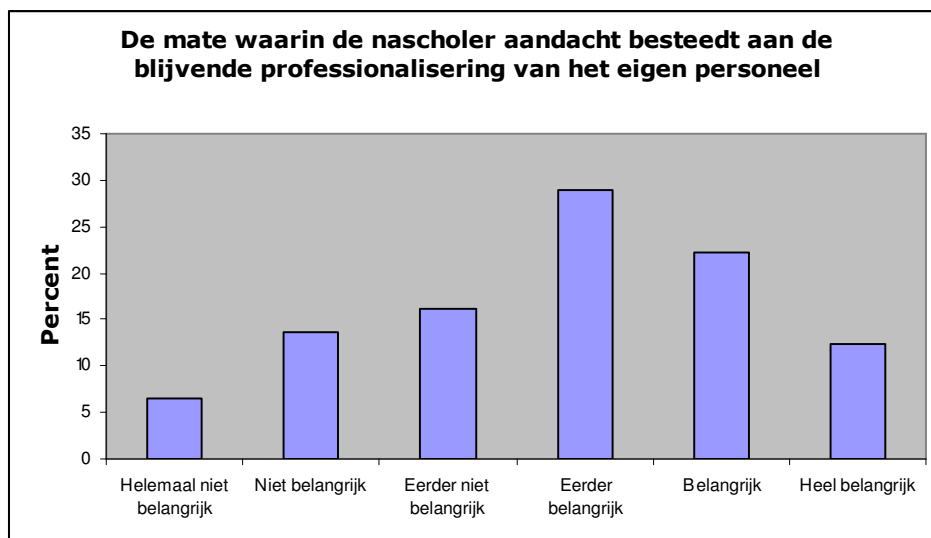
Als elfde criterium was er "De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer". Uit grafiek 32 en tabel 14 in bijlage 2 kan afgeleid worden dat 65,9% van de directies vindt dat dit helemaal niet tot eerder niet belangrijk is bij het selecteren van een nascholer. Er kan dus besloten worden dat deze factor de keuze van de nascholer niet beïnvloedt.

Grafiek 32 De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer (Vraag 11)

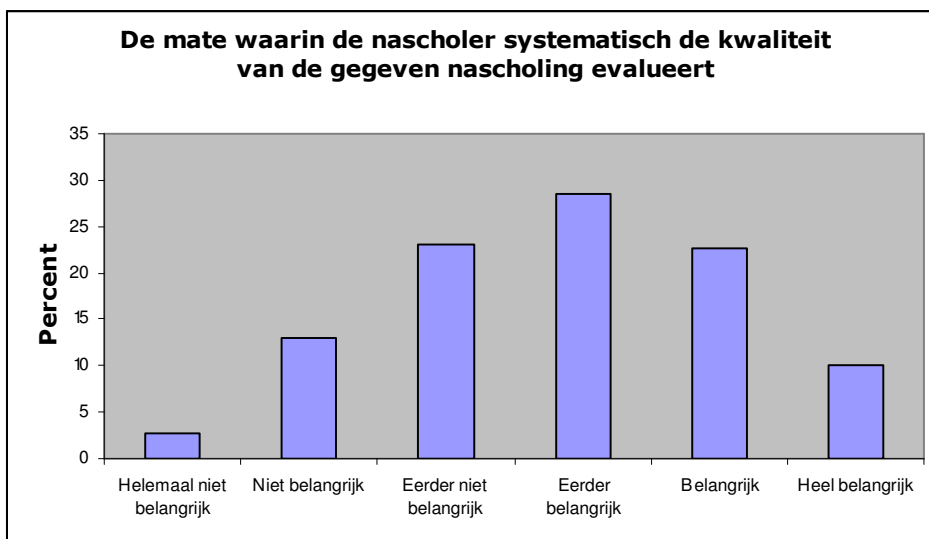
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De criteria "De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel" en "De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert" worden door ongeveer 62% van de respondenten als (eerder tot heel) belangrijk beschouwd. Hoewel er toch ook opgemerkt dient te worden dat verschillende directies dit minder belangrijk vinden. (zie grafiek 33 en 34 en tabel 15 en 16 in bijlage 2)

Grafiek 33 De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel (Vraag 11)

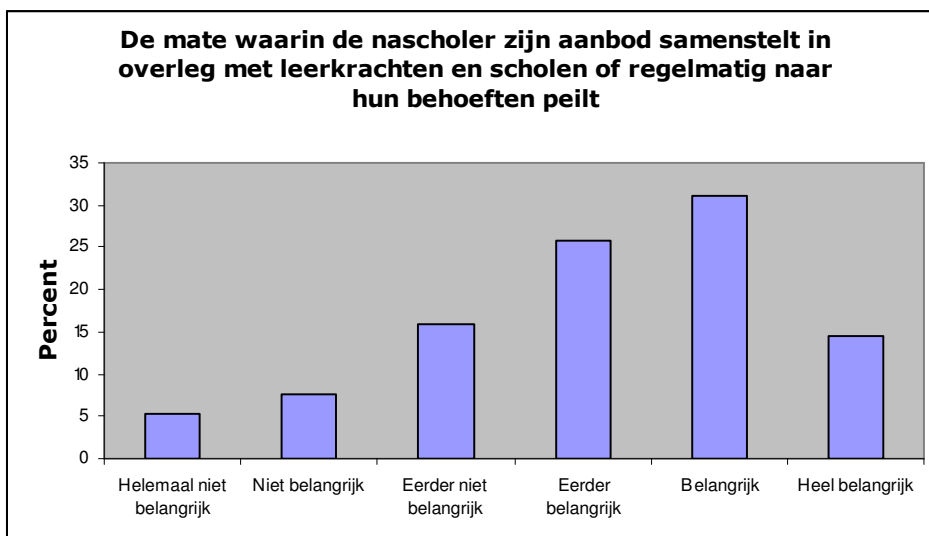
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Grafiek 34 De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert (Vraag 11)

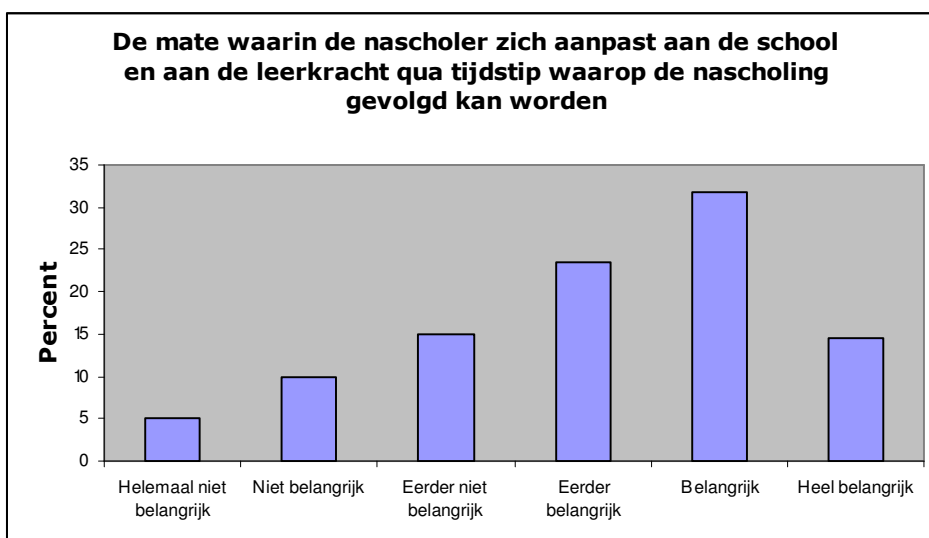
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

“De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt” en “De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden” zijn voor directies van groot belang bij het kiezen van een nascholer. Voor beide criteria kan vastgesteld worden dat ongeveer 70% van de scholen dit eerder belangrijk tot heel belangrijk vindt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat deze factoren heel belangrijk zijn! (zie grafiek 35 en 36 en tabel 17 en 19 in bijlage 2)

Grafiek 35 De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

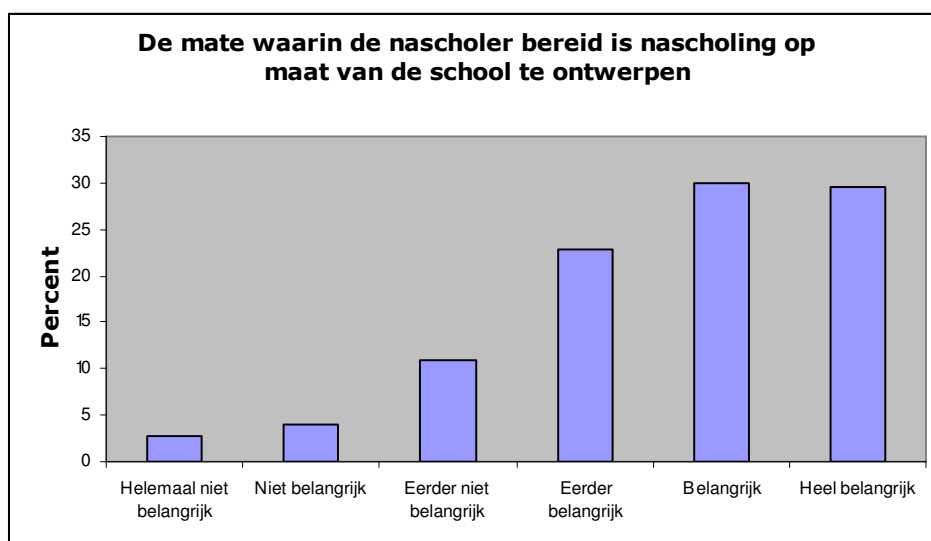

Grafiek 36 De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

“De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen” is het belangrijkste criterium in vraag 11. Hier vindt 82,5% dat het al dan niet ontwerpen van

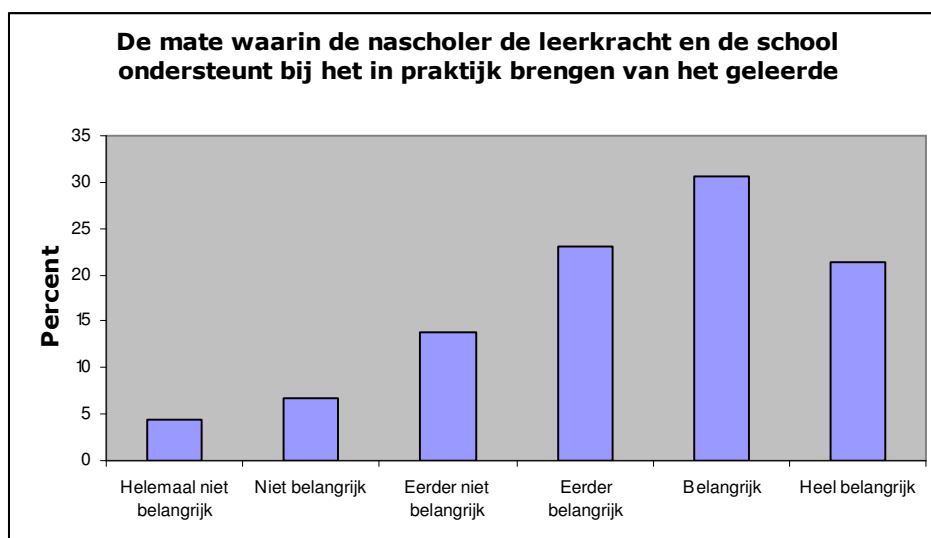
nascholing op maat van belang is bij het kiezen van een nascholer. Slechts enkelen vinden dit "Eerder niet belangrijk" (10,8%), "Niet belangrijk" (4,0%) of "Helemaal niet belangrijk" (2,7%) (zie grafiek 37 en tabel 18 en bijlage 2). De vorige twee criteria hebben ook betrekking op het op maat maken van nascholingen, ook deze scoorden zeer hoog. Hieruit kan dus geconcludeerd worden dat nascholing op maat van de school belangrijk is voor vele scholen.

Grafiek 37 De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Als laatste criterium is er "De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde". De resultaten hiervan zijn terug te vinden in onderstaande grafiek (Grafiek 38). Ook deze factor scoorde hoog bij de scholen, namelijk 75,1% (zie tabel 20 in bijlage 2) vond deze ondersteuning eerder belangrijk tot heel belangrijk.

Grafiek 38 De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde (Vraag 11)

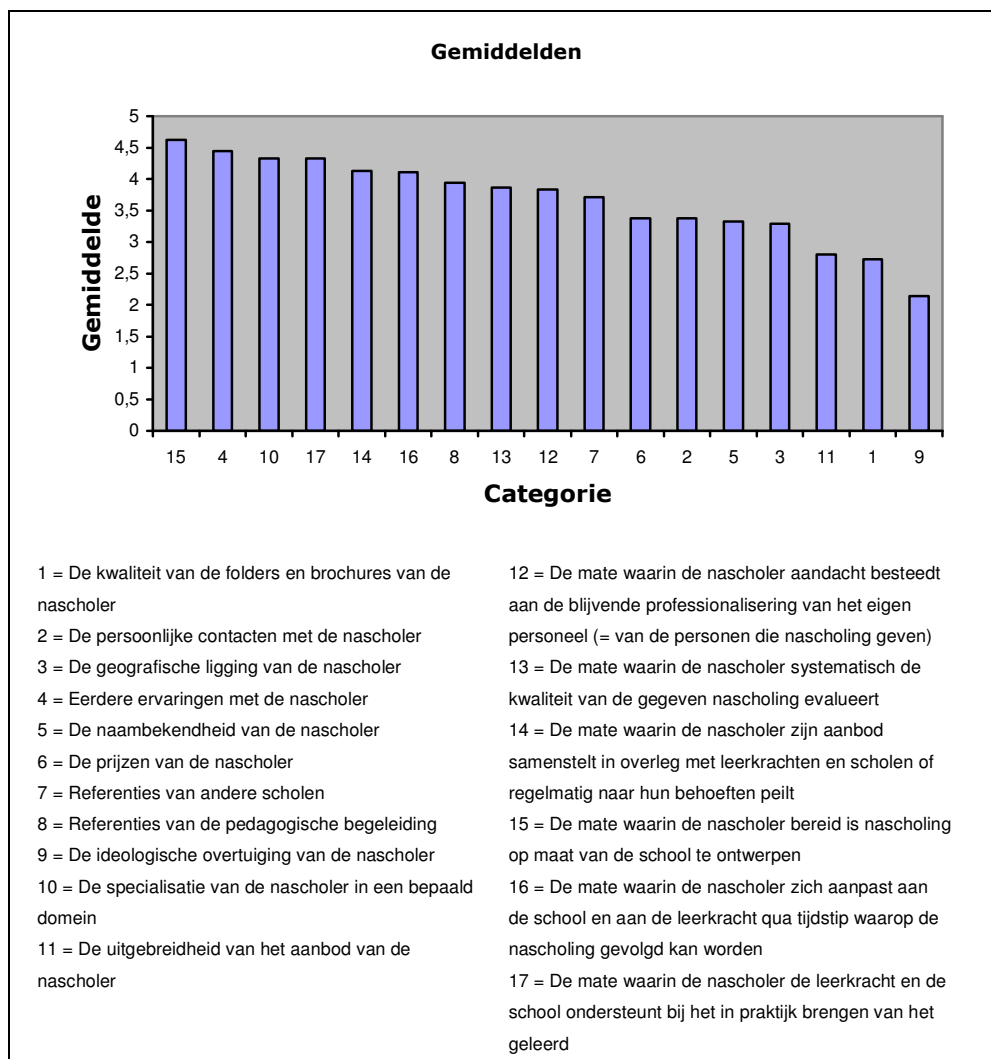
(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Voor elk criterium heb ik ook het gemiddelde berekend van alle antwoorden van de respondenten om te weten welke de belangrijkste redenen zijn voor het kiezen van een bepaalde nascholer. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in tabel 3 in bijlage 2 en grafiek 39.

De belangrijkste criteria bij het kiezen van een nascholer zijn "De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen" (4,62 op 6), "Eerdere ervaringen met de nascholer" (4,45), "De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein" (4,33), "De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde" (4,33), "De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt" (4,13) en "De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden" (4,11) (zie tabel 3 in bijlage 2 en grafiek 39). Deze criteria scoren gemiddeld hoger dan 4, waardoor besloten kan worden dat deze (eerder) belangrijk zijn voor het kiezen van een nascholer.

De belangrijkste criteria kunnen we samenbrengen in twee groepen. Vooreerst is er het al dan niet aanbieden van vraaggestuurde nascholingen. Verder is het profiel van de nascholer zelf ook erg belangrijk bij de keuze.

Acht van de vijftien criteria halen een gemiddelde score tussen drie en vier, waardoor ze gewaardeerd worden tussen "Eerder niet belangrijk" en "Eerder belangrijk" (Tabel 3 in bijlage 2 en grafiek 39). De factoren "De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer" (2,80), "De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer" (2,72) en "De ideologische overtuiging van de nascholer" (2,14) zijn volgens de respondenten onbelangrijk voor het kiezen van een nascholer.

Grafiek 39 Gemiddelden van alle criteria (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Van de 22 respondenten die "Andere" aangevinkt hebben in de enquête zijn er opnieuw slechts zes die extra criteria hebben vermeld. Deze zijn: "De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer", "De relevantie en bruikbaarheid van het onderwerp", wat overeenkomt met "De bruikbaarheid in de dagelijkse werksituatie van de leraar". Verder is er nog het "KSO-gericht aanbod", "Realiteitszin" en de "Pedagogisch-didactische kwaliteit van de nascholer zelf".

9.2.2.4 Hoe vaak maakt een school gebruik van bepaalde nascholingsprogramma's?

De laatste vraag die handelt over de concrete nascholingspraktijk is vraag 12: "Hoe vaak (een percentage van het totaal aantal nascholingen) maakt uw school gebruik van de volgende nascholing?". Deze vraag is gebaseerd op tabel 22 uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.25).

De respondenten werd verzocht een percentage op te geven voor elk van de volgende drie nascholingstypes: bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek, bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school of tenslotte volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's. De resultaten van deze vraag zijn terug te vinden in de volgende tabel (Tabel 7). Hier vindt u de gemiddelden per variabele.

Tabel 7 Gemiddelde (Vraag 12)

	Gemiddelde
Bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek	57,01%
Bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school	21,59%
Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's	16,82%

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

In deze tabel zien we dat "Bestaande nascholingsprogramma's die niet speciaal aangepast worden" het meest benut worden (57,01%) door de directies van onze steekproef, gevolgd door "Nascholingsprogramma's die aangepast worden aan de behoeften van de school" (21,59%) en ten slotte de "Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's" (16,82%).

De aanbodgerichte nascholingen worden dus momenteel nog het meest gevolgd. Toch is er klaarblijkelijk een grote vraag naar vraaggestuurde nascholingen. Er is immers tussen de

aangepaste nascholingsprogramma's en de volledig op maat gemaakte programma's geen groot verschil en ze maken samen bijna 40% uit van de nascholingen.

9.2.3 Beoordeling van het marktaanbod

In het laatste gedeelte van de enquête werden vragen gesteld over het marktaanbod van nascholingen, over prijzen van nascholingen en over de prijs/kwaliteitsverhouding.

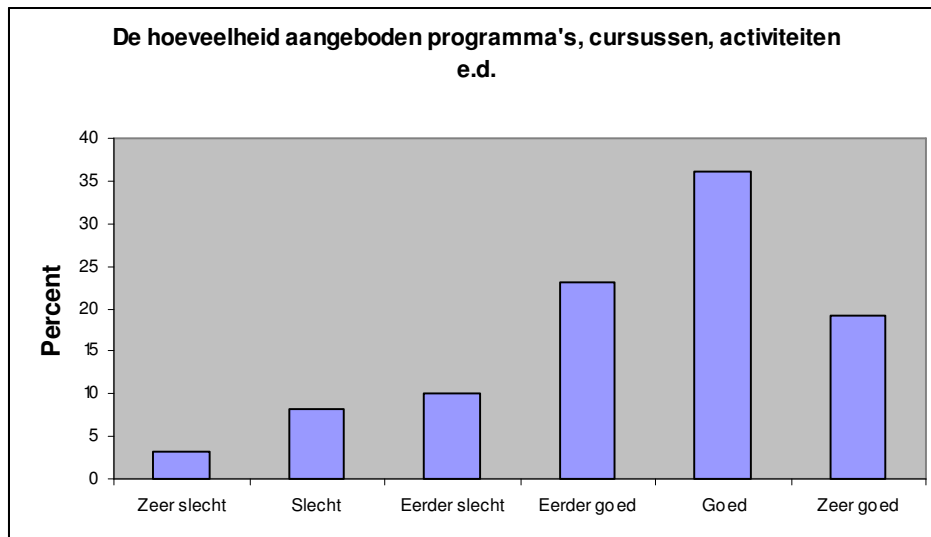
9.2.3.1 In welke mate beantwoorden de volgende aspecten van het nascholingsaanbod op de markt aan de behoeften van uw school?

In vraag 13 zijn een aantal stellingen geformuleerd over het marktaanbod aan nascholing. Er werd aan de respondenten gevraagd in welke mate een bepaald aspect van het nascholingsaanbod op de markt beantwoordt aan de behoeften van hun school. Ze konden antwoorden met een getal tussen 1 en 6, waarbij 1 staat voor "Zeer slecht" en 6 voor "Zeer goed". De resultaten van deze vraag zijn terug te vinden in onderstaande grafieken, in tabel 8 en in tabel 1 tot en met 5 van bijlage 3.

Ook voor deze vraag zijn de variabelen overgenomen uit de studie "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenbergh (2002, p.30).

De eerste variabele van deze vraag is "De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d.". In grafiek 40 en tabel 1 in bijlage 3 zien we dat de meeste respondenten deze variabele de score 4, 5 of 6 (Eerder goed tot zeer goed) gegeven hebben: deze groep vertegenwoordigt samen 78,5% van de steekproef. Slechts één vijfde van de steekproef heeft deze variabele beoordeeld als "Zeer slecht" tot "Eerder slecht". De meeste respondenten (36,2%) hebben hier gekozen voor 5, wat "Goed" betekent. Aangezien 78,5% vindt dat deze variabele "Eerder goed" tot "Zeer goed" is, kunnen we hieruit besluiten dat de meerderheid tevreden is over de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten en dergelijke.

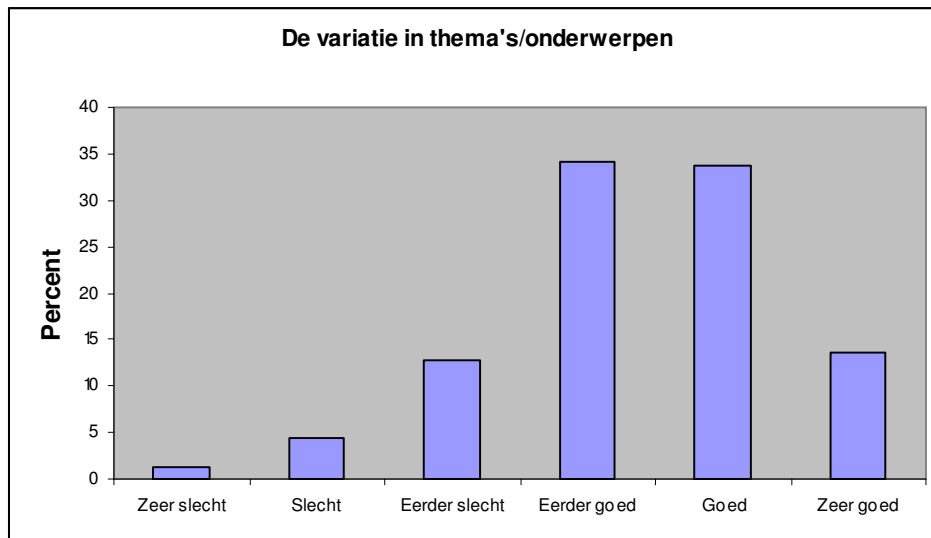
In de tabel van de gemiddelden per variabele (Tabel 8) zien we dat de gemiddelde score voor deze variabele 4,39 (op 6) is. Dit betekent dat de gemiddelde respondent tevreden is over de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen en activiteiten.

Grafiek 40 De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d.
(Vraag 13)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

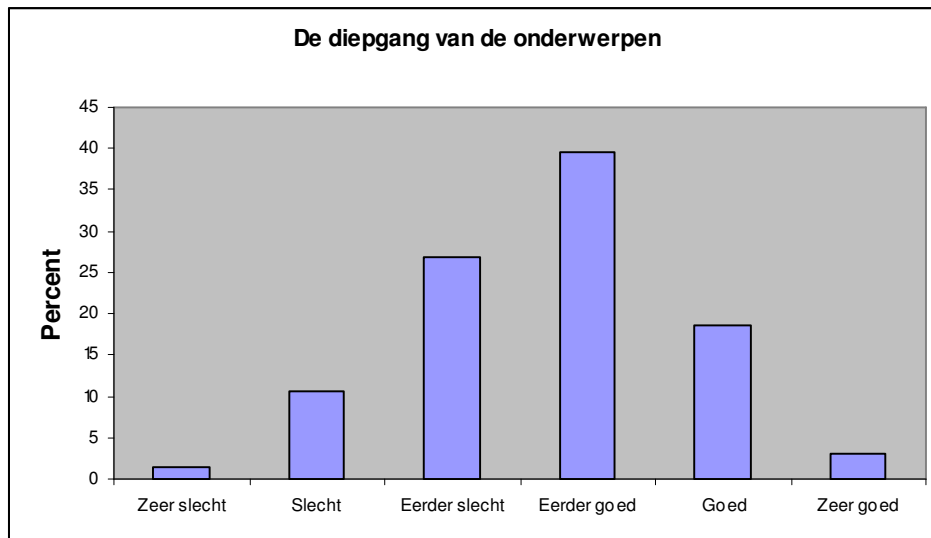
De tweede variabele uit deze vraag is "De variatie in thema's/onderwerpen". Uit grafiek 41 kunnen we besluiten dat er voldoende variatie in thema's of onderwerpen is aangezien de meerderheid van de directies deze variabele een score van 4 of 5 gegeven heeft (samen 68% van de steekproef) (zie tabel 2 in bijlage 3). 18,4% van de respondenten beoordeelde deze variabele als "Eerder slecht" tot "Zeer slecht". Maar globaal gezien is een ruime meerderheid tevreden over de variatie in thema's en onderwerpen in het nascholingsaanbod. Dit kunnen we ook afleiden uit tabel 8 waar we zien dat de gemiddelde score voor deze variabele 4,36 is.

Grafiek 41 De variatie in thema's/onderwerpen (Vraag 13)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

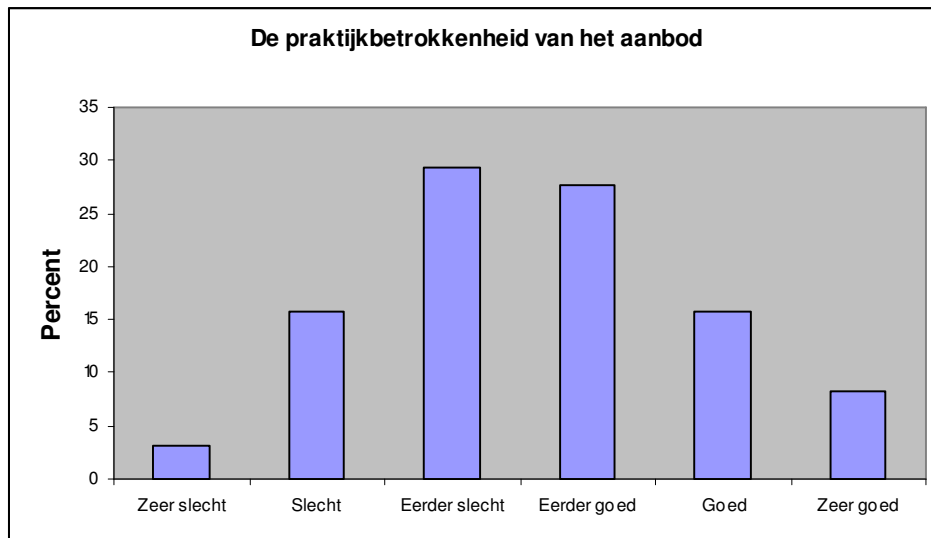
"De diepgang van de onderwerpen" is de derde variabele. Hiervan zijn de resultaten weergegeven in grafiek 42 en in tabel 3 in bijlage 3. Voor deze variabele liggen de resultaten in het midden, namelijk "Eerder goed" en "Eerder slecht" (samen 66,5%). Hieruit kunnen we concluderen dat de scholen eigenlijk geen duidelijke mening hebben over de diepgang van de onderwerpen in het nascholingsaanbod. In de tabel met de gemiddelden per variabele (Tabel 8) zien we dat het gemiddelde 3,73 is, wat betekent dat de gemiddelde respondent de diepgang van de onderwerpen toch "Eerder goed" vindt.

Grafiek 42 De diepgang van de onderwerpen (Vraag 13)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

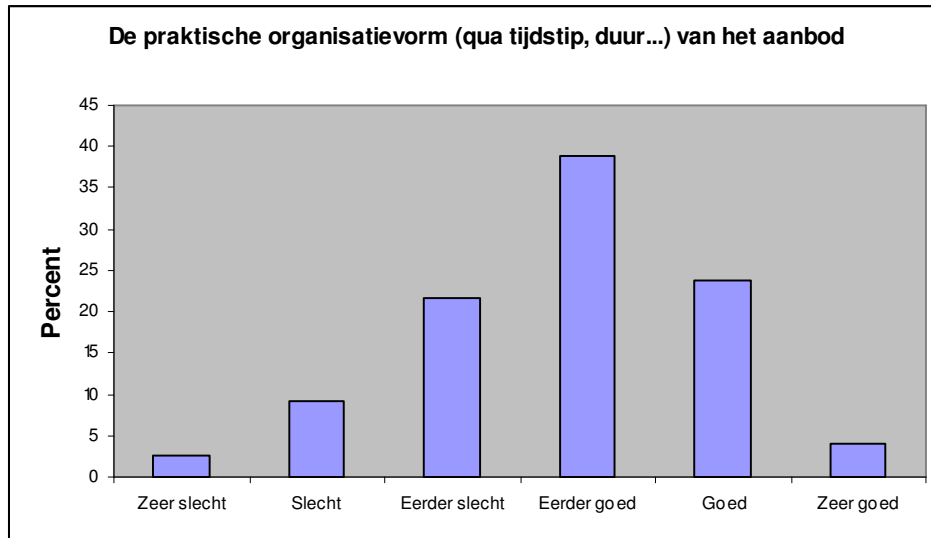
De voorlaatste variabele van vraag 13 is "De praktijkbetrokkenheid van het aanbod". Het gemiddelde van deze variabele is 3,62 (Tabel 8), wat dicht ligt bij de het gemiddelde van de vorige variabele (3,73), hoewel bij "Praktijkbetrokkenheid van het aanbod" de verdeling die in de grafiek zichtbaar is anders is dan bij de variabele "De diepgang van de onderwerpen". In grafiek 43 is duidelijk te zien dat de meeste directies deze variabele een beoordeling van "Slecht" tot "Goed" gegeven hebben, met toch wel een meerderheid voor "Eerder goed" (27,6%) en "Eerder slecht" (29,4%) (samen 56%) (zie tabel 4 in bijlage 3). De meningen blijken dus erg verdeeld.

Grafiek 43 De praktijkbetrokkenheid van het aanbod (Vraag 13)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De laatste variabele van vraag 13 is "De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod". De resultaten van dit aspect van het nascholingsaanbod vinden we terug in grafiek 44 en in tabel 5 in bijlage 3. Volgens de grafiek en tabel heeft de meerderheid (38,8%) van de respondenten deze variabele gewaardeerd als "Eerder goed". Ook uit tabel 8 kunnen we concluderen dat de gemiddelde waardering in de buurt van "Eerder goed" ligt, namelijk 3,84.

Grafiek 44 De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod (Vraag 13)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Tabel 8 Gemiddelde en standaardafwijking van de variabelen (Vraag 13)

	Gemiddelde	Standaard-Afwijking
De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d.	4,39	1,30
De variatie in thema's/onderwerpen	4,36	1,09
De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod	3,84	1,10
De diepgang van de onderwerpen	3,73	1,02
De praktijkbetrokkenheid van het aanbod	3,62	1,25

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De enquête bood bij vraag 13 de mogelijkheid om nog andere aspecten op te geven. De volgende antwoorden kwamen eenmaal voor: "Toepasbaarheid in het werkveld", "Technische specificatie", "KSO-gericht zijn", "Vertaalbaarheid naar de lespraktijk", "Vak- en richtingsgebonden aanbod (BSO)" en "Technische vakinhoudelijke nascholingen".

9.2.3.2 Nascholingen die niet terug te vinden zijn in het aanbod

De tweede vraag van dit gedeelte van de enquête, namelijk vraag 14, wil weten of directies ooit een nascholing zochten en deze niet vonden in het aanbod. Een kwart van de directies heeft dit al meegemaakt. De onderwerpen die meermaals niet gevonden werden, zijn opgesomd in tabel 9 hieronder. Verder heeft 72,38% dit probleem nog niet ontmoet terwijl 2,09% van de respondenten deze vraag blanco heeft gelaten.

Tabel 9 Onderwerpen/thema's waar geen geschikte nascholing voor gevonden werd
(Vraag 14)

Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag (8x)
Vakspecifiek (6x)
Permanente evaluatie (5x)
Schoolbeleid (3x)
Leerlijnen (3x)
Vakdidactiek (3x)
ICT (3x)
Coachen van leerlingen (2x)
Leerlingenvolgsysteem (2x)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

De respondenten die "Ja" geantwoord hebben op vraag 14, werden in vraag 15 aangespoord om aan te geven waarom geen geschikte nascholing gevonden werd. Zij hadden de keuze uit volgende antwoorden: "Over dit onderwerp/thema bestaat voor zover wij weten geen nascholing op de markt", "bestaat wel nascholing, maar niet in de vorm zoals wij die wensen", "bestaat wel nascholing, maar die is te duur", "bestaat wel nascholing, maar deze gaat niet door op een voor onze school geschikt tijdstip of plaats" en "bestaat wel nascholing, maar deze wordt gegeven door een nascholer waarmee wij of anderen geen goede ervaringen hebben".

In tabel 10 is duidelijk dat voor de meeste onderwerpen of thema's wel nascholing bestond, maar klaarblijkelijk niet in de vorm die de scholen wensten (46,43%). Dit zou uiteraard

opgelost kunnen worden door de nascholingsinstellingen te contacteren en te informeren of de gewenste aanpassing mogelijk is. Op de tweede plaats (23,21%) wordt aangegeven dat nascholing over een bepaald onderwerp of thema niet op de markt bestaat. Op de derde plaats wordt aangegeven dat nascholing vaak wel bestaat maar dat ze te duur is (17,86%). Dat nascholingen niet doorgaan op een plaats die geschikt is voor de school of dat ze verzorgd worden door een nascholer waarmee de scholen zelf of anderen geen goede ervaringen hebben, werd minder vaak aangevinkt in de enquête, respectievelijk 7,14% en 1,79%. Ten slotte zijn er nog twee personen die "Andere" aangevinkt hebben. Ze vermeldden dat de nascholing "Reeds beschikbaar" is en dat ze "Beschikbaar is in Nederland".

Tabel 10 Nascholingen die niet terug te vinden zijn in het aanbod (Vraag 15)

Voor dit onderwerp/thema...	Aantal scholen	Percentage
... bestaat wel nascholing, maar niet in de vorm zoals wij die wensen.	26	46,43
...bestaat voor zover wij weten geen nascholing op de markt.	13	23,21
... bestaat wel nascholing, maar die is te duur.	10	17,86
... bestaat wel nascholing, maar deze gaat niet door op een voor onze school geschikt tijdstip of plaats.	4	7,14
... bestaat wel nascholing, maar deze wordt gegeven door een nascholer waarmee wij of anderen geen goede ervaringen hebben.	1	1,79
Andere	2	3,57

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2.3.3 Melden van tekorten bij nascholingscentra

In vraag 16 werd aan de respondenten gevraagd of ze aan nascholingscentra melden dat ze de geschikte nascholing niet vinden. Dit lijkt immers een voor de hand liggende oplossing. Uit de enquête blijkt echter dat slechts een derde (32,17%) (Tabel 11) van de scholen dit doet. Door de meerderheid (47,39%) gebeurt dit niet en ongeveer 20% had hier geen mening over.

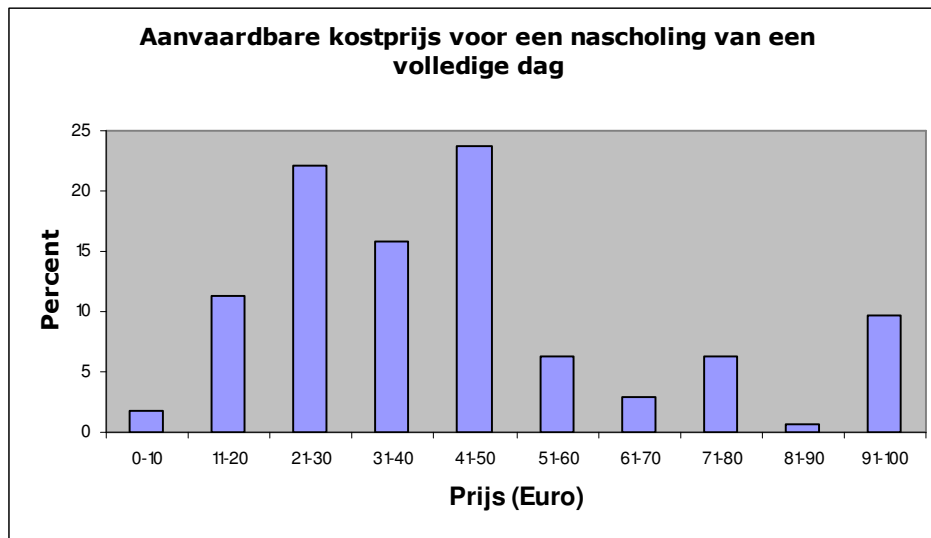
Tabel 11 Melden van tekorten bij nascholingscentra (Vraag 16)

Melden?	Aantal scholen	Percentage
Ja	74	32,17
Neen	109	47,39
Geen mening	47	20,43

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

9.2.3.4 Aanvaardbare prijs

De voorlaatste vraag (vraag 17) van de enquête peilt naar wat directies een aanvaardbare prijs vinden voor een nascholing van een volledige dag. Dit is een dag van zes uur en zonder maaltijden. Deze vraag was een open vraag en ze leverde een variëteit van antwoorden op. Om deze reden heb ik de antwoorden van de respondenten gegroepeerd in intervallen. De resultaten worden hieronder weergegeven in grafiek 45 en in tabel 6 in bijlage 3.

Grafiek 45 Aanvaardbare kostprijs voor een nascholing van een volledige dag
(Vraag 17)

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

In grafiek 45 zien we dat een prijs 21 tot en met 50 Euro het meest voorkomt. Dit betekent dat volgens de meeste respondenten een aanvaardbare prijs tussen 21 en 50 Euro ligt. In tabel 12 is het gemiddelde van de opgegeven prijzen vermeld. Het gemiddelde van de volgens de respondenten aanvaardbare prijs bedraagt 46,87 Euro. Verder werd hier ook de mediaan berekend, die 40 Euro bedraagt (zie tabel 12). Uit dit alles kunnen we dus besluiten dat 40 Euro een aanvaardbare prijs is voor een nascholing van 6 uur, zonder maaltijden.

Tabel 12 Gemiddelde en mediaan (Vraag 17)

	Gemiddelde	Mediaan
Aanvaardbare prijs	46,87 Euro	40 Euro

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Er dient hier opgemerkt te worden dat enkele directies deze vraag schijnbaar verkeerd geïnterpreteerd hadden en de prijs voor de school en niet per leerkracht hebben meegedeeld. Opdat deze hoge bedragen de resultaten niet zouden beïnvloeden, werden deze uit de data gefilterd.

9.2.3.5 Prijs/kwaliteit verhouding

In vraag 18 werd aan de respondenten gevraagd de prijs/kwaliteitsverhouding te beoordelen. De antwoorden werden gegeven via een zespuntenschaal gaande van "Zeer slecht" tot "Zeer goed". De resultaten zijn terug te vinden in onderstaande tabel (Tabel 13).

We zien dat de meerderheid (61,47%) vindt dat de prijs/kwaliteitsverhouding "Eerder goed" is, gevolgd door 19,05% voor "Eerder slecht" en 14,72% voor "Goed". Er zijn maar weinig respondenten die vinden dat de prijs/kwaliteitsverhouding "Zeer slecht" of "Slecht" is, namelijk 0,87% en 3,90%. Er is echter niemand die vindt dat de prijs/kwaliteitsverhouding van nascholingen "Zeer goed" is.

Uit deze resultaten kunnen we concluderen dat de prijs/kwaliteitverhouding van nascholingen goed of eerder goed is. Het is aan de nascholingsinstellingen om deze prijs/kwaliteitsverhouding te behouden of best nog ze te verbeteren. Zo kunnen directies ook in de toekomst tevreden blijven over de prijs/kwaliteitsverhouding.

Tabel 13 Prijs/kwaliteitverhouding (Vraag 18)

	Aantal scholen	Percentage
Eerder goed	142	61,47
Eerder slecht	44	19,05
Goed	34	14,72
Slecht	9	3,90
Zeer slecht	2	0,87
Zeer goed	0	0

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Hoofdstuk 10 Verwerking enquêtes leerkrachten

10.1 Respons en representativiteit

De enquête voor leerkrachten (bijlage 7) werd opgesteld in SNAP, een computerprogramma voor het afnemen van enquêtes. Eens de enquête gereed, werd deze online gezet en heb ik de link van de enquête verzonden aan 1715 leerkrachten over heel Vlaanderen. Van deze 1715 hebben er 406 de vragenlijst ingevuld. Zoals in het deel Onderzoeksmethode berekend werd, waren er minstens 385 ingevulde vragenlijsten nodig opdat de resultaten representatief zouden zijn. Het vereiste aantal werd dus gehaald.

Enige vertekening in de resultaten is echter mogelijk aangezien de vragenlijsten verstuurd werden aan leerkrachten Frans. De steekproef vertegenwoordigt dus niet alle leerkrachten uit het secundair onderwijs. Maar aangezien deze leerkrachten Frans vaak nog andere vakken onderwijzen, kunnen we toch een globaal beeld krijgen van hoe leerkrachten denken over nascholingen.

Voor enquêtes verzonden via email is de verwachte responsratio 10% of lager⁷⁴. In dit geval hebben we een responsratio van 23,67%, wat dus beduidend hoger ligt. Een mogelijke reden hiervoor is dat leerkrachten zich sterk betrokken voelen bij de onderzochte problematiek. Ze zijn opgelucht dat ze eens hun mening kunnen geven over nascholingen. Er was trouwens een enorm grote respons op de open vragen, die anders vaak niet ingevuld worden. Een tweede reden voor de hoge respons is dat er twee herinneringsmails verstuurd werden. De hoogste respons deed zich namelijk voor na de laatste van deze twee.

⁷⁴ Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", p.42

10.2 Onderzoeksresultaten

10.2.1 Administratief gedeelte

In dit eerste gedeelte werden vragen gesteld over de leerkracht, namelijk of hij/zij voltijds of deeltijds werkt, aan één school of aan meerdere scholen verbonden is, in welke graden en in welke richtingen hij/zij lesgeeft. Dit deel is enkel informatief en wil een globaal beeld samenstellen van de leerkrachten die meewerkten aan de enquête.

10.2.1.1 Voltijdse of deeltijdse leerkracht

In dit gedeelte werd de respondenten vooreerst gevraagd aan te kruisen of ze voltijds of deeltijds leerkracht zijn en indien ze deeltijds werken of dit meer of minder dan 50% is. De resultaten zijn hierna weergegeven in tabel 14.

Tabel 14 Voltijds of deeltijds contract (Vraag 1)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Ik ben voltijdse leerkracht	300	74,26
Ik ben deeltijdse leerkracht, meer dan 50%	94	23,27
Ik ben deeltijdse leerkracht, minder dan 50%	10	2,47

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Zoals we in deze tabel kunnen zien, bestaat de steekproef voornamelijk uit voltijdse leerkrachten, namelijk 74,26%. Verder werken er nog bijna 100 respondenten (23,27%) meer dan 50% en slechts 2,47% van de steekproef heeft minder dan 50% van een voltijdse betrekking.

10.2.1.2 Aantal scholen

In een tweede vraag werd nagegaan of de leerkrachten les geven in één, twee of meer scholen. Tabel 15 geeft het overzicht van de resultaten van deze vraag. Hier valt op dat bijna alle respondenten in slechts één school tewerkgesteld zijn, namelijk 91,29%.

Tabel 15 Aantal scholen (Vraag 2)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Één school	367	91,29
Twee scholen	34	8,46
Meer dan twee scholen	1	0,25

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.1.3 Graden

In vraag 3 werd gepeild naar het percentage dat men actief is in de verschillende graden. In tabel 16 zien we dat de meerderheid (31,33%) lesgeeft in zowel de tweede als de derde graad, gevolgd door leerkrachten die enkel lesgeven in de derde graad (27,82%). We kunnen besluiten dat de leerkrachten uit de steekproef voornamelijk les geven in één bepaalde graad ofwel in de tweede en derde graad samen. De andere combinaties komen slechts zelden voor. Dit is logisch aangezien ook in het dagelijkse leven er niet veel leerkrachten zijn die zowel lesgeven in de eerste als in de derde graad.

Tabel 16 Graad (Vraag 3)

	Aantal leerkrachten	Percentage
2 ^e en 3 ^e graad	125	31,33
3 ^e graad	111	27,82
1 ^e graad	65	16,29
2 ^e graad	50	12,53
1 ^e en 2 ^e graad	34	8,52
1 ^e , 2 ^e en 3 ^e graad	8	2,01
1 ^e en 3 ^e graad	6	1,50

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.1.4 Onderwijsvormen

In dit gedeelte werd de respondenten tenslotte gevraagd hoeveel percent zij in elke onderwijsvorm lesgeven. Zij hadden de keuze tussen Middenschool, ASO, TSO, KSO en BSO. Uit tabel 17 kunnen we afleiden dat de meeste respondenten lesgeven in het algemeen secundair onderwijs (ASO) en het technisch secundair onderwijs (TSO). Ongeveer 17% geeft les in de 1^e graad of in het beroeps secundair onderwijs (BSO). Slechts 5 respondenten werken in het kunstsecundair onderwijs (KSO).

Tabel 17 Onderwijsvorm (Vraag 4)

	Aantal leerkrachten	Percentage
1 ^e graad (Middenschool)	68	16,83
ASO	254	62,87
TSO	175	43,32
KSO	5	1,24
BSO	72	17,82

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2 Nascholingen

Het doel van dit gedeelte is te onderzoeken welk soort nascholingen leerkrachten reeds gevolgd hebben of volgen en aan welk soort nascholingen, aan welke thema's of onderwerpen er behoefte bestaat. Er volgt ook een vraag over het nascholingsbeleid, namelijk wie er beslist welke nascholingen er gevolgd worden. Verder is er ook nog een vraag over de redenen waarom leerkrachten bepaalde nascholingen volgden of willen volgen. Tenslotte wordt de tevredenheid over het aanbod en over de aanbod- en vraaggestuurde nascholingen onderzocht.

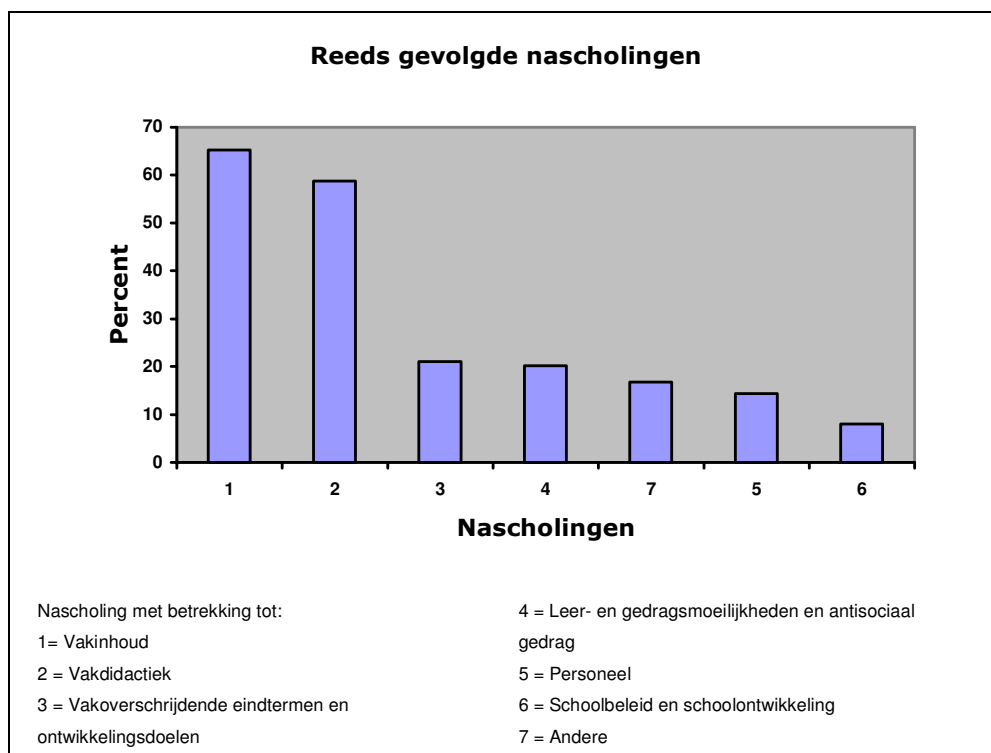
10.2.2.1 Reeds gevolgde nascholingen

In vraag 5 werd de respondenten gevraagd welke nascholingen zij vorig schooljaar volgden. Zij hadden de keuze uit zeven antwoordmogelijkheden: vakinhoudelijke nascholingen, vakdidactische nascholingen, persoonsgerichte nascholingen, enzovoort. Deze zijn overgenomen uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.17). Verder werd ook de mogelijkheid geboden zelf nog iets toe te voegen bij "Andere".

In tabel 1 in bijlage 4 en grafiek 46 zien we dat de meeste leerkrachten nascholingen volgen met betrekking tot "Vakinhoud" (65,21%) en "Vakdidactiek" (58,76%). Hierop volgen

"Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen" en "Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag" met beide ongeveer 20%. "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden" en "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling" komen veel minder vaak voor, namelijk slechts 14,43% en 7,99%.

Hieruit kunnen we concluderen dat leerkrachten meestal nascholingen volgen die betrekking hebben op het vak dat ze onderwijzen. Hiermee wordt zowel de inhoud van het vak bedoeld, alsook de didactiek. Het is voor een leerkracht belangrijk op de hoogte te blijven van de laatste wijzigingen in zijn vakgebied om zijn de lessen up-to-date te kunnen houden. Didactiek is de kunst van het onderwijzen, daarom is ook hier nascholing van groot belang.

Grafiek 46 Reeds gevolgde nascholingen (Vraag 5)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Vijfenzestig (16,75%) respondenten hebben bij deze vraag nog andere soorten nascholingen opgegeven. Deze die het meest voorkomen zijn opgenomen in onderstaande tabel

(Tabel 18). Het valt meteen op dat het onderwerp "ICT" zestienmaal werd vermeld. De laatste jaren is er veel veranderd op het vlak van ICT en computers en ICT zijn niet meer weg te denken uit de maatschappij. Hierdoor waren veel leerkrachten genoodzaakt zich bij te scholen. ICT wordt gevolgd door "Talen" (3x) en "Lesmateriaal" (3x). "Internationalisering" en "Begeleiding van leerlingenraad en nieuwe leerkrachten" komen tweemaal voor.

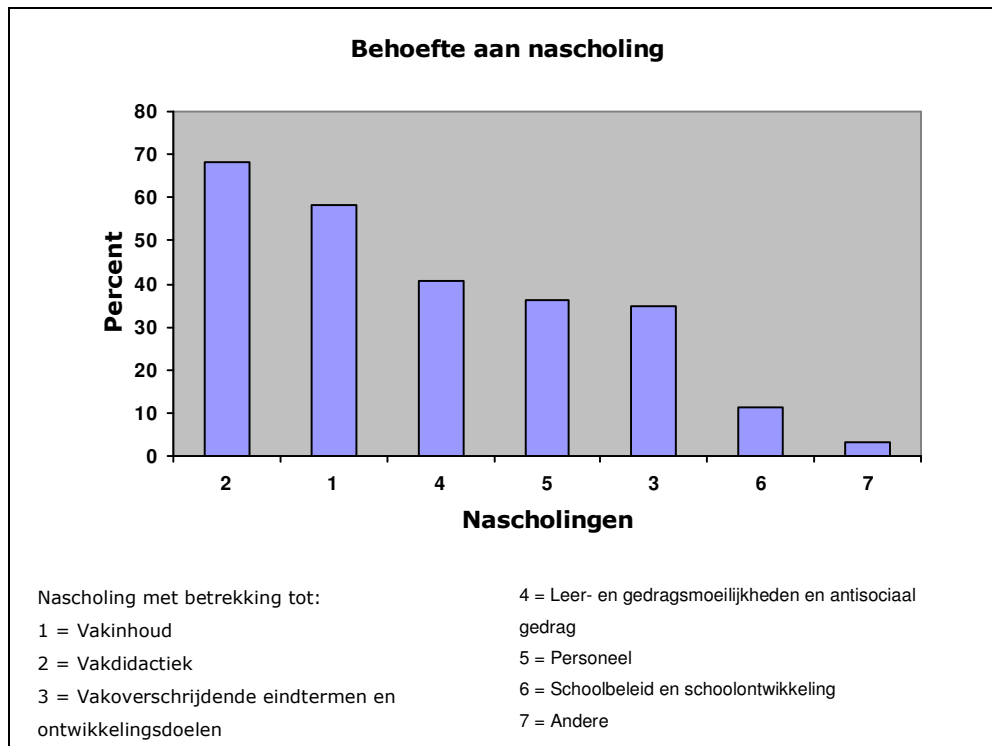
Tabel 18 Lijst "Andere" (Vraag 5)

ICT (16x)
Lesmateriaal (3x)
Talen: Frans, Duits (3x)
Internationalisering (2x)
Begeleiding leerlingenraad, nieuwe leerkrachten (2x)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.2 Behoeftte aan nascholing

In de tweede vraag van dit gedeelte (Vraag 6) werden de behoeften van leerkrachten in verband met verschillende soorten nascholingen geïnventariseerd. De antwoordmogelijkheden waren hier dezelfde als in vraag 5.

Grafiek 47 Behoefte aan nascholing (Vraag 6)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Zowel in grafiek 47 als in tabel 2 in bijlage 4 zien we dat er vanwege de leerkrachten een grote behoefte bestaat aan "Vakdidactische" (68,16%) en "Vakinhoudelijke nascholing" (58,38%). Ook aan "Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag" (40,78%), "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden" (36,03%) en "Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen" (34,92%) bestaat er behoefte, maar in mindere mate. De nascholing waar zo goed als geen behoefte aan bestaat bij leerkrachten is "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling".

Als we vraag 5 en 6 onderling vergelijken zien we dat er aan bepaalde soorten nascholingen meer behoefte bestaat dan dat dergelijke nascholingen effectief gevolgd worden. Dit is onder andere zo voor "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden" en voor "Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag". Hier zijn verschillen merkbaar van ongeveer 21%. Voor "Nascholing met betrekking tot

vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen” is er een verschil van ongeveer 14% tussen behoeften en werkelijk gevolgd. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat men niet tevreden is met het aanbod, dat het financieel onmogelijk is om deze nascholingen te volgen of dat de kwaliteit van de nascholingen slecht is. Om de precieze redenen van deze verschillen te achterhalen is echter verder onderzoek nodig.

Net als in vraag 5 bestond ook hier de mogelijkheid om nog andere soorten nascholingen waaraan men behoefte heeft toe te voegen. Slechts 11 leerkrachten hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Tussen de antwoorden valt op dat “ICT” (5x) opnieuw een door leerkrachten veel gevraagde nascholing is.

10.2.2.3 Aanbod- of vraaggestuurd

Vraag 7 luidt: “Hoe vaak maakt uw school gebruik van de volgende nascholingen?” Er werden aan de respondenten drie stellingen voorgelegd. Telkens werd hen gevraagd een percentage te noteren achter elke stelling, dit in functie van hoe vaak zij er gebruik van maken. De stellingen en hun resultaten zijn samengevat in tabel 19.

Deze drie stellingen zijn gebaseerd op deze van tabel 22 in “Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs” van R. Vandenberghe (2002, p.25).

Tabel 19 Vraag- en aanbodgestuurde nascholingen (Vraag 7)

	Gemiddelde
Onze school zocht thema's / onderwerpen in het aanbod en bestelde dit zonder meer. (aanbodgestuurd)	41,49%
Onze school zocht thema's / onderwerpen en mag die aanpassen (aanbod- vraaggestuurd)	29,42%
Onze school stelde zelf een thema / onderwerp voor dat op onze maat uitgewerkt werd. (vraaggestuurd)	21,02%

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

De eerste stelling was "Onze school zocht thema's / onderwerpen in het aanbod en bestelde dit zonder meer." Deze stelling verwijst naar typisch aanbodgestuurde nascholing. Van de percentages die de respondenten hebben opgegeven, is het gemiddelde berekend. Het gemiddelde voor deze stelling is 41,49%, wat veruit de hoogste score is van de drie stellingen. De meest gevolgde nascholingen zijn dus nog altijd aanbodgestuurd.

De tweede stelling "Onze school zocht thema's / onderwerpen en mag die aanpassen." is een combinatie van aanbod- en vraaggestuurde nascholing. Het gemiddelde van de percentages is 29,42%. Deze combinatie van aanbod- en vraaggestuurde nascholingen komt dus merkkelijk minder vaak voor. Toch is het positief dat reeds 29,42% van de scholen vraagt om aanpassingen om aan de nodige behoeften te beantwoorden.

Tenslotte is er nog een derde stelling, namelijk "Onze school stelde zelf een thema / onderwerp voor dat op onze maat uitgewerkt werd." Deze stelling slaat op vraaggestuurde nascholingen. Het gemiddelde hier is ongeveer 21%. We kunnen vaststellen dat deze nascholingen het minst vaak voorkomen. Maar stelling twee en drie vertegenwoordigen toch samen 50% van de steekproef, wat betekent dat er meer en meer een beroep gedaan wordt op vraaggestuurde nascholingen.

Met behulp van deze vraag weten we nu meer over het gebruik van vraag- en aanbodgestuurde nascholingen. De aanbodgestuurde komen nog het meest voor, maar de vraaggestuurde nascholingen kennen geleidelijk aan meer succes.

10.2.2.4 Wie bepaalt welke nascholingen gevolgd worden?

In vraag 8 werd nagegaan wie beslist welke nascholingen leerkrachten volgen. De respondenten hadden de keuze uit vier antwoordmogelijkheden. In tabel 20 zien we dat in 96,53% van de gevallen de "Leerkrachten" dit zelf mogen beslissen. Verder wordt dit vaak door "De directie" beslist, namelijk 37,13%. Het komt zeer weinig voor dat de nascholingen gekozen worden door "De vak- of graadcoördinator" of door "De pedagogische begeleiding", respectievelijk 10,64% en 4,95%. Slechts in twee scholen wordt dit door nog anderen bepaald, namelijk door het "Schoolbestuur" of door "De vakgroep".

Hieruit kunnen we concluderen dat leerkrachten zelf zeer veel inspraak hebben in het kiezen van nascholingen. Dit is positief aangezien zijzelf best weten welke nascholing zij nodig hebben.

Tabel 20 Wie beslist welke nascholingen er gevolgd worden (Vraag 8)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Uzelf	390	96,53
De directie	150	37,13
De vak- of graadcoördinator	43	10,64
De pedagogische begeleiding	20	4,95
Andere	2	0,50

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.5 Aanbod

Vraag 9 gaat na of de gewenste nascholingen altijd terug te vinden zijn in het aanbod. Volgens de helft van de respondenten (Tabel 21) is dit "Bijna altijd" het geval. Eén derde vindt de nascholing "Soms" terug in het aanbod en 14% "Altijd". Hieruit kunnen we concluderen dat leerkrachten over het algemeen tevreden zijn over het aanbod. Maar het gebeurt toch regelmatig dat nascholingen niet gevonden worden.

Tabel 21 Het aanbod van nascholingen (Vraag 9)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Bijna altijd	207	51,24
Soms	133	32,92
Ja, altijd	57	14,11
Nee, nooit	4	0,99

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.6 Redenen om nascholing te volgen

Vraag 10 onderzoekt om welke redenen leerkrachten nascholingen gevolgd hebben of willen volgen. Doen ze dit nadat een probleem zich heeft voorgedaan in de klas? Doen ze dit preventief? Zijn er andere redenen? De resultaten zijn terug te vinden in onderstaande tabel (Tabel 22).

Tabel 22 Redenen om een bepaalde nascholing te volgen (Vraag 10)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Na een probleem dat zich in de klas heeft voorgedaan.	12	2,97
Preventief, om problemen te voorkomen.	142	35,15
Andere	239	59,16

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Slechts 3% volgt een bepaalde nascholing naar aanleiding van "Een probleem dat zich in de klas heeft voorgedaan". 35,15% werkt "Preventief" en volgt nascholingen net om deze problemen te voorkomen. Zeer veel leerkrachten werken dus preventief en wachten niet tot er problemen opduiken.

De meerderheid (ongeveer 60%) van de leerkrachten heeft echter nog andere redenen om bepaalde nascholingen te volgen. Deze worden samengevat in onderstaande tabel (Tabel 23). Hierin zijn enkel de factoren weergegeven die meerdere malen vermeld werden. De volledige tabel is terug te vinden in bijlage 4 (Tabel 3). In tabel 23 zien we dat "Interesse" een heel belangrijke factor is om een nascholing al dan niet te volgen. Ook "Levenslang leren en persoonlijke verrijking", "Vakdidactiek", "Vakinhoud", "Nieuwe items, nieuwe invalshoeken, nieuwe ideeën" en "ICT vaardigheden" zijn belangrijke redenen.

Tabel 23 Lijst "Andere" (Vraag 10)

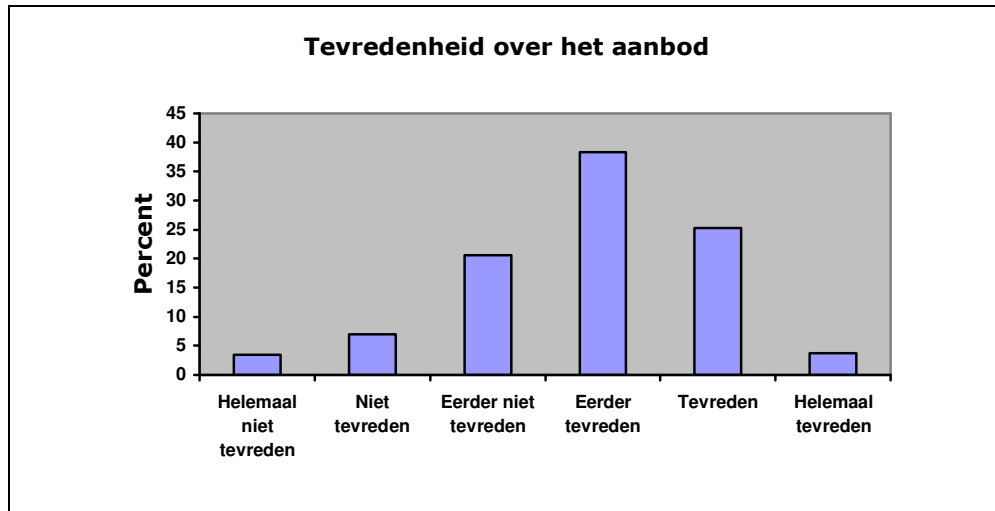
Vakdidactiek (26x)
Vakgebonden (onduidelijk inhoud of didactiek) (22x)
Vakinhoud (18x)
Zeer algemeen (17x)
Algemene onderwijsorganisatie (14x)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.7 Tevredenheid over het aanbod van nascholingen

Vraag 11 is een open vraag. Hier werden de respondenten verzocht een score toe te kennen aan het aanbod van nascholingen gelegen tussen 1 "Helemaal niet tevreden" en 6 "Helemaal tevreden". Tabel 4 in bijlage 4 en grafiek 48 geven de resultaten weer.

De meerderheid van de leerkrachten (67,33%) is eerder tot helemaal tevreden over het aanbod. De extremen zoals "Helemaal niet tevreden" en "Helemaal tevreden" komen zeer weinig voor, namelijk slechts 3,47% en 3,71%, alsook "Niet tevreden" (6,93%). Aangezien meer dan 60% van de leerkrachten eerder tevreden of tevreden zijn, kunnen we besluiten dat over het algemeen het aanbod aan nascholingen voldoening schenkt.

Grafiek 48 Tevredenheid over het aanbod (Vraag 11)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.8 Melden van tekorten aan nascholingscentra

Vraag 12 handelt over het al dan niet melden aan nascholingcentra van een bepaalde nascholing die men zoekt en nergens vindt in het aanbod. Drie vierde van de respondenten doet dit niet, slechts één tiende (10,40%) meldt dit wel (Tabel 24).

Als we deze resultaten vergelijken met deze van vraag 16 in de enquête voor directies kunnen we verklaren waarom slechts een tiende van de leerkrachten een tekort meldt aan de nascholingscentra. 30,91% van de directies meldt een tekort ten opzichte van slechts 10,40% van de leerkrachten. Leerkrachten melden waarschijnlijk tekorten aan hun directies. De directies melden dit op hun beurt dan aan de nascholingscentra. Of oordelen leerkrachten het rapporteren van tekorten nutteloos omdat met hun wensen toch geen rekening wordt gehouden?

Tabel 24 Melden van tekorten aan nascholingscentra (Vraag 12)

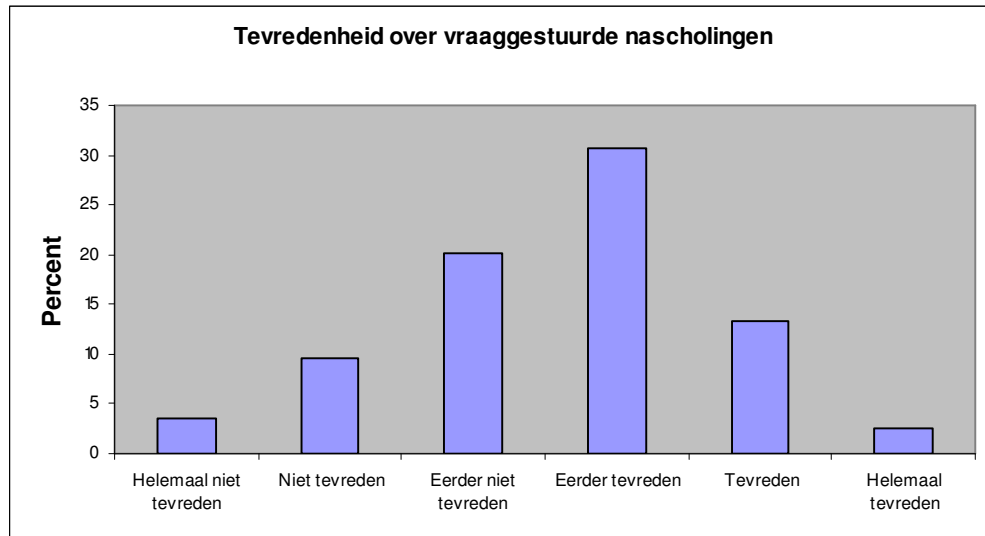
	Aantal leerkrachten	Percentage
Ja	42	10,40
Neen	304	75,25
Geen mening	51	12,62

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.9 Tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen

Tenslotte (Vraag 13) is bij de leerkrachten gepeild naar hun tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen. Er werd ook hier gevraagd een score toe te kennen tussen 1 en 6, gaande van "Helemaal niet tevreden" tot 6 "Helemaal tevreden".

Uit tabel 5 in bijlage 4 en grafiek 49 kunnen we besluiten dat "Eerder tevreden" (30,69%) het vaakst voorkomt, gevolgd door "Eerder niet tevreden" met 20,05%. Om een beter overzicht te krijgen tellen we het aantal leerkrachten op die "Helemaal niet tevreden zijn" tot "Eerder niet tevreden" en deze die "Helemaal tevreden" zijn tot "Eerder tevreden". De groep ontevredenen telt 134 leerkrachten tegenover 188 tevreden leraars. We kunnen dus concluderen dat een kleine meerderheid van de respondenten tevreden is over vraaggestuurde nascholingen. Toch is de kritische groep vrij groot!

Grafiek 49 Tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen (Vraag 13)
(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

10.2.2.10 Opmerkingen of suggesties

Op het einde van de vragenlijst hadden de leerkrachten de mogelijkheid om nog opmerkingen of suggesties toe te voegen. Een groot gedeelte van de respondenten (ongeveer 41%) heeft deze mogelijkheid niet aan zich laten voorbij gaan. In tabel 25 werden hun opmerkingen en suggesties opgenomen.

Wat meteen opvalt, is dat 40 leerkrachten opmerken dat nascholingen vaak veel te theoretisch zijn, met andere woorden de praktijkgerichtheid schiet tekort. Wat ook ergernis opwekt is dat nascholingen vaak niet in de eigen regio plaatsvinden, maar dat er soms verre verplaatsingen nodig zijn. Ook eisen veel leerkrachten dat nascholingen verzorgd worden door leraars met ervaring, dit is collega's die zelf jaren lesgegeven hebben. Op deze manier kunnen zij makkelijk realistische voorbeelden geven. Veel respondenten klaagden over de tijdstippen waarop nascholingen plaatsvinden. De leraars verkiezen de werkuren voor deze activiteiten en niet 's avonds laat, tijdens het weekend of op een woensdagnamiddag. Volgens hen wordt vaak vergeten dat zij nog vergaderingen moeten bijwonen, verbeterwerk hebben, ouderavonden, enzovoort.

Verder werden er nog drie belangrijke suggesties gedaan. Vooreerst moeten nascholingsinstellingen meer informeren bij leerkrachten, scholen, vakwerkgroepen ... om de echte noden te kennen. Door samenwerking met leerkrachten kan het aanbod beter afgestemd worden op thema's waaraan echt behoefte bestaat. Vervolgens wordt opgemerkt dat het aanbod van nascholingen niet gevarieerd genoeg is, waardoor het vaak onaantrekkelijk is. Tenslotte suggereren sommigen nog een boekje of een website samen te stellen waar alle mogelijke nascholingen van een bepaald jaar opgesomd staan, dit met alle concrete gegevens als naam, datum, plaats, naam van nascholingsinstelling, prijs, enzovoort.

Tabel 25 Samenvattende lijst met opmerkingen of suggesties

Praktische nascholingen, geen theorie, realistische voorbeelden (40x)
Plaats (16x)
Nascholers zijn best leerkrachten in de praktijk (13x)
Meer variatie nodig in het aanbod (12x)
Betere tijdstippen (11x)
Informeren bij leerkrachten, vakwerkgroepen, ... wat de noden zijn (9x)
Boekje of website met alle mogelijke nascholingen met concrete gegevens
Te duur (5x)
Genoeg aanbod (4x)
Interessante nascholingen zijn te snel volzet (3x)

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Hoofdstuk 11 Verwerking enquêtes nascholingsinstellingen

11.1 Respons en representativiteit

Zoals in het gedeelte onderzoeksmethode reeds vermeld, is de populatie van nascholingsinstellingen niet gekend. De enquêtes opgemaakt in SNAP zijn verzonden aan 242 nascholingsinstellingen. De e-mailadressen werden bekomen via Mevrouw Elke Peeters van het Departement Nascholing van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

Na het versturen van de enquêtes werd meteen duidelijk dat de bekomen lijst niet actueel is. Eerst en vooral kwamen nogal wat meldingen terug van onbestaande e-mailadressen, waardoor er slechts een 100-tal instellingen overbleven. Verder heb ik verschillende reacties gekregen van personen of instellingen met de mededeling dat zij helemaal geen nascholing gaven of althans niet aan leerkrachten secundair onderwijs. Hierdoor bleven er nog slechts enkele correcte e-mailadressen over. Uiteindelijk ontving ik maar 26 ingevulde enquêtes. Dit is duidelijk onvoldoende om representatief te zijn. De volgende resultaten mogen dus niet veralgemeend worden voor de populatie en kunnen hoogstens gelden als (sterke?) indicaties.

11.2 Onderzoekresultaten

De enquête voor nascholingsinstellingen (bijlage 8) bestaat uit tien vragen. Deze handelen over het aanbod van deze instellingen: hoe zij dit aanbod bepalen, wat ze er zelf van vinden, enzovoort. Verder wordt ook gevraagd of de vraaggestuurde nascholingen aanleiding geven tot problemen. Twee vragen onderzoeken welke nascholingen de instellingen aanbieden en het meest geboekt worden. Ten slotte wordt er nog nagegaan hoe zij hun aanbod bekend maken bij leerkrachten en scholen.

11.2.1 Grootte van het huidig aanbod

Aan de respondenten wordt gevraagd of ze al dan niet akkoord gaan met de stelling "Het huidig aanbod aan nascholingen is groot genoeg". Ook de antwoordoptie "Geen mening" was mogelijk. De resultaten van deze vraag zijn terug te vinden in onderstaande tabel (Tabel 26). Hieruit blijkt dat 61,54% van de instellingen vindt dat het aanbod groot genoeg is terwijl 26,92% niet akkoord gaat.

Ofschoon 61,54% van de nascholingsinstellingen van mening is dat het aanbod volstaat, zijn er toch leerkrachten en directies die niet altijd vinden wat ze zoeken. Men moet dus besluiten dat het aanbod groot genoeg is, maar dat het niet goed is afgestemd op de behoeften van leerkrachten. Dit wordt nagegaan in vraag 2.

Tabel 26 Het huidig aanbod aan nascholingen is groot genoeg (Vraag 1)

	Aantal instellingen	Percentage
Akkoord	16	61,54
Niet akkoord	7	26,92
Geen mening	3	11,54

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.2 Afstemming op de vraag en/of de behoeften van leerkrachten

Ook de tweede vraag is een stelling. Deze luidt als volgt: "Ons huidig aanbod is goed afgestemd op de vraag en/of de behoeften van leerkrachten of scholen.". Net als in de eerste vraag hadden de respondenten ook hier de mogelijkheid om te antwoorden met "Akkoord", "Niet akkoord" en "Geen mening".

In tabel 27 zien we dat 69,23% van de instellingen deze stelling bijtreedt. 15,38% vindt dat hun aanbod niet goed is afgestemd op de vraag en/of de behoeften van leerkrachten of

scholen. De meerderheid van de respondenten is dus van mening dat hun aanbod goed is afgestemd op de vraag.

Tabel 27 Is vraag en aanbod goed op elkaar afgestemd? (Vraag 2)

	Aantal instellingen	Percentage
Akkoord	18	69,23
Niet akkoord	4	15,38
Geen mening	4	15,38

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.3 Hoe worden behoeften vastgesteld?

Vraag 3 gaat na hoe nascholingsinstellingen trachten te achterhalen wat de nascholingsbehoeften van leerkrachten of scholen zijn. "Systematische bevraging bij leerkrachten of directies" en "Leerkrachten of directies melden hun behoeften zelf" waren de twee antwoordmogelijkheden. Verder werd ook de mogelijkheid geboden om nog andere manieren toe te voegen.

Volgens de helft van de respondenten melden leerkrachten of directies zelf aan de instellingen wat hun behoeften zijn (Tabel 28). Slechts ongeveer een vierde (26,92%) verricht een systematische bevraging bij leerkrachten of directies.

Ongeveer een kwart van de instellingen heeft nog andere manieren vermeld. Deze zijn resonansgroepen met leerkrachten, congressen voor leerkrachten en maatschappelijke ontwikkelingen.

Tabel 28 Hoe worden de behoeften vastgesteld? (Vraag 3)

	Aantal instellingen	Percentage
Systematische bevraging bij leerkrachten of directies	7	26,92
Leerkrachten of directies melden hun behoeften zelf	13	50
Andere	6	23,08

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.4 Aanpassing vraaggestuurde nascholingen

Sinds het decreet van 16 april 1996 is de Vlaamse nascholing geëvolueerd van aanbodgestuurd naar vraaggestuurd. Daarom werd aan de respondenten gevraagd (Vraag 4) of het moeilijk is om op de verzoeken van leerkrachten in te spelen, met andere woorden of het moeilijk is om aan nascholingswensen van leerkrachten of scholen te voldoen.

De meerderheid van de instellingen (61,54%) ondervindt hier geen problemen. Toch ervaart 26,92% dat het niet altijd makkelijk is om hun nascholingen aan te passen aan de concrete wensen van leerkrachten. (Tabel 29)

Tabel 29 Aanpassing vraaggestuurde nascholingen (Vraag 4)

	Aantal instellingen	Percentage
Ja	7	26,92
Neen	16	61,54
Geen mening	3	11,54

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

Er werd de respondenten ook gevraagd waarom ze ja of neen antwoordden. Er kwamen alleen maar enkele reacties van personen die "Ja" geantwoord hadden. Deze staan samengevat in tabel 1 in bijlage 5.

Enkele redenen waarom het moeilijk is om de nascholing af te stemmen op de behoeften van de leerkrachten of scholen zijn: het is moeilijk om de doelgroep te bereiken, de behoeften wisselen vaak en er is meer voorbereiding voor nodig.

11.2.5 Vragen scholen naar specifieke nascholingen?

Met vraag 5 werd nagegaan of leerkrachten of scholen zelf komen vragen naar specifieke nascholingen, met andere woorden of op vraaggestuurde nascholingen een beroep wordt gedaan. Ongeveer 70% beweert dat scholen hier wel degelijk naar vragen, 23% stelt van niet (Tabel 30). Hieruit kunnen we besluiten dat er volgens nascholingsinstellingen regelmatig een beroep gedaan wordt op vraaggestuurde nascholingen.

Tabel 30 Specifieke nascholingen (Vraag 5)

	Aantal instellingen	Percentage
Ja	18	69,23
Neen	6	23,08
Geen mening	2	7,69

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.6 Naar welke nascholingen is het meeste vraag?

Vraag 6 onderzocht naar welke nascholingen er momenteel het meeste vraag is. Hier hadden de nascholingsinstellingen de keuze uit drie antwoordmogelijkheden. Deze zijn dezelfde als in vraag 12 van de enquête voor directies.

In tabel 31 zien we dat "Bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school" het vaakst gewenst worden, namelijk 42,31%, gevolgd door "Bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek" met 34,62%. De bestaande nascholingsprogramma's die gericht zijn op iedereen zijn de aanbodgestuurde nascholingen, de bestaande nascholingsprogramma's die aangepast worden zijn een combinatie van aanbod- en vraaggestuurd. De nascholingen die

het minst (23,08%) gevraagd worden zijn de volledig vraaggestuurde, namelijk "Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's". Blijkt dus dat zuiver vraaggestuurd het minst voorkomt, maar dat deze formule toch al ongeveer een kwart van de nascholingen betreft.

Als we de aangepaste en de volledig op maat van de school ontworpen programma's samentellen, krijgen we een totaal van 66,11%. Hieruit kunnen we besluiten dat er meer en meer gevraagd wordt naar specifieke programma's op maat van de school.

Tabel 31 Naar welke nascholingen is er het meest vraag? (Vraag 6)

	Aantal instellingen	Percentage
Bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek	9	34,62
Bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school	11	42,31
Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's	6	23,08

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.7 Hoe wordt de vraag van leerkrachten nagegaan?

Vraag 7 van de enquête is een open vraag. Ze luidde als volgt: "Op welke manier gaat u na wat de vraag naar nascholing is van leerkrachten secundair onderwijs?". Tabel 2 in bijlage 5 geeft de antwoorden weer.

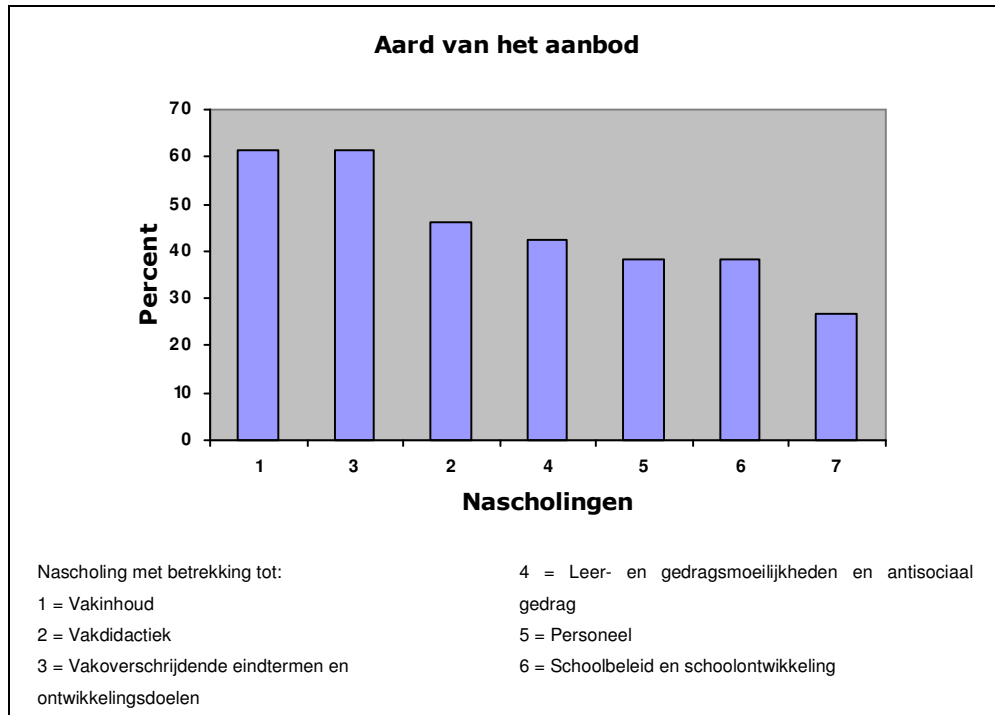
In deze vraag zijn twee belangrijke manieren vermeld. De meeste nascholingsinstellingen inventariseren de vraag door persoonlijke contacten met leraars en met schoolleiders. Ook vragen vele om na een nascholing een formulier in te vullen. Hierop kunnen leerkrachten noteren welke onderwerpen ze een volgende keer behandeld wensen te zien.

Deze twee methoden om de behoeften van leerkrachten te kennen, hebben het meest succes. Verder wordt ook gebruik gemaakt van bevestigingen via e-mail bij directies, wordt er ingegaan op evoluties in de sector, op wijzigingen in het leerplan en op de media. Daarnaast worden de behoeften ook bekendgemaakt door de koepels, resonansgroepen en werkgroepen. Tenslotte is er een instelling waar de nascholingen gegeven worden door mensen die actief zijn in het onderwijs, waardoor zij automatisch op de hoogte zijn van de vraag van leerkrachten.

11.2.8 Aard van het aanbod

In vraag 8 werd aan de nascholingsinstellingen gevraagd welke soort nascholingen zij aanbieden. Er werd een lijst voorgelegd met zes mogelijkheden gaande van vakinhoudelijke nascholing tot nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling. Deze soorten nascholing zijn overgenomen uit "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs" van R. Vandenberghe (2002, p.17).

Grafiek 50 (en tabel 3 in bijlage 5) toont dat "Vakinhoudelijke nascholing" en "Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen" het vaakst voorkomen (61,54%), gevolgd door "Nascholing met betrekking tot nieuwe didactische methoden" (46,15%) en "Nascholingen met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag" (42,31%). Verder worden in bijna 40% van de nascholingsinstellingen "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden" en "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling" aangeboden.

Grafiek 50 Aard van het aanbod (Vraag 8)

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

Vraag 8 bood de respondenten de mogelijkheid om nog andere vormen van nascholing toe te voegen. Hiervan hebben 5 personen gebruik gemaakt. Hun aanvullingen staan in tabel 32.

Tabel 32 Aard van het aanbod: Andere (Vraag 8)

Nascholingen voor preventieadviseurs
Teamgerichte nascholingen (coachen, begeleiden van collega's en/of mentoren en/of directies)
Steinerpedagogie
Postgraduatoren
Methodologie rond betrokkenheid en draagvlakverbreding

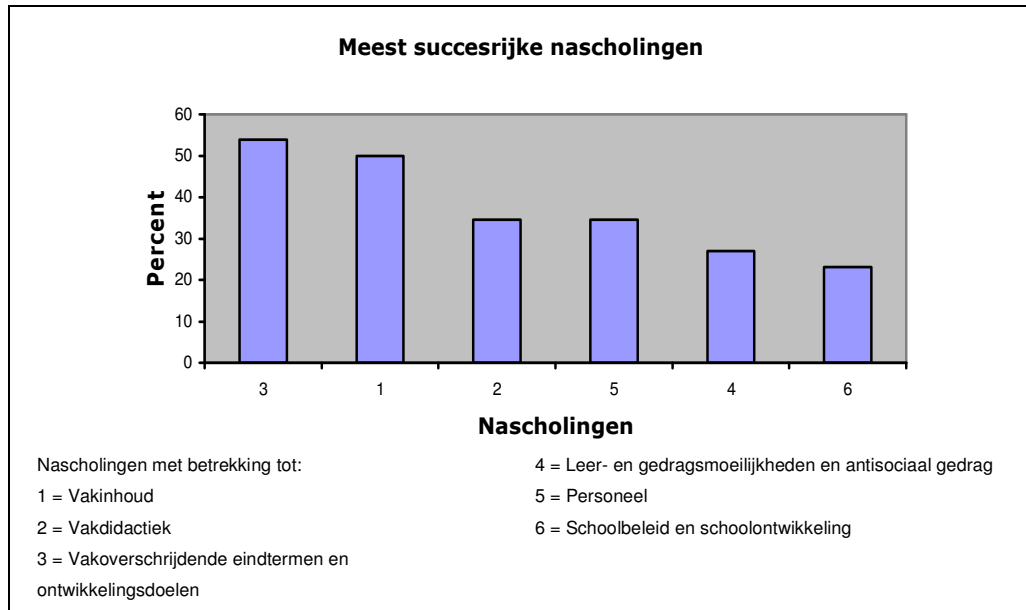
(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.9 Meest succesrijke nascholingen

In de voorlaatste vraag (vraag 9) werden de respondenten verzocht om de drie meest succesvolle soorten nascholingen aan te geven. De keuzemogelijkheden waren dezelfde als in vraag 8.

In grafiek 51 en tabel 4 in bijlage 5 zien we dat "Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen" het vaakst gevolgd wordt (53,85%), evenals "Vakinhoudelijke nascholing" met 50%. Voorbeelden van ontwikkelingsdoelen zijn leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie en milieueducatie. We kunnen dus besluiten dat leerkrachten het meest nascholingen volgen die nuttig zijn om hun leerlingen veel te kunnen bijbrengen.

"Nascholing met betrekking tot nieuwe didactische methoden" en "Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden" komt in ongeveer 35% van de instellingen voor. "Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag" wordt slechts in 26,92% van de instellingen georganiseerd. Het minst succesrijk is de "Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling".

Grafiek 51 Meest succesrijke nascholingen (Vraag 9)

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

Net zoals vraag 8 bood ook vraag 9 de mogelijkheid om nog andere soorten nascholing toe te voegen. Van de vijf respondenten die "Andere" aanduidden, hebben er drie werkelijk iets toegevoegd. Deze toevoegingen staan in onderstaande tabel 33.

Tabel 33 Lijst "Andere" (Vraag 9)

Cursussen in verband met Steinerpedagogie
Cursussen in verband met autisme
Methodologie rond betrokkenheid en draagvlakverbreding

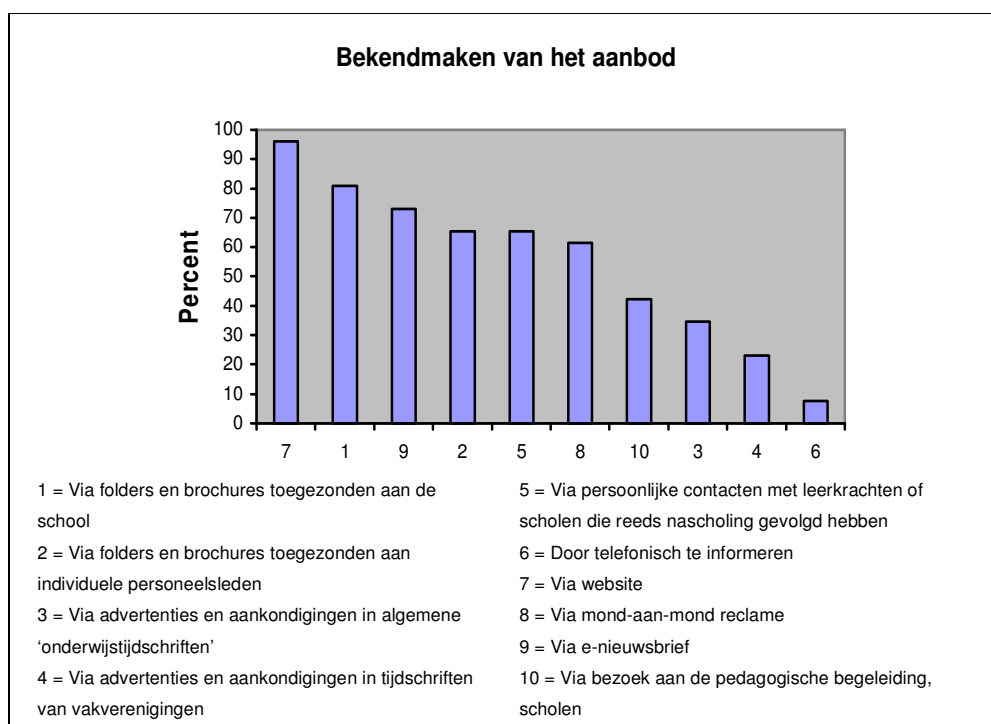
(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

11.2.10 Bekendmaken van het aanbod

De laatste vraag van de enquête (vraag 10) gaat na hoe de nascholingsinstellingen hun aanbod bekend maken. Grafiek 52 en tabel 5 in bijlage 5 tonen dat bijna elke nascholingsinstelling (96,15%) zijn aanbod bekend maakt "Via zijn website". Verder gebeurt dit ook vaak "Via folders en brochures toegezonden aan de school" (80,77%), "Via e-

nieuwsbrief" (73,08%), "Via persoonlijke contacten met leerkrachten of scholen die reeds nascholing gevolgd hebben" (65,38%), "Via folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden" (65,38%) en "Via mond-aan-mond reclame" (61,54%).

De bekendmakingsmethoden die minder dan de helft van de nascholingsinstellingen gebruiken zijn "Via een bezoek aan de pedagogische begeleiding, scholen", "Via advertenties en aankondigingen in algemene "onderwijstijdschriften"" en "Via advertenties en aankondigingen in tijdschriften van vakverenigingen". Slechts 7,69% van de nascholingsinstellingen maakt zijn aanbod bekend door middel van "Telefonisch contact" met de scholen.

Grafiek 52 Bekendmaken van het aanbod (Vraag 10)

(Bron: Eigen verwerking van enquête nascholingsinstellingen, 2008)

Twee personen hebben in deze vraag "Andere" aangeduid en iets toegevoegd. Een bepaalde nascholingsinstelling verdeelt "Folders aan hogescholen en universiteiten voor laatstejaarsstudenten" die reeds een voorbereiding op steinerpedagogie willen volgen. De tweede instelling maakt zijn aanbod bekend via "Kleur Bekennen". Dit is een

gemeenschappelijk programma van de federale Minister van Ontwikkelingssamenwerking, de Belgische Technische Coöperatie, de Vlaamse provinciebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Hoofdstuk 12 Vergelijking van de enquêtes

In dit hoofdstuk zullen de enquêtes van directies, leerkrachten en nascholingsinstellingen onderling vergeleken worden. Dit met het doel een zo volledig mogelijk antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen.

In deze masterproef werd nagegaan wat de vraag is naar nascholing vanwege leraars secundair onderwijs, wat het huidige aanbod is en of dit voldoende gekend is in de secundaire scholen. Het belangrijkste echter wat onderzocht werd is of vraag en aanbod van nascholingen voor leerkrachten secundair onderwijs voldoende op elkaar zijn afgestemd.

Vooreerst zal er een vergelijking gemaakt worden tussen de verschillende categorieën van nascholingen. Volgens directies zijn nascholingen met betrekking tot vakdidactiek en vakinhoud de belangrijkste. Aan deze categorieën is ook het meest behoefte volgens leerkrachten en deze soorten nascholing worden het meest gevolgd. Het zijn ook deze categorieën die de meeste instellingen aanbieden. Voor vakinhoudelijke en vakdidactische nascholingen kunnen we dus stellen dat vraag en aanbod goed op elkaar zijn afgestemd.

Aan nascholingen met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag bestaat er veel behoefte volgens leerkrachten. Ook volgens directies zijn deze eerder belangrijk. Toch zijn deze niet meteen de succesrijkste nascholingen. Zij worden tevens ook slechts in minder dan de helft van de nascholingsinstellingen aangeboden. Van de nascholingen die niet teruggevonden werden in het aanbod, kwamen deze met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag het meest voor. Vraag en aanbod komen hier dus duidelijk niet overeen!

Ook aan nascholingen met betrekking tot personeel en vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen bestaat er meer behoefte dan wat er effectief gevolgd wordt. Een mogelijke reden hiervoor is dat deze nascholingen niet vaak genoeg aangeboden worden. Maar uit de resultaten van de enquête bij nascholingsinstellingen blijkt dat nascholingen met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen het meest aangeboden worden. Een andere reden voor het mindere succes kan zijn dat deze

nascholingen wel aangeboden worden maar dat ze te duur zijn of dat ze niet de gewenste vorm hebben. In dat geval zouden de scholen aan de nascholingsinstellingen een aangepaste nascholing kunnen vragen. Tenslotte, aangezien directies nascholingen met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen minder belangrijk vinden, ligt bij hen misschien de verklaring waarom deze nascholingen minder gevolgd worden dan dat er behoefte aan is.

Voor persoonsgerichte nascholingen voor personeel zou het tekort aan aanbod wél de verklaring kunnen zijn voor het weinige gebruik. Deze nascholingen worden maar in nauwelijks 40% van de nascholingsinstellingen aangeboden. Nochtans is dit soort nascholing wel het derde meest succesrijk type.

Een tweede vergelijking kan gemaakt worden tussen de drie enquêtes in verband met het gebruik van aanbod- of vraaggerichte nascholingen en de combinatie van beide. Leerkrachten en directies zijn het er over eens dat aanbodgestuurde nascholingen het vaakst voorkomen en vraaggestuurde nascholingen het minst. Maar er zijn wel verschillen merkbaar in de percentages. De enquête bij de nascholingsinstellingen toont dat het meest gebruik gemaakt wordt van de combinatievorm, namelijk thema's of onderwerpen uit het aanbod die aangepast worden voor de scholen of leerkrachten.

Er zijn dus grote verschillen merkbaar. Volgens directies zijn meer dan de helft van de gevolgde nascholingen aanbodgericht en vertegenwoordigen de vraaggerichte nascholingen en deze die aangepast zijn samen minder dan 40%. Volgens leerkrachten is de helft van de nascholingen aangepast aan de wensen van de school of volledig vraaggestuurd. Volgens de nascholingsinstellingen doen de meeste scholen een beroep op nascholingen uit het aanbod die aangepast kunnen worden. Deze samen met de vraaggestuurde nascholingen vertegenwoordigen 65% van de steekproef. Als we de nascholingsinstellingen en leerkrachten moeten geloven worden vraaggestuurde nascholingen momenteel regelmatig georganiseerd. Maar aangezien de steekproef van de nascholingsinstellingen niet representatief was en anderzijds leerkrachten vaak niet over de gegevens beschikken om deze vraag te beantwoorden, zullen we wellicht eerder de resultaten van de directie-enquête moeten geloven.

De resultaten van de enquêtes bij directies laten toe nog enkele belangrijke opmerkingen te formuleren. Er werd nagegaan welke criteria van belang zijn bij het kiezen van een nascholer. Hieruit blijkt dat alle criteria die betrekking hebben op aanpassing aan de lokale school en schoolsituatie belangrijk zijn. Voorbeelden van deze criteria zijn: nascholing op maat van de school ontwerpen, de mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden en de mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen. Aangezien scholen deze criteria belangrijk vinden mag er verondersteld worden dat er ook een grote vraag bestaat naar vraaggestuurde nascholingen. Dit is echter niet af te leiden uit de resultaten van de directie-enquête, wel uit deze van leerkrachten en nascholingsinstellingen.

Één vierde van de directies uit de steekproef zocht al tevergeefs naar een bepaalde nascholing. Meest geciteerde reden, was dat deze nascholing wel bestond, maar niet in de vorm die de scholen wensten. Vraag en aanbod zijn hier dus niet goed op elkaar afgestemd. Toch blijkt uit de daaropvolgende vraag dat de meerderheid dit niet meldt aan de nascholingsinstellingen. Dit lijkt nochtans een voor de hand liggende oplossing.

Uit de resultaten van de enquête bij nascholingsinstellingen blijkt dat de overgrote meerderheid van nascholingen vraaggestuurd of aangepast zijn. Dit ligt volledig in de lijn van de antwoorden op de vraag of er al dan niet naar specifieke nascholingen gevraagd wordt. In 70% van de instellingen gebeurt dit effectief. Aangezien elders duidelijk bleek dat aanpassing voor vraaggestuurde inhouden in de meeste gevallen niet moeilijk is, zullen de meeste scholen ook effectief hun vraaggestuurde nascholingen kunnen krijgen. Hoe meer scholen een beroep doen op vraaggerichte nascholingen, hoe beter het aanbod aan de behoeften van de leerkrachten of scholen zal gaan beantwoorden. Hierdoor zullen ook meer leerkrachten nascholingen volgen en zullen de scholen het betrokken budget dus niet meer hoeven te verschuiven naar volgende jaren.

Een derde punt waarop de enquêtes vergeleken kunnen worden zijn de redenen om een bepaalde nascholing te volgen. Volgens de directies is de persoonlijke belangstelling van leerkrachten hierbij het meest bepalend. Ook de leerkrachten vinden dit. Zij oordelen namelijk dat interesse het belangrijkste is, gevolgd door levenslang leren en persoonlijke

verrijking. De tweede belangrijkste factor volgens directies zijn de eigen prioriteiten van de school. Dit criterium komt echter niet terug bij de leerkrachten. Andere belangrijke factoren zijn volgens de directies de ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden en werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen. Ook deze zijn terug te vinden bij de leerkrachten, namelijk: willen verbeteren (zowel vakdidactisch als vakinhoudelijk), het ontdekken van nieuwe items, nieuwe invalshoeken, ideeën opdoen en ICT-vaardigheden. Een laatste belangrijke factor die bepaalt welke nascholingsactiviteiten er gevolgd zullen worden, zijn de veranderingen of vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse Overheid worden bepaald. Ook dit kwam bij de leerkrachten meermaals aan bod.

Verder werd nagegaan hoe zowel de nascholingsinstellingen als de directies de behoeften van leerkrachten inventariseren. Nascholers stellen de behoeften vast doordat leerkrachten of directies deze melden of door een systematische bevraging van de leerkrachten (zowel via persoonlijke contacten als door het invullen van een formulier). Af en toe gebeurt dit ook nog op andere wijzen, via resonansgroepen van en congressen voor leerkrachten en verder ook nog door de maatschappelijke ontwikkelingen in het oog te houden. Directies achterhalen de behoeften van hun leerkrachten door het onderling bespreken van het nascholingsaanbod, via formele en informele gesprekken en via het invoeren van vernieuwingen in de school.

Beantwoordt het aanbod aan nascholingen aan de vraag van scholen en leerkrachten? Dit was de centrale onderzoeksvraag van deze masterproef. Volgens de leerkrachten zijn de gewenste nascholingen bijna altijd terug te vinden in het aanbod. Dit blijkt ook uit het feit dat de meerderheid van hen hierover tevreden of eerder tevreden is. Ook de meeste nascholingsinstellingen vinden dat vraag en aanbod goed op elkaar zijn afgestemd.

In de enquête van de directies werd de vraag gesteld in welke mate bepaalde aspecten van het nascholingsaanbod op de markt voldoen of beantwoorden aan de behoeften van de school. Over de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen en activiteiten en de variatie in thema's of onderwerpen zijn de meeste directies eerder tevreden. Toch vindt een kwart van de scholen niet altijd de gepaste nascholing terug in het aanbod. Opmerkelijk is

ook dat veel leerkrachten oordelen dat er meer variatie nodig is en dat het aanbod onaantrekkelijk is.

De praktische organisatievorm van het aanbod zou volgens de directies beter mogen. Hiermee wordt onder andere de plaats en het tijdstip van de nascholingen bedoeld. Ook merken verschillende leerkrachten op dat nascholingen vaak ver van huis plaatsvinden en op ongeschikte tijdstippen. Dit maakt het aanbod meteen minder aantrekkelijk.

De laatste twee onderzochte aspecten zijn de diepgang van de onderwerpen en de praktijkbetrokkenheid van het aanbod. Hier vonden de directies dat deze niet voldeden aan de behoeften van de school of leerkrachten. Dit kwam ook terug in de enquête van de leerkrachten. Dat nascholingen praktisch moeten zijn, niet teveel theorie mogen inhouden en dat er realistische voorbeelden nodig zijn, is de meest terugkerende bemerking van leerkrachten. Op dit moment zijn de meeste nascholingen te theoretisch en geven ze geen realistische voorbeelden. Vaak zijn het voorbeelden die uitgaan van een perfecte, mooi homogene klasgroep, die in het echte onderwijsleven bijna nooit voorkomt.

Een laatste item dat in dit hoofdstuk besproken wordt is de informatie over het aanbod. De instellingen maken hun aanbod het meest bekend via hun website en via folders en brochures die ze aan de scholen zenden of aan de individuele personeelsleden. Dit kan zowel via post als via e-nieuwsbrieven. Verder zijn ook mond-aan-mond reclame en persoonlijke contacten een veel gebruikte manier om het aanbod te verspreiden. Voor het kiezen van een nascholing maken bijna alle scholen gebruik van de folders en brochures die ze ontvangen. Verder vinden zij contacten met hun pedagogische begeleider en de omzendbrieven van de netten heel nuttig.

Hoofdstuk 13 Algemene conclusies

Sinds de invoering van het decreet van 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing hebben de Vlaamse scholen zelf de nascholing van hun personeel in handen. Immers zij zelf krijgen een budget om vrij een nascholer en nascholingen te kiezen. Ze kunnen dus zelf keuzes maken op basis van de eigen specifieke behoeften.

Volgens de twee onderzoeken van R. Vandenberghe over secundair onderwijs⁷⁵, gebeurt de coördinatie van nascholingen in de meeste scholen door de directie en één vierde heeft hiervoor hulp van één (of meerdere) coördinator(en). Het kiezen van de nascholingen zelf gebeurt echter in bijna alle scholen door de leerkrachten zelf en af en toe door de directie.

De keuze van een nascholing wordt het meest beïnvloed door de persoonlijke belangstelling van de leerkrachten. Dit blijkt zowel uit de resultaten van de twee onderzoeken van R. Vandenberghe als uit mijn eigen enquête bij directies. Over de jaren heen is deze factor dus even belangrijk gebleven. Vervolgens speelt het pedagogisch project en de eigen prioriteiten van de school een rol. Op de derde plaats komen volgens R. Vandenberghe de onderwijsvernieuwingen. Deze zijn blijkens mijn enquête minder belangrijk. Uiteindelijk bepalen ook de ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden volgens alle onderzoeken mee de keuze van een nascholing.

Mijn onderzoek geeft aan dat directies nascholingen met betrekking tot vakdidactiek en vakinhoud de belangrijkste vinden, gevolgd door deze over leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag. Dit blijkt ook uit de tweede studie van Vandenberghe (2002), hoewel hier vakdidactische nascholingen en deze met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag in belang van plaats wisselen. Deze bevindingen komen ook overeen met de resultaten van een onderzoek van de onderwijsinspectie. Hierin kwam naar voor dat nascholingen overwegend vakspecifiek waren en niet vakoverschrijdend. Ook uit de enquête aan directies blijkt dat leerkrachten de voorkeur geven aan vakgebonden nascholingen.

⁷⁵ "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs" (1998) en "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?" (2002)

Ook de leerkrachten vermelden dezelfde vormen van nascholingen. Vakdidactiek en vakinhoud zijn ook door hen duidelijk het meest gewenst. Bij dit topic valt wel op te merken dat de nascholingen die leerkrachten reeds gevolgd hebben niet altijd in de lijn liggen van hun behoeften. Zo wordt er bijvoorbeeld een grote behoefte uitgedrukt aan nascholingen met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag, maar toch worden deze niet vaak gevolgd. Dit geldt ook voor nascholingen met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

Aangezien deze masterproef tot doel heeft vraag en aanbod te vergelijken, hebben we ook de aard van het aanbod van de nascholingsinstellingen bestudeerd. Hier blijkt dat vakinhoudelijke nascholingen en deze in verband met vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen het meest aangeboden worden, gevolgd door vakdidactische nascholingen en deze met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag. Dit aanbod komt niet op alle vlakken overeen met de hierboven reeds vermelde behoeften van leerkrachten.

Het juist vaststellen van behoeften van leerkrachten is dus heel belangrijk, zowel voor directies als voor de nascholingsinstellingen. Volgens het eerste onderzoek van Vandenberghe (1998) gebeurt dit grotendeels via vergaderingen. Maar enquêtes en informele gesprekken komen eveneens voor. Ook uit resultaten van zijn tweede onderzoek blijkt dat het vaststellen van de behoeften via informele gesprekken gebeurt. Verder gebeurt dit via het onderling doorgeven of bespreken van het nascholingsaanbod en op basis van onderwijsvernieuwingen. Mijn enquête aan directies leverde hetzelfde resultaat op, hoewel functioneringsgesprekken hier ook een belangrijk informatiekanaal zijn. Nascholingsinstellingen daarentegen stellen de behoeften van leerkrachten vast doordat deze gemeld worden en door systematische bevragingen aan leerkrachten. Ook persoonlijke contacten en het invullen van een formulier door leerkrachten levert informatie.

We weten dus reeds welk soort van nascholingen leerkrachten wensen te volgen, maar ook de vorm van de nascholingen is belangrijk. Zo blijkt uit het onderzoek van de onderwijsinspectie dat de gemiddelde duur van nascholingen een halve tot een volledige dag

is. Ook uit de directie-enquête blijkt dat leerkrachten het liefst nascholingen volgen van één dag of minder dan een dag. Reeksen over meer dan één dag hebben weinig succes.

In de verschillende onderzoeken werd ook nagegaan in welke mate vraaggestuurde nascholingen een succes zijn. Alle studies tonen dat de aanbodgestuurde nascholingen nog steeds het vaakst voorkomen. Bij R. Vandenberghe (1998) kwamen de vraaggestuurde nauwelijks voor. In 2002 werden ze nog altijd het minst gebruikt. Maar volgens directies zijn bijna 40% van de nascholingen volledig vraaggestuurd of aangepast op maat. Volgens leerkrachten is dit zelfs 50% en volgens nascholingsinstellingen is dit bijna 60%. Aangezien leerkrachten vaak niet over de juiste informatie beschikken en de steekproef van de nascholingsinstellingen niet representatief is, is het aan te raden de uitspraken van de directies te volgen. Hieruit kan besloten worden dat nog lang niet alle scholen vraaggestuurd werken, waardoor de leerkrachten vaak niet tevreden zullen zijn.

Verder werd bestudeerd welke factoren bepalen welke nascholer gekozen wordt. Zowel uit de studies van R. Vandenberghe als uit de directie-enquête blijkt dat scholen het zeer belangrijk vinden dat nascholingsinstellingen zich aanpassen aan de behoeften van de school. Enkele voorbeelden hiervan zijn: bereidheid tot het maken van nascholing op maat, de mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde, de mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden, enzovoort. De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat uit te werken, is echter het belangrijkste volgens R. Vandenberghe. Verder zijn ook de specialisatie van de nascholer en eerdere ervaringen met hem van groot belang. Dit is enigszins in tegenspraak met wat hoger vermeld werd, met name dat er weinig vraaggestuurde nascholingen gevolgd worden.

Verder werd in deze masterproef ook gepeild naar de tevredenheid over het aanbod aan nascholingen. Volgens het onderzoek van R. Vandenberghe (1998) vinden de meeste directies dat het aanbod vrij goed beantwoordt aan hun behoeften, ook over de kostprijs en de prijs/kwaliteit-verhouding zijn zij relatief tevreden. Uit de Onderwijsspiegel van 2001-2002 blijkt dat de meerderheid van de leerkrachten zeer tevreden is en dat velen onder hen ook beweren effectief iets bijgeleerd te hebben. Ook waren de nascholingen bruikbaar, maar

dit in mindere mate. Over het algemeen kan dus gesteld worden dat volgens deze studie vraag en aanbod ongeveer aan elkaar gelijk zijn. Volgens Vandenberghe's studie uit 2002 en uit mijn enquête aan directies is de hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten en dergelijke eerder goed tot goed. In 2002 waren de diepgang, de praktische organisatievorm en de praktijkbetrokkenheid eerder goed. Er kan dus besloten worden dat er een goede afstemming was tussen vraag en aanbod. Dit is ook ongeveer zo in de directie-enquête. Uit de studie van R. Vandenberghe (2002) blijkt dat de respondenten de kostprijs eerder hoog tot te hoog vinden, dit in tegenstelling tot zijn onderzoek van 1998 waar men relatief tevreden was over de kostprijs. Wat vinden directies een aanvaardbare prijs voor een nascholing van een volledige dag, namelijk zes uur, zonder maaltijden? Dit zou 40 Euro zijn. Zowel in mijn enquête als in deze van 2002 van R. Vandenberghe ligt de prijs-kwaliteit-waardering in het midden, namelijk tussen eerder goed en eerder slecht. Deze zou dus beter kunnen. Tenslotte werd ook bij leerkrachten gepeild naar de tevredenheid over het aanbod van nascholingen. Hier kon besloten worden dat de meerderheid eerder tevreden tot tevreden is. Het kan dus nog altijd beter.

Vervolgens werd ook gekeken naar de informatiekanaalen van scholen en leerkrachten. Beide onderzoeken van R. Vandenberghe en de directie-enquête geven dezelfde resultaten. De meest voorkomende informatiekanaalen zijn folders en brochures en de pedagogische begeleiding. Deze folders en brochures zijn ook het tweede meest gebruikte informatiekanaal van de nascholingsinstellingen om hun aanbod bekend te maken. Op de eerste plaats komt bij hen hun website en op de derde plaats de nieuwsbrieven via e-mail. Door de voortdurende technologische ontwikkelingen zullen nieuwsbrieven en websites in de toekomst folders en brochures waarschijnlijk grotendeels verdringen.

Uit de studie van R. Vandenberghe (2002) is gebleken dat 30% van de scholen soms niet het gewenste aanbod vindt. De redenen zijn dat de nascholing niet de gewenste vorm had of te duur was ofwel dat het gezochte thema effectief niet werd aangeboden.

Wie al ooit een nascholing niet vond, werd gevraagd of hij dit tekort meldde aan de nascholingsinstellingen. Toch doet de meerderheid dit niet.

Lijst van de geraadpleegde werken

Bibliografie en naslagwerken:

Broeckmans, J. (2003) "Methoden van onderzoek en rapportering 1: Syllabus", Diepenbeek, 193p.

Broeckmans, J. (2004) "Methoden van onderzoek en rapportering 2: Syllabus", Diepenbeek, 250p.

De Block, A. en Heene, J. (1997) "Inleiding tot de algemene didactiek", Antwerpen, Standaard Educatieve Uitgeverij, 392 p.

Güthe, K. (1997) "Indicatoren van schoolontwikkeling", Universiteit Twente, Faculteit der Toegepaste Onderwijskunde, Vakgroep onderwijsorganisatie en -management, Enschede, 131 p.

Peeters, K. (1992) "Na scholing, nascholing! Naar een professionalisering van de nascholing voor leraren", Leuven, Garant, 166 p.

Schrooten, R. (2000) "De nascholing van leerkrachten in het secundair onderwijs in Vlaanderen", Diepenbeek, Limburgs Universitair Centrum, 90 p.

Vandenberghe, R. (1998) "Nascholing in Vlaanderen: beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten?", K.U.Leuven, 26 p.

Vandenberghe, R. (2002) "Nascholing in Vlaanderen: Beleidsinstrument voor professionele ontwikkeling van leerkrachten secundair onderwijs?", K.U.Leuven, 35 p.

Sitografie:

Algemene Vereniging Schoolleiders, "Nascholen voor scholen" (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.avv.nl/upload_products/2415/Nascholen.pdf>

Cooreman, A. "Leerstoornissen: een korte beschrijving", Eureka Onderwijs, Kessel-Lo (Online) (Geraadpleegd op 16 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.letop.be/infotheek/bib/pdf.asp?ArtID=55>>

Gellynck, L. (1998) "De navorming is dood, leve de nascholing." in Caleidoscoop, Jaargang 10, Nummer 5 (Geraadpleegd op 20 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL: http://www.caleidoscoop.be/inhouden/inhouden10/art10_5_16.html>

Klasse voor leerkrachten (1999) "Tussen actie en weerstand" in Klasse voor Leerkrachten, nr.98, p.42-43 (Online) (Geraadpleegd op 16 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://pdf.klasse.be/KVL/KVL098/KVL09842.pdf>>

Lumpsumportaal, "Stichting Kaprion" (Online) (Geraadpleegd op 10 december 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.lumpsumportaal.nl/scrivo/asset.php?id=25773>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2001-2002" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0102/SPIEGEL.pdf>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2002-2003" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0203/onderwijsspiegel0203.pdf>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2003-2004" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0304/Onderwijsspiegel2003-2004.PDF>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2004-2005" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0405/onderwijsspiegel2006.pdf>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2005-2006" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0506/onderwijsspiegel.pdf>>

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Onderwijsinspectie, "Onderwijsspiegel: Verslag over de toestand van het onderwijs schooljaar 2006-2007" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.onderwijsinspectie.be/onderwijsspiegel/onderwijsspiegel0607/Onderwijsspiegel06_07.pdf>

Onderwijsinspectie, "Onderwijsinspectie Vlaanderen" (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.onderwijsinspectie.be/index.htm>>

Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap vzw (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ovsg.be>>

Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.gemeenschapsonderwijs.be/Pages/default.aspx>>

Online Distance Learning Education "Professional Development and Education" (Online) (Geraadpleegd op 26 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.online-distance-learning-education.com/article_info.php/articles_id/90>

Provinciaal Onderwijs Vlaanderen (Online) (Geraadpleegd op 10 februari 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12360>>

Regionaal Expertisenetwerk Vlaanderen, "Informatie" (Online) (Geraadpleegd op 6 mei 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL: <http://www.renvlaanderen.be/static/info.php>>

Scholengemeenschap Katholiek Secundair Onderwijs Vlaamse Ardennen,
"Nascholingsbevraging voor het schooljaar 2006-2007" (Online) (Geraadpleegd op 20 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.sgkso-vlar.be/documenten/resultaten0607.pdf>>

Taalunieversum, "Eindtermen" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/602/eindtermen/>>

Taalunieversum, "Inrichtende macht" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/145/>>

Taalunieversum, "Pedagogische begeleiding" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/276/>>

Taalunieversum, "Pedagogisch project" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/555/>>

Universiteit Antwerpen, "Basisopleiding schoolbeleid" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=.PAVO&n=26720>>

Vandale Taalweb, "Online woordenboek" (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://vandale.nl>>

Vandenberghe, R. (1997) "Nascholing: Ontwikkelen van een opvolgingsinstrument" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.ond.vlaanderen.be/OBPWO/projecten/1997/vandenberghe_9704.htm>

Vandenberghe, R. (1998) "Nascholing in Basisonderwijs en Secundair Onderwijs: follow-up onderzoek en ontwikkelen instrument Secundair Onderwijs" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL: <http://www.ond.vlaanderen.be/OBPWO/projecten/1998/9802vandenberghe.htm>>

Vandenbroucke, F. (2003) "Beleidsnota 2004-2009: Onderwijs en vorming, Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/nota/2004-2009.pdf>>

Vanderpoorten, M. (1999) "Beleidsnota 2000-2004" (Online) (Geraadpleegd op 17 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/archief/2000-2004.pdf>>

Vanhoof, J. en Van Petegem, P. (2006) "Pei/ijlen naar succesvol schoolbeleid, handboek voor de beleidseffectieve school" (Online) (Geraadpleegd op 16 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.woltersplantyn.be/extra/wppi/pdf/ppss_inhoud.pdf>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Beroepsprofiel van de leraar" (Online)
(Geraadpleegd op 10 december 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/files/0420-bijlage1.pdf>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Gelijke Onderwijskansen" (Online)
(Geraadpleegd op 6 mei 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL: <http://www.ond.vlaanderen.be/gok/>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Gids voor leraren: informatie over het lerarenberoep" (Online) (Geraadpleegd op 29 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://onderwijs.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/directie.htm>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Gids voor leerlingen: Inrichtende macht" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleerlingen/wegwijs/inrichtendemacht.htm>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Gids voor leerlingen: Wat is een pedagogisch project?" (Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleerlingen/schoolkeuze/pedagogisch.htm>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Nascholing" (Online) (Geraadpleegd op 7 augustus 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.ond.vlaanderen.be/nascholing/faq/faq_algemeen.htm>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Nascholingsrepertorium: zoekscherm"
(Online) (Geraadpleegd op 17 december 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/nascholing/database/zoekscherm.asp>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2006) "Nieuws onderwijs en vorming" (Online)
(Geraadpleegd op 10 december 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2006p/0113-hervorming-lerarenopleiding.htm>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Onderwijsaanbod: gewoon secundair onderwijs" (Online) (Geraadpleegd op 12 december 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/so/gewoon.htm>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Onderwijsstatistieken: Personeel" (Online)
(Geraadpleegd op 26 februari 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2006-2007/jb0607/0607-4%20hdst3.pdf>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Onderwijsstatistieken: Onderwijsinstellingen" (Online) (Geraadpleegd op 26 februari 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2006-2007/jb0607/0607-3%20hdst1.pdf>>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, "Over de grenzen" (Online) (Geraadpleegd op 20 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://www.ond.vlaanderen.be/DVO/publicaties/over_de_grenzen/OVER_DE_GRENZEN.pdf>

Vlaams Parlement (2002) "Decreet betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs."

(Online) (Geraadpleegd op 21 april 2008)

Dit document is consulteerbaar op volgend webadres:

<URL:<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13224>>

Vlaams Parlement (1996) "Decreet betreffende de lerarenopleiding en nascholing" (Online) (Geraadpleegd op 18 augustus 2007)

Dit document is consulteerbaar het volgende webadres:

<URL:
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12360>>

Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (Online) (Geraadpleegd op 19 september 2007)

Dit document is consulteerbaar op het volgende webadres:

<URL:http://ond.vsko.be/portal/page?_pageid=1510,1&_dad=portal&_schema=PORTAL>

Bijlagen

Bijlage 1

Tabel 1 Algemene, vakoverschrijdende nascholingen (Vraag 5)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	32	13,4	14,2	14,2
	1	43	18,0	19,1	33,3
	2	59	24,7	26,2	59,6
	3	33	13,8	14,7	74,2
	4	24	10,0	10,7	84,9
	5	10	4,2	4,4	89,3
	6	12	5,0	5,3	94,7
	7	5	2,1	2,2	96,9
	8	1	,4	,4	97,3
	9	6	2,5	2,7	100,0
	Total	225	94,1	100,0	
Missing	System	14	5,9		
Total		239	100,0		

Tabel 2 Vakgebonden nascholingen (Vraag 5)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	8	3,3	3,6	3,6
	1	4	1,7	1,8	5,3
	2	13	5,4	5,8	11,1
	3	15	6,3	6,7	17,8
	4	31	13,0	13,8	31,6
	5	28	11,7	12,4	44,0
	6	55	23,0	24,4	68,4
	7	47	19,7	20,9	89,3
	8	16	6,7	7,1	96,4
	9	8	3,3	3,6	100,0
	Total	225	94,1	100,0	
Missing	System	14	5,9		
Total		239	100,0		

Tabel 3 Welke formule van nascholing verkiezen de directies? (Vraag 6)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	7	2,9	3,0	3,0
	2	11	4,6	4,7	7,7
	3	97	40,6	41,5	49,1
	4	48	20,1	20,5	69,7
	5	39	16,3	16,7	86,3
	6	32	13,4	13,7	100,0
	Total	234	97,9	100,0	
Missing	System	5	2,1		
Total		239	100,0		

Tabel 4 Vakinhoudelijke nascholingen (Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	96	40,2	40,9	40,9
	2	41	17,2	17,4	58,3
	3	25	10,5	10,6	68,9
	4	29	12,1	12,3	81,3
	5	28	11,7	11,9	93,2
	6	16	6,7	6,8	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 5 Vakdidactische nascholingen (Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	88	36,8	37,4	37,4
	2	72	30,1	30,6	68,1
	3	25	10,5	10,6	78,7
	4	24	10,0	10,2	88,9
	5	19	7,9	8,1	97,0
	6	7	2,9	3,0	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 6 Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	16	6,7	6,8	6,8
	2	36	15,1	15,3	22,1
	3	52	21,8	22,1	44,3
	4	55	23,0	23,4	67,7
	5	53	22,2	22,6	90,2
	6	23	9,6	9,8	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 7 Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag (Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	15	6,3	6,4	6,4
	2	45	18,8	19,2	25,6
	3	72	30,1	30,8	56,4
	4	51	21,3	21,8	78,2
	5	39	16,3	16,7	94,9
	6	12	5,0	5,1	100,0
	Total	234	97,9	100,0	
Missing	System	5	2,1		
Total		239	100,0		

Tabel 8 Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	25	10,5	10,7	10,7
	2	41	17,2	17,5	28,2
	3	44	18,4	18,8	47,0
	4	59	24,7	25,2	72,2
	5	57	23,8	24,4	96,6
	6	8	3,3	3,4	100,0
	Total	234	97,9	100,0	
Missing	System	5	2,1		
Total		239	100,0		

Tabel 9 Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling
(Vraag 7)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,6	4,7	4,7
	2	15	6,3	6,4	11,1
	3	14	5,9	6,0	17,0
	4	15	6,3	6,4	23,4
	5	25	10,5	10,6	34,0
	6	155	64,9	66,0	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 10 Persoonlijke belangstelling van personeelsleden (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,6	4,7	4,7
	2	6	2,5	2,6	7,2
	3	20	8,4	8,5	15,7
	4	33	13,8	14,0	29,8
	5	69	28,9	29,4	59,1
	6	96	40,2	40,9	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 11 Het pedagogisch project / de eigen prioriteiten van de school
(Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,6	4,7	4,7
	2	12	5,0	5,1	9,8
	3	22	9,2	9,4	19,1
	4	37	15,5	15,7	34,9
	5	84	35,1	35,7	70,6
	6	69	28,9	29,4	100,0
	Total	235	98,3	100,0	
Missing	System	4	1,7		
Total		239	100,0		

Tabel 12 De veranderingen/vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse overheid worden bepaald (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	8	3,3	3,4	3,4
	2	22	9,2	9,4	12,8
	3	46	19,2	19,7	32,5
	4	59	24,7	25,2	57,7
	5	68	28,5	29,1	86,8
	6	31	13,0	13,2	100,0
	Total	234	97,9	100,0	
Missing	System	5	2,1		
Total		239	100,0		

Tabel 13 De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	5	2,1	2,2	2,2
	2	18	7,5	7,8	9,9
	3	27	11,3	11,6	21,6
	4	44	18,4	19,0	40,5
	5	67	28,0	28,9	69,4
	6	71	29,7	30,6	100,0
	Total	232	97,1	100,0	
Missing	System	7	2,9		
Total		239	100,0		

Tabel 14 Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,6	4,7	4,7
	2	11	4,6	4,7	9,4
	3	21	8,8	9,0	18,5
	4	50	20,9	21,5	39,9
	5	77	32,2	33,0	73,0
	6	63	26,4	27,0	100,0
	Total	233	97,5	100,0	
Missing	System	6	2,5		
Total		239	100,0		

Tabel 15 Financiële ruimte (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	54	22,6	23,6	23,6
	2	62	25,9	27,1	50,7
	3	45	18,8	19,7	70,3
	4	27	11,3	11,8	82,1
	5	24	10,0	10,5	92,6
	6	17	7,1	7,4	100,0
	Total	229	95,8	100,0	
Missing	System	10	4,2		
Total		239	100,0		

Tabel 16 Eerder door personeelsleden met tevredenheid gevolgd nascholingsactiviteiten (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	10	4,2	4,5	4,5
	2	35	14,6	15,6	20,1
	3	66	27,6	29,5	49,6
	4	64	26,8	28,6	78,1
	5	35	14,6	15,6	93,8
	6	14	5,9	6,3	100,0
	Total	224	93,7	100,0	
Missing	System	15	6,3		
Total		239	100,0		

Tabel 17 Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	73	30,5	32,6	32,6
	2	53	22,2	23,7	56,3
	3	46	19,2	20,5	76,8
	4	26	10,9	11,6	88,4
	5	16	6,7	7,1	95,5
	6	10	4,2	4,5	100,0
	Total	224	93,7	100,0	
Missing	System	15	6,3		
Total		239	100,0		

Tabel 18 Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden (Vraag 8)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	102	42,7	46,6	46,6
	2	46	19,2	21,0	67,6
	3	35	14,6	16,0	83,6
	4	18	7,5	8,2	91,8
	5	8	3,3	3,7	95,4
	6	10	4,2	4,6	100,0
	Total	219	91,6	100,0	
Missing	System	20	8,4		
Total		239	100,0		

Tabel 19 Gemiddelden en standaardafwijking (Vraag 8)

	Gemiddelde	Standaardafwijking
Persoonlijke belangstelling van personeelsleden	4,83	1,38
Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van de school	4,61	1,18
De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden van personeelsleden	4,56	1,35
Werkpunten die uit de doorlichting naar voor kwamen	4,55	1,35
De veranderingen/vernieuwingen binnen het onderwijs die door de Vlaamse Overheid worden bepaald	4,07	1,30
Eerder door personeelsleden met tevredenheid gevolgde nascholingsactiviteiten	3,54	1,24
De financiële ruimte	2,81	1,56
Voorkeuren die door de inrichtende macht worden geformuleerd	2,50	1,45
Het aantal jaar onderwijservaring van personeelsleden	2,15	1,41

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Bijlage 2

Tabel 1 Vaststellen nascholingsbehoeften van het personeel (Vraag 9)

Vaststellen nascholingsbehoeften	Aantal scholen	Percentage
Via het onderling doorgeven/bespreken van het nascholingsaanbod	191	79,92
Via informele gesprekken	159	66,53
Via functioneringsgesprekken	155	64,85
Via het invoeren van vernieuwingen in de school	143	59,83
Via het opstellen van het schoolwerkplan	112	46,86
Via de doorlichting van de inspectie	107	44,77
Via enquêtes onder het personeel	102	42,68
Via gesprekken/overleg met de pedagogische begeleiding	82	34,31
Via de personeelsvergadering	71	29,71
Via lesobservaties	64	26,78
Andere	11	4,60
Onze nascholings "behoeften" worden opgelegd door de inrichtende macht	9	3,77

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Tabel 2 Verzamelen van informatie over het nascholingsaanbod (Vraag 10)

Verzamelen van informatie over nascholingsaanbod	Aantal scholen	Percentage
Via folders en brochures toegezonden aan de school	236	98,74
Via de omzendbrieven van het eigen net / van de eigen pedagogische begeleider	196	82,01
Via contacten met de pedagogische begeleiding	178	74,48
Via folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden	162	67,78
Via contacten met andere scholen	96	40,17

Via advertenties en aankondigingen in tijdschriften van vakverenigingen	95	39,75
Via persoonlijke contacten met nascholers bij wie reeds nascholing gevolgd werd	91	38,08
Via advertenties en aankondigingen in algemene "onderwijstijdschriften"	55	23,01
Via informatiebijeenkomsten van nascholers	32	13,39
Andere	22	9,21
Via contacten met andere koepels	19	7,95
Via telefonische aankondigingen bij de school	5	2,09

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Tabel 3 Gemiddelde en standaardafwijking (Vraag 11)

	Gemiddelde	Standaardafwijking
De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen	4,62	1,27
Eerdere ervaringen met de nascholer	4,45	1,23
De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein	4,33	1,24
De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde	4,33	1,37
De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt	4,13	1,35
De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden	4,11	1,38
Referenties van de pedagogische begeleiding	3,94	1,33
De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert	3,86	1,27
De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel (=	3,83	1,42

van de personen die nascholing geven)		
Referenties van andere scholen	3,71	1,40
De prijzen van de nascholer	3,38	1,32
De persoonlijke contacten met de nascholer	3,38	1,56
De naambekendheid van de nascholer	3,33	1,30
De geografische ligging van de nascholer	3,29	1,54
De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer	2,80	1,41
De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer	2,72	1,37
De ideologische overtuiging van de nascholer	2,14	1,35

(Bron: Eigen verwerking van enquête directie, 2008)

Tabel 4 De kwaliteit van folders en brochures van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	50	20,1	22,6	22,6
	2	59	23,7	26,7	49,3
	3	46	18,5	20,8	70,1
	4	39	15,7	17,6	87,8
	5	22	8,8	10,0	97,7
	6	5	2,0	2,3	100,0
	Total	221	88,8	100,0	
Missing	System	28	11,2		
Total		249	100,0		

Tabel 5 De persoonlijke contacten met de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	29	11,6	13,2	13,2
	2	43	17,3	19,5	32,7
	3	45	18,1	20,5	53,2
	4	48	19,3	21,8	75,0
	5	28	11,2	12,7	87,7
	6	27	10,8	12,3	100,0
	Total	220	88,4	100,0	
Missing	System	29	11,6		
Total		249	100,0		

Tabel 6 De geografische ligging van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	42	16,9	18,5	18,5
	2	35	14,1	15,4	33,9
	3	35	14,1	15,4	49,3
	4	58	23,3	25,6	74,9
	5	44	17,7	19,4	94,3
	6	13	5,2	5,7	100,0
	Total	227	91,2	100,0	
Missing	System	22	8,8		
Total		249	100,0		

Tabel 7 Eerdere ervaringen met de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	6	2,4	2,6	2,6
	2	12	4,8	5,3	7,9
	3	24	9,6	10,6	18,5
	4	64	25,7	28,2	46,7
	5	74	29,7	32,6	79,3
	6	47	18,9	20,7	100,0
	Total	227	91,2	100,0	
Missing	System	22	8,8		
Total		249	100,0		

Tabel 8 De naambekendheid van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	22	8,8	10,0	10,0
	2	36	14,5	16,4	26,4
	3	58	23,3	26,4	52,7
	4	65	26,1	29,5	82,3
	5	30	12,0	13,6	95,9
	6	9	3,6	4,1	100,0
	Total	220	88,4	100,0	
Missing	System	29	11,6		
Total		249	100,0		

Tabel 9 De prijzen van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	16	6,4	7,2	7,2
	2	41	16,5	18,6	25,8
	3	71	28,5	32,1	57,9
	4	42	16,9	19,0	76,9
	5	38	15,3	17,2	94,1
	6	13	5,2	5,9	100,0
	Total	221	88,8	100,0	
Missing	System	28	11,2		
Total		249	100,0		

Tabel 10 Referenties van andere scholen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	15	6,0	6,8	6,8
	2	33	13,3	14,9	21,6
	3	48	19,3	21,6	43,2
	4	52	20,9	23,4	66,7
	5	54	21,7	24,3	91,0
	6	20	8,0	9,0	100,0
	Total	222	89,2	100,0	
Missing	System	27	10,8		
Total		249	100,0		

Tabel 11 Referenties van de pedagogische begeleiding

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,4	5,0	5,0
	2	25	10,0	11,4	16,4
	3	39	15,7	17,8	34,2
	4	57	22,9	26,0	60,3
	5	66	26,5	30,1	90,4
	6	21	8,4	9,6	100,0
	Total	219	88,0	100,0	
Missing	System	30	12,0		
Total		249	100,0		

Tabel 12 De ideologische overtuiging van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	97	39,0	45,3	45,3
	2	45	18,1	21,0	66,4
	3	40	16,1	18,7	85,0
	4	13	5,2	6,1	91,1
	5	14	5,6	6,5	97,7
	6	5	2,0	2,3	100,0
	Total	214	85,9	100,0	
Missing	System	35	14,1		
Total		249	100,0		

Tabel 13 De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	5	2,0	2,2	2,2
	2	21	8,4	9,4	11,6
	3	17	6,8	7,6	19,2
	4	69	27,7	30,8	50,0
	5	75	30,1	33,5	83,5
	6	37	14,9	16,5	100,0
	Total	224	90,0	100,0	
Missing	System	25	10,0		
Total		249	100,0		

Tabel 14 De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	50	20,1	23,0	23,0
	2	52	20,9	24,0	47,0
	3	41	16,5	18,9	65,9
	4	44	17,7	20,3	86,2
	5	26	10,4	12,0	98,2
	6	4	1,6	1,8	100,0
	Total	217	87,1	100,0	
Missing	System	32	12,9		
Total		249	100,0		

Tabel 15 De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	14	5,6	6,6	6,6
	2	29	11,6	13,7	20,4
	3	34	13,7	16,1	36,5
	4	61	24,5	28,9	65,4
	5	47	18,9	22,3	87,7
	6	26	10,4	12,3	100,0
	Total	211	84,7	100,0	
Missing	System	38	15,3		
Total		249	100,0		

Tabel 16 De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	6	2,4	2,8	2,8
	2	28	11,2	12,9	15,7
	3	50	20,1	23,0	38,7
	4	62	24,9	28,6	67,3
	5	49	19,7	22,6	89,9
	6	22	8,8	10,1	100,0
	Total	217	87,1	100,0	
Missing	System	32	12,9		
Total		249	100,0		

Tabel 17 De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	12	4,8	5,4	5,4
	2	17	6,8	7,7	13,1
	3	35	14,1	15,8	28,8
	4	57	22,9	25,7	54,5
	5	69	27,7	31,1	85,6
	6	32	12,9	14,4	100,0
	Total	222	89,2	100,0	
Missing	System	27	10,8		
Total		249	100,0		

Tabel 18 De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	6	2,4	2,7	2,7
	2	9	3,6	4,0	6,7
	3	24	9,6	10,8	17,5
	4	51	20,5	22,9	40,4
	5	67	26,9	30,0	70,4
	6	66	26,5	29,6	100,0
	Total	223	89,6	100,0	
Missing	System	26	10,4		
Total		249	100,0		

Tabel 19 De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing gevolgd kan worden

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	11	4,4	5,0	5,0
	2	22	8,8	10,0	15,0
	3	33	13,3	15,0	30,0
	4	52	20,9	23,6	53,6
	5	70	28,1	31,8	85,5
	6	32	12,9	14,5	100,0
	Total	220	88,4	100,0	
Missing	System	29	11,6		
Total		249	100,0		

Tabel 20 De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	10	4,0	4,4	4,4
	2	15	6,0	6,7	11,1
	3	31	12,4	13,8	24,9
	4	52	20,9	23,1	48,0
	5	69	27,7	30,7	78,7
	6	48	19,3	21,3	100,0
	Total	225	90,4	100,0	
Missing	System	24	9,6		
Total		249	100,0		

Bijlage 3

Tabel 1 De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d. (Vraag 13)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	7	2,9	3,1	3,1
	2	19	7,9	8,3	11,4
	3	23	9,6	10,0	21,4
	4	53	22,2	23,1	44,5
	5	83	34,7	36,2	80,8
	6	44	18,4	19,2	100,0
	Total		229	95,8	100,0
Missing	System	10	4,2		
Total		239	100,0		

Tabel 2 De variatie in thema's / onderwerpen (Vraag 13)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	3	1,3	1,3	1,3
	2	10	4,2	4,4	5,7
	3	29	12,1	12,7	18,4
	4	78	32,6	34,2	52,6
	5	77	32,2	33,8	86,4
	6	31	13,0	13,6	100,0
	Total		228	95,4	100,0
Missing	System	11	4,6		
Total		239	100,0		

Tabel 3 De diepgang van de onderwerpen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	3	1,3	1,3	1,3
	2	24	10,0	10,6	11,9
	3	61	25,5	26,9	38,8
	4	90	37,7	39,6	78,4
	5	42	17,6	18,5	96,9
	6	7	2,9	3,1	100,0
	Total	227	95,0	100,0	
Missing	System	12	5,0		
Total		239	100,0		

Tabel 4 De praktijkbetrokkenheid van het aanbod (Vraag 13)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	7	2,9	3,1	3,1
	2	36	15,1	15,8	18,9
	3	67	28,0	29,4	48,2
	4	63	26,4	27,6	75,9
	5	36	15,1	15,8	91,7
	6	19	7,9	8,3	100,0
	Total	228	95,4	100,0	
Missing	System	11	4,6		
Total		239	100,0		

Tabel 5 De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod (Vraag 13)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	6	2,5	2,6	2,6
	2	21	8,8	9,3	11,9
	3	49	20,5	21,6	33,5
	4	88	36,8	38,8	72,2
	5	54	22,6	23,8	96,0
	6	9	3,8	4,0	100,0
	Total	227	95,0	100,0	
Missing	System	12	5,0		
Total		239	100,0		

Tabel 6 Aanvaardbare kostprijs voor een nascholing van een volledige dag
 (= zes uur) (zonder maaltijden), opgesplitst in intervallen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	3	1,3	1,5	1,5
	1	20	8,4	9,8	11,3
	2	39	16,3	19,1	30,4
	3	28	11,7	13,7	44,1
	4	42	17,6	20,6	64,7
	5	11	4,6	5,4	70,1
	6	5	2,1	2,5	72,5
	7	11	4,6	5,4	77,9
	8	1	,4	,5	78,4
	9	17	7,1	8,3	86,8
	10	1	,4	,5	87,3
	11	7	2,9	3,4	90,7
	12	6	2,5	2,9	93,6
	13	4	1,7	2,0	95,6
	14	9	3,8	4,4	100,0
	Total	204	85,4	100,0	
Missing	System	35	14,6		
Total		239	100,0		

Bijlage 4

Tabel 1 Reeds gevolgde nascholingen (Vraag 5)

Nascholing met betrekking tot:	Aantal leerkrachten	Percentage
Vakinhoud	253	65,21
Vakdidactiek	228	58,76
Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen	82	21,13
Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag	78	20,10
Andere	65	16,75
Personeel	56	14,43
Schoolbeleid en schoolontwikkeling	31	7,99

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Tabel 2 Behoefte aan nascholing (Vraag 6)

Nascholingen met betrekking tot:	Aantal leerkrachten	Percentage
Vakdidactiek	244	68,16
Vakinhoud	209	58,38
Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag	146	40,78
Personeel	129	36,03
Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen	125	34,92
Schoolbeleid en schoolontwikkeling	41	11,45
Andere	11	3,07

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Tabel 3 Lijst "Andere" (Vraag 10)

Interesse (36x)
Levenslang leren, persoonlijke verrijking (17x)
Vakdidactiek (16x)
Vakinhoudelijk (13x)
ICT vaardigheden (10x)
Ontdekken van nieuwe items, nieuwe invalshoeken, ideeën opdoen (10x)
Meer informatie over vernieuwingen in het onderwijs (8x)
Verplicht aantal per jaar van directie uit (5x)
Vernieuwing en verdieping (4x)
Vakgericht (4x)
Professionaliteit verhogen, kwaliteit verbeteren (3x)
Vakinhoudelijk (2x)
GOK (2x)
Nieuw leerplan (2x)
Leerlijnen
Onderzoekscompetenties
Interessante nascholing naar school halen
In het kader van functie als leerlingbegeleider
Leerinhoud en diversificatie
Ambitie
Nieuwe leermethode om de motivatie van leerlingen te verhogen
Internationalisering
Specifiek over lesgeven in volwassenenonderwijs
Nieuwe richting
Taalvaardigheid
Portfolio's
Om cursussen te kunnen opstellen
Multimedia nascholingen
Actualiteit
Bijscholing in verband met het mentorschap

Hobby
Interessante onderwerpen
Aansluiting met de leefwereld van jongeren

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Tabel 4 Tevredenheid over het aanbod (Vraag 11)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Eerder tevreden	155	38,37
Tevreden	102	25,25
Eerder niet tevreden	83	20,54
Niet tevreden	28	6,93
Helemaal tevreden	15	3,71
Helemaal niet tevreden	14	3,47
Blanco	7	1,73

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Tabel 5 Tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen (Vraag 13)

	Aantal leerkrachten	Percentage
Helemaal niet tevreden	14	3,47
Niet tevreden	39	9,65
Eerder niet tevreden	81	20,05
Eerder tevreden	124	30,69
Tevreden	54	13,37
Helemaal tevreden	10	2,48

(Bron: Eigen verwerking van enquête leerkrachten, 2008)

Bijlage 5

Tabel 1 Waarom? (Vraag 4)

Te moeilijk om de doelgroep te bereiken
Noden wisselen steeds: een cursus die het ene jaar massaal bezocht heeft, moet het volgende worden geannuleerd wegens te weinig deelnemers ...
Het perspectief van de individuele leerkracht is anders dan dat van de school als geheel. Structurele ondersteuning van scholen is minder evident (want duur, iets abstracter en van een andere orde dan het niveau leerkracht - leerling). De noden die zich hier stellen, zijn van minstens even groot belang. Het is wel moeilijker om de betrokkenen te bereiken (de facto + figuurlijk: hebben ze tijd en ruimte om zich te vormen/te laten begeleiden?)
Vergt meer voorbereiding
Uit het jaarlijks succes blijkt een grote behoefte aan zulke nascholing.
Omdat men veel wil op een zo kort mogelijke tijd, voor zo weinig mogelijk geld en voor een zo groot mogelijke groep. Dit leidt meestal tot frustraties bij de leraren omdat de vorming dan niet praktijkgericht, concreet, ... genoeg is en niet voldoet aan de verwachtingen. Vaak is de diversiteit aan vakleerkrachten ook niet bevorderlijk voor het welslagen van een vorming.

Tabel 2 Hoe wordt de vraag van leerkrachten nagegaan? (Vraag 7)

Persoonlijke contacten met leraren en schoolleiders (9x)
Formulieren ingevuld na nascholingen: leerkrachten noteren welk(e) onderwerp(en) ze behandeld wensen te zien (9x)
Bevraging via mail
Evoluties in de sector (internationalisering) nagaan
Wij werken met werkgroepen waarin leerkrachten en pedagogische adviseurs hun wensen en behoeften kenbaar maken. Ook de leerplannen worden gecheckt en bij nieuwe leerplannen stemmen wij onze nascholingen daar op af.
Via allerlei resonansgroepen
Vragen komen via koepel bij ons
Vinger aan de pols houden in media en op fora

Via leden LIMNET-werkgroep (Limburgs Natuur- en Milieueducatief Netwerk) secundair onderwijs
Alle mensen die de nascholing organiseren staan actief in het onderwijs.

Tabel 3 Aard van het aanbod (Vraag 8)

Nascholing met betrekking tot:	N	Percentage
Vakinhoud	16	61,54
Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen	16	61,54
Vakdidactiek	12	46,15
Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag	11	42,31
Personeel	10	38,46
Schoolbeleid en schoolontwikkeling	10	38,46
Andere	7	26,92

Tabel 4 Meest succesrijke nascholingen (Vraag 9)

Nascholing met betrekking tot:	N	Percentage
Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen	14	53,85
Vakinhoud	13	50
Vakdidactiek	9	34,62
Personeel	9	34,62
Leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag	7	26,92
Schoolbeleid en schoolontwikkeling	6	23,08
Andere	5	19,23

Tabel 5 Bekendmaken van het aanbod (Vraag 10)

	N	Percentage
Via website	25	96,15
Via folders en brochures toegezonden aan de school	21	80,77
Via e-nieuwsbrief	19	73,08
Via persoonlijke contacten met leerkrachten of scholen die reeds nascholing gevolgd hebben	17	65,38
Via folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden	17	65,38
Via mond-aan-mond reclame	16	61,54
Via bezoek aan de pedagogische begeleiding, scholen	11	42,31
Via advertenties en aankondigingen in algemene 'onderwijstijdschriften'	9	34,62
Via advertenties en aankondigingen in tijdschriften van vakverenigingen	6	23,08
Via telefoon de scholen informeren over het aanbod	2	7,69

Bijlage 6 Vragenlijst aan directies

Vraag en aanbod van nascholing voor Vlaamse leerkrachten secundair onderwijs

In deze enquête wordt met "school" het aparte compartiment, de afzonderlijke inplanting bedoeld, niet de hele scholengemeenschap.

Het begrip "nascholing" is in deze enquête beperkt tot de institutionele nascholing. Onder institutionele nascholing verstaan we de nascholingen die verzorgd worden door instellingen. Enkele voorbeelden van deze instellingen zijn de koepelorganisaties, universiteiten, hogescholen en vzw's.

Dus niet de nascholingen door uw directie, collega's, schoolwerkgroepen en vakwerkgroepen.

1. Tot welke koepel behoort uw school?

- VSKO (Vlaams secretariaat van het Katholiek onderwijs)
- GO! (Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap)
- OVSG (Onderwijssecretariaat van de steden en gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap)
- FOPEM (Federatie van Onafhankelijke Pluralistische Emancipatorische Methodescholen)
- VCLB (Vrije-CLB-Koepel)

2. In welke provincie bevindt zich uw school?

- Antwerpen
- Limburg
- Oost-Vlaanderen
- Vlaams-Brabant
- West-Vlaanderen

3. Schoolgrootte (uitgedrukt in aantal leerlingen op 1 september 2007):

- 0-100
- 101-200
- 201-300
- 301-400
- 401-500
- 501-600
- 601-700
- 701-800
- 801-900
- 901-1000
- 1001-1100
- 1101-1200
- > 1200

4. Kruis de onderwijsvorm aan die in uw school gevolgd kan worden.

- 1e graad (Middenschool)
- ASO
- TSO
- KSO
- BSO

5. In welke verhouding nemen uw leerkrachten deel aan de volgende nascholingen? Druk uit in percentages.

Algemene, vakoverschrijdende nascholingen (d.i. _____
niet-vakgebonden)
Vakgebonden nascholingen (d.i. m.b.t. inhoud, _____
didactiek van het eigen vak)

6. Welke nascholingen verkiest u?

- Reeksen van meer dan één dag buiten de school
- Reeksen van meer dan één dag in de school
- Nascholingen van één dag buiten de school
- Nascholingen van één dag in de school
- Nascholingen van minder dan één dag (bv. lezing, voordracht) buiten de school
- Nascholingen van minder dan één dag (bv. lezing, voordracht) in de school

7. Nummer verschillende categorieën van nascholingen volgens belangrijkheid waarbij 1 de belangrijkste categorie is en 6 de minst belangrijke.

Vakinhoudelijke nascholing _____
Vakdidactische nascholing _____
Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende
eindtermen en ontwikkelingsdoelen (leren leren,
sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin,
gezondheidseducatie, milieueducatie) _____
Nascholing met betrekking tot leer- en
gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag _____
Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden _____
(bvb. begeleiding van leerlingen, leren gesprekken
voeren met leerlingen, stressmanagement, ...)
Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en
schoolontwikkeling _____

8. In welke mate bepalen de volgende factoren in uw school welke nascholingsactiviteiten kunnen/zullen gevolgd worden en door wie? Vul een getal in van 1 tot 6 waarvoor 1 staat voor 'speelt helemaal geen rol' en 6 staat voor 'speelt een zeer grote rol'.

De persoonlijke belangstelling van personeelsleden _____
Het pedagogisch project/de eigen prioriteiten van _____
de school _____
De veranderingen/vernieuwingen binnen het _____
onderwijs die door de Vlaamse overheid worden _____
bepaald _____
De (gebleken) ontbrekende kennis en vaardigheden _____
van personeelsleden _____
Werkpunten die uit de doorlichting naar voor _____
kwamen _____
De financiële ruimte _____
Eerder door personeelsleden met tevredenheid _____
gevolgde nascholingsactiviteiten _____
Voorkeuren die door de inrichtende macht worden _____
geformuleerd _____
Het aantal jaar onderwijservaring van _____
personeelsleden _____
Andere _____

Welke?

9. Op welke manier(en) worden in uw school de nascholingsbehoeften van het personeel vastgesteld? Kruis aan. (Meerdere antwoorden mogelijk)

- Via het onderling doorgeven/bespreken van het nascholingsaanbod
- Via informele gesprekken
- Via het invoeren van vernieuwingen in de school
- Via gesprekken/overleg met de pedagogische begeleiding
- Via enquêtes onder het personeel
- Via de personeelsvergadering
- Via het opstellen van het schoolwerkplan
- Via de doorlichting van de inspectie
- Via functioneringsgesprekken
- Via lesobservaties
- Onze nascholings"behoeften" worden opgelegd door de inrichtende macht
- Andere

Welke?

10. Op welke manier(en) verzamelt uw school informatie over het nascholingsaanbod? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Via folders en brochures toegezonden aan de school
- Via contacten met de pedagogische begeleiding
- Via folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden
- Via advertenties en aankondigingen in algemene 'onderwijstijdschriften', vb. Didaktief
- Via advertenties en aankondigingen in tijdschriften van vakverenigingen
- Via persoonlijke contacten met nascholers bij wie reeds nascholing gevolgd werd
- Via contacten met andere scholen
- Via informatiebijeenkomsten van nascholers
- Via contacten met andere koepels
- Via telefonische aankondigingen bij de school
- Via de omzendbrieven van het eigen net / van de eigen pedagogische begeleider
- Andere

Welke?

11. Hoe belangrijk vind je de volgende criteria bij het kiezen van een nascholer (= nascholingsinstelling) ? Noteer een getal tussen 1 en 6 achter elke stelling waarbij 1 staat voor 'Helemaal niet belangrijk' en 6 voor 'Heel belangrijk'.

- De kwaliteit van de folders en brochures van de nascholer _____
- De persoonlijke contacten met de nascholer _____
- De geografische ligging van de nascholer _____
- Eerdere ervaringen met de nascholer _____
- De naambekendheid van de nascholer _____
- De prijzen van de nascholer _____
- Referenties van andere scholen _____
- Referenties van de pedagogische begeleiding _____
- De ideologische overtuiging van de nascholer _____
- De specialisatie van de nascholer in een bepaald domein _____
- De uitgebreidheid van het aanbod van de nascholer _____
- De mate waarin de nascholer aandacht besteedt aan de blijvende professionalisering van het eigen personeel (= van de personen die nascholing geven) _____
- De mate waarin de nascholer systematisch de kwaliteit van de gegeven nascholing evalueert _____
- De mate waarin de nascholer zijn aanbod samenstelt in overleg met leerkrachten en scholen of regelmatig naar hun behoeften peilt _____
- De mate waarin de nascholer bereid is nascholing op maat van de school te ontwerpen _____
- De mate waarin de nascholer zich aanpast aan de school en aan de leerkracht qua tijdstip waarop de nascholing kan gevolgd worden _____
- De mate waarin de nascholer de leerkracht en de school ondersteunt bij het in praktijk brengen van het geleerde _____
- Andere _____

Welke?

12. Hoe vaak (een percentage van het totaal aantal nascholingen) maakt uw school gebruik van de volgende nascholing?

- Bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek _____
- Bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school _____
- Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's _____

- 13. In welke mate beantwoorden de volgende aspecten van het nascholingsaanbod op de markt aan de behoeften van uw school? Noteer een getal tussen 1 en 6 achter elke stelling waarbij 1 staat voor 'Zeer slecht' en 6 voor 'Zeer goed'.**

De hoeveelheid aangeboden programma's, cursussen, activiteiten e.d . _____
De variatie in thema's/onderwerpen _____
De diepgang van de onderwerpen _____
De praktijkbetrokkenheid van het aanbod _____
De praktische organisatievorm (qua tijdstip, duur...) van het aanbod _____
Andere _____

Welke?

- 14. Hebt u een nascholing gezocht, die niet terug te vinden was in het gekende aanbod?**

- Ja
 Neen

Zo ja, welk(e) onderwerp(en)/thema('s)?

- 15. Over dit thema/onderwerp ... (Kruis aan)**

- bestaat voor zover wij weten geen nascholing op de markt.
 bestaat wel nascholing, maar niet in de vorm zoals wij die wensen.
 bestaat wel nascholing, maar die is te duur.
 bestaat wel nascholing, maar deze gaat niet door op een voor onze school geschikt tijdstip of plaats.
 bestaat wel nascholing, maar deze wordt gegeven door een nascholer waarmee wij of anderen geen goede ervaringen hebben.
 Andere

Welke?

- 16. Als uw leerkrachten een bepaalde nascholing willen volgen en deze wordt nergens aangeboden, meldt u dit dan bij de nascholingscentra?**

- Ja
 Neen
 Geen mening

- 17. Wat is volgens u een aanvaardbare kostprijs voor een nascholing van een volledige dag (= zes uur) (zonder maaltijden)? (In Euro)**
-

18. Wat vindt u van de prijs/kwaliteitsverhouding van het aanbod op de nascholingsmarkt?

- Zeer slecht
- Slecht
- Eerder slecht
- Eerder goed
- Goed
- Zeer goed

Bedankt voor het invullen van deze enquête!

Bijlage 7 Vragenlijst aan leerkrachten

Vraag en aanbod van nascholing voor Vlaamse leerkrachten secundair onderwijs

In deze enquête wordt met 'school' het aparte compartiment, de afzonderlijke inplanting bedoeld, niet de hele scholengemeenschap.

Het begrip 'nascholing' is in deze enquête beperkt tot de institutionele nascholing. Onder institutionele nascholing verstaan we de nascholingen die verzorgd worden door instellingen.

Enkele voorbeelden van deze instellingen zijn de koepelorganisaties, universiteiten, hogescholen en vzw's. Dus niet de nascholingen door uw directie, collega's, schoolwerkgroepen en vakwerkgroepen.

1. Kruis aan:

- Ik ben voltijds leerkracht
- Ik ben deeltijds leerkracht, meer dan 50 %
- Ik ben deeltijds leerkracht, minder dan 50 %

2. Ik werk momenteel in

- één school
- twee scholen
- meer dan twee scholen

3. Hoeveel percent geeft u les in ... (Percentages in % van een voltijdse opdracht)

de 1e graad? _____
de 2e graad? _____
de 3e graad? _____

4. Kruis aan in welke richting(en) u voor minstens 10 % van uw opdracht les geeft.

- 1e graad (Middenschool)
- ASO
- TSO
- KSO
- BSO

5. Welke nascholingen volgde u vorig schooljaar? Kruis aan. Meerdere antwoorden mogelijk.

- Vakinhoudelijke nascholing
- Vakdidactische nascholing
- Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie)
- Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag
- Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (bvb. Begeleiding van leerlingen, leren gesprekken voeren met leerlingen, stressmanagement, ...)
- Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling
- Andere

Welke?

6. Aan welke thema's bestaat er behoefte?

- Vakinhoudelijke nascholing
- Vakdidactische nascholing
- Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie)
- Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag
- Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (bvb. Begeleiding van leerlingen, leren gesprekken voeren met leerlingen, stressmanagement, ...)
- Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling
- Andere

Welke?

7. Hoe vaak maakt uw school gebruik van de volgende nascholingen? Druk uit in percentages.

Onze school zocht thema's / onderwerpen in het aanbod en bestelde dit zonder meer. _____
(aanbodgestuurd)

Onze school zocht thema's / onderwerpen en mag dit aanpassen op maat van onze school (aanbodvraaggestuurd) _____

Onze school stelde zelf een thema / thema's voor dat op onze maat uitgewerkt werd. _____
(vraaggestuurd)

8. Wie bepaalt er welke nascholingen u volgt?

- Uzelf
- De vak- of graadcoördinator
- De directie
- De pedagogische begeleiding
- Andere

Wie?

9. Als u een bepaalde nascholing wil volgen, vindt u deze dan terug in het aanbod van de nascholingsinstellingen?

- Ja, altijd
- Bijna altijd
- Soms
- Nee, nooit

10. Om welke reden zocht u een bepaalde nascholing buiten / in de school?

- Na een probleem dat zich in de klas heeft voorgedaan.
- Preventief, om problemen te voorkomen.
- Andere

Welke?

11. Als u een getal zou moeten geven van 1 tot 6, waarbij 1 staat voor 'helemaal niet tevreden' en 6 voor 'helemaal tevreden', welk getal zou u dan geven aan de tevredenheid over het aanbod van nascholing?

12. Als u een bepaalde nascholing wil volgen en deze wordt nergens aangeboden, meldt u dit dan bij de nascholingscentra?

- Ja
- Neen
- Geen mening

13. Als u een getal zou moeten geven van 1 tot 6, waarbij 1 staat voor 'helemaal niet tevreden' en 6 voor 'helemaal tevreden', welk getal zou u dan geven aan de tevredenheid over vraaggestuurde nascholingen?

14. Hebt u nog suggesties voor het organiseren van nascholing?

Bedankt voor het invullen van deze enquête!

Bijlage 8 Vragenlijst aan nascholingsinstellingen

**Vraag en aanbod van nascholing voor Vlaamse
leerkrachten secundair onderwijs**

1. Het huidig aanbod aan nascholingen is groot genoeg.

- Akkoord
- Niet akkoord
- Geen mening

2. Ons huidig aanbod is goed afgestemd op de vraag en/of de behoeften van leerkrachten of scholen.

- Akkoord
- Niet akkoord
- Geen mening

3. Hoe weet u wat de behoeften van leerkrachten en/of scholen zijn op gebied van nascholing?

- Systematische bevraging bij leerkrachten of directies
- Door leerkrachten of directies die zelf melden wat hun behoeften zijn
- Andere

Welke?

4. Sinds het decreet van 16 april 1996 is het aanbodgestuurde systeem van nascholing geëvolueerd naar een vraaggestuurd systeem. Vindt u het moeilijk om op de vraag van leerkrachten in te spelen, namelijk om uw nascholingen aan te passen naar de wensen van de leerkrachten/scholen?

- Ja
- Neen
- Geen mening

Waarom?

5. Vragen leerkrachten of scholen zelf naar specifieke nascholingen (vraaggestuurd)?

- Ja
- Neen
- Geen mening

6. Naar welke nascholingen is er bij u momenteel het meeste vraag?

- Bestaande nascholingsprogramma's gericht op iedereen en niet schoolspecifiek
- Bestaande nascholingsprogramma's die (gedeeltelijk) aangepast worden aan de behoeften van de school
- Volledig op maat van de school ontworpen nascholingsprogramma's

7. Op welke manier gaat u na wat de vraag naar nascholing is van leerkrachten secundair onderwijs?

8. Welke nascholingen biedt u aan?

- Vakinhoudelijke nascholing
- Nascholing met betrekking tot nieuwe didactische methoden
- Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie)
- Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag
- Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (bvb. Begeleiding van leerlingen, leren gesprekken voeren met leerlingen, stressmanagement, ...)
- Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling
- Andere

Welke?

9. Welke nascholingen worden het meest gevolgd bij u? Kruis er drie aan.

- Vakinhoudelijke nascholing
- Nascholing met betrekking tot nieuwe didactische methoden
- Nascholing met betrekking tot vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen (leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie)
- Nascholing met betrekking tot leer- en gedragsmoeilijkheden en antisociaal gedrag
- Persoonsgerichte nascholing voor personeelsleden (bvb. Begeleiding van leerlingen, leren gesprekken voeren met leerlingen, stressmanagement, ...)
- Nascholing met betrekking tot schoolbeleid en schoolontwikkeling
- Andere

Welke?

10. Hoe maakt u uw aanbod bekend? Kruis aan. (Meerdere antwoorden mogelijk)

- Via folders en brochures toegezonden aan de school
- Via folders en brochures toegezonden aan individuele personeelsleden
- Via advertenties en aankondigingen in algemene 'onderwijstijdschriften'
- Via advertenties en aankondigingen in tijdschriften van vakverenigingen
- Via persoonlijke contacten met leerkrachten of scholen die reeds nascholing gevolgd hebben
- Via telefoon de scholen informeren over het aanbod
- Via website
- Via mond-aan-mond reclame
- Via e-nieuwsbrief
- Via bezoek aan de pedagogische begeleiding, scholen
- Andere

Welke?

Bedankt voor het invullen van deze enquête!